

SEÇMƏ DRAMLARI
HENRIK IBSEN
BAKI – 2002

Selected Drama Works
by Henrik Ibsen
Baku – 2002

Mənbə: AZERİ.org, 2003

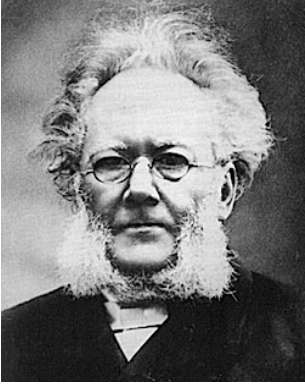
Rus dilindən tərcümə edən: Azad Əliyev

Kitab Norveçin Milli İbsen Komitəsinin (Nasjonalkomiteen for IBSEN-satsingen) vəsaiti ilə nəşr olunub. Bakı, «Elm və həyat», 2002. Kitabı AZER.com saytıdan və ya Norveçin Bakıdakı səfirliyindən əldə etmək olar. Norveçin Bakıdakı səfirliyinin əlaqə nömrəsi və elektron ünvanı: (994-12) 97-43-25, emb.baku@mfa.no.

Veb direktor: Betti Bleyer

Veb üçün hazırlayan: Arzu Ağayeva

Veb master: Ülviyyə Məmmədova

**SEÇMƏ DRAMLARI
HENRIK IBSEN****KUKLALAR EVİ
ÜÇ PƏRDƏLİ DRAM**

H.İbsen “Kuklalar evi” /Et dukkehyem/ pyesini 1879-cu ildə yazmışdır. Elə həmin ildə də dramaturqun vətəninə nəşr olunmuş, Almaniya və Rusiyanın müəyyən teatr səhnələrində “Nora” adı ilə tamaşaya qoyulmuş, çox keçmədən dram kəskin mübahisələr və etirazlar doğurmuşdur. İbsen, pyesin əsas ana xəttinin açılma hissəsində öz qəhrəmanı Noranın müqəddəs ailə qayda-qanunlarını bilərəkdən və qəsdən pozaraq öz ərinə, evinə və uşaqlarını atıb getməsinə haqq qazandırdığına görə günahlandırılır, Noranın bu hərəkətinin başqa qadınlara da çağırış kimi təsir edəcəyini kəskin tənqid olunurdu. Lakin bütün bunlarla yanaşı, Avropanın ən görkəmli aktrisasının Nora rolunu gözəl, sərrast təcəssüm etdirən ifaları obraza ictimaiyyətin dərin rəğbətini qazandırır.

Dramaturqun həmin əsəri meydana çıxan kimi, tez bir vaxtda digər Skandinaviya ölkələrində də böyük maraq oyatmışdı. Almaniya və Rusiyada isə ələlxüsus cəmiyyətin filister təbəqələrinin hay-küylü polemikalarına səbəb olur, əsərə qarşı fəal protestlər edilir. Ölkə teatrları pyesi orijinalda olduğu kimi müəllif redaksiyası ilə tamaşaya qoymaqdan qorxmışlar. Sonra məşhur alman aktrisası Hedviq Niman - Raabenin tələbi ilə İbsen pyesin axırını dəyişməyə məcbur olmuşdur. Bu variantda Nora birdən-birə dəyişir, öz əri Helmeri və uşaqlarını atmaq fikrindən daşır, onlarla qalıb yaşamaq qənaətinə gəlir.

Əsər Rusiyada ilk dəfə 1884-cü ildə Peterburqun Aleksandra teatrında tamaşaya qoyulmuşdur. 1904-cü ildə görkəmli rus aktrisası V.F.Komissarjevskaya əsəri özünün yeni yaratdığı dram teatrında /həmin teatr bu günədək onun adını daşıyır/ həm tamaşaya qoymuş, həm də baş rolu /Noranı/ böyük müvəffəqiyyətlə ifa etmişdir. Tamaşa əsl hadisəyə çevrilmişdir.

Sonralar əsər ayrı-ayrı dünya teatrlarında da tamaşaya hazırlanmış, həm “Nora”, həm də “Kukla ev”, “Saxta ev” adı ilə səhnəyə qoyulmuşdur.

İŞTİRAKÇILAR

Torvald Helmer - vəkil, sonra səhmdar bankın direktoru.
Nora Helmer - onun arvadı.
Həkim Rank.
Frü Linne.
Kroqstad - məmur, bank işçisi.
Helmerlərin üç kiçik uşağı.
Anne-Marie - uşaqların dayəsi.
Helmerlərin ev xidmətçisi.
Kuryer.

Hadisələr Torvald Helmerin evində cərəyan edir.

BİRİNCİ PƏRDƏ

Çox da baha olmayan mebellə zövqlə bəzədilmiş səliqəli otaq. Otağın o başındakı ara divarda iki qapı-sağ tərəfdəki dəhlizə, sol tərəfdəki isə vəkil Helmerin kabinetinə açılır. Qapıların arasında piano qoyulub. Otağın sol tərəfindəki divarın ortasında da qapı var. Səhnənin önünə yaxın hissəsindəki pəncərənin yanında, ətrafında divan və kreslo olan dəyirmi stol qoyulub. Sağ divarın içəriyə doğru hissəsində yenə qapı, onun yanındakı kaşı soba önündə isə bir neçə kreslo və yellənən kürsü var. Həmin soba ilə qapının arasında kiçik stol qoyulub. Divar boyu qravürlər, üst hissəsindəki ləmədə çini qablar və başqa əşyalar düzülüb. Bir qədər yandakı kitab şkafinda zərli cildli kitablar nəzəri cəlb edir. Döşəməyə xalça salınıb. Qış günüdür. Soba yanır. Dəhlizdən zəng səsi eşidilir. Çox keçmədən qapı açılır. Nora üst geyimini soyunmamış halda, bir yığın paket - zərf və bağlama ilə çox şən halda, zümzümə edə-edə dəhlizdən otağa daxil olur və gətirdiyi şeyləri səliqəylə sağ tərəfdəki stolun üstünə qoyur. Dəhliz qapısı açıq olduğundan, kuryerin gətirdiyi küknar ağacını və səbəti xidmətçiyə verdiyi görünür.

NORA - Helene, küknar ağacını axşamcaq yaxşı-yaxşı gizlət. Qoy uşaqlar onu bəzədildəndən sonra görsünlər. (Pul kisəsini çıxarıb kuryerə müraciətlə). Nə qədər verəcəyəm?

KURYER - Əlli ere!

NORA - Al, bir kron... (Kuryer pul çıxarıb xırdasını qaytarmaq istərkən). Yox, qoy qalsın özünə. (Kuryer ehtiramla baş əyib gedir. Nora dəhliz qapısını bağlayır. Yenə şən halda gülə-gülə üst geyimini soyunmağa başlayır. Sonra cibindən peçenye bağlısını çıxarıb bir neçə badamlı peçenye yeyir. Yavaşca ərinin otağına açılan qapıya tərəf gedir, içəriyə qulaq asır. "Hə, evdədir". (Yenidən zümzümə edə-edə stola tərəf gedir).

HELMER - (kabinetdən). Bu nədir, oxuyan mənim torağayımdır?

NORA - (aldıqlarını aç-aça). Elədir ki var.

HELMER - Dələ oralarda fırlanır?

NORA - Bəli!

HELMER - Dələ nə vaxt qaçıb gəlib?

NORA - Elə indicə. (Peçenye bağlısını cibində gizlədib dodaqlarını silir). Bir bura gəl, Torvald, gör nə almışam!

HELMER - Dayan, mane olma. (Bir qədər sonra qapını açır və əlində qələm otağa göz gəzdirir). Deyirsən nəsə almısan, hə? Bunların hamısını... Quşcuğazım yenə pul sovrmağa getmişdi?

NORA - Bilirsən, Torvald, şükür ki, bizə də çox pul xərcləmək qismət oldu. Birinci milad bayramıdır ki, özümüzü sıxmırıq, buna ehtiyac görmürük.

HELMER - Amma bu o demək deyil ki, israfçılıq edək, pulu necə gəldi səpələyək.

NORA - Bir az olar, hə, lap az! Düz deyirəm? Lap az! Axı indi sənın maaşın artıb, qazancın çox olacaq.

HELMER - Hə, yeni ildən. Ancaq maaşı üç aydan sonra verəcəklər.

NORA - Nə olsun. Hələlik borc alarıq.

HELMER - Nora! (Yaxınlaşıb zarafatla qulağından tutur). Bizə israfçılıq olmaz, tərgizmək lazımdır. Gör bir, bu gün min kron borc almışdım, sən onu bayrama qurban etdin. Bu borcun əzabını mən çəkəcəyəm, bayram da haram olacaq, zəhərə dönəcək.

NORA - Uf! (Əli ilə onun ağzını tutur). Belə bəd sözlər demə.

HELMER - Yox, sən bir vəziyyəti göz önünə gətir, onda gör nə olar.

NORA - Nə olur-olsun, mənım üçün fərqi yoxdur, borcun var, ya yox.

HELMER - Bəs borc alacağım adamlar üçün necə?

NORA - Onlar necə olur - olsunlar, o haqda mən heç düşünmək də istəmirəm. Özgələri ilə nə işim?

HELMER - Nora, Nora, sən çox qəribə qadınsan! Bir qədər ciddi ol, axı sən bilirsən ki, mən çox fikirə dözə bilmirəm. Bundan sonra daha heç kimdən borc-filan alan deyilik, bilirsən? Heç kimdən! Sələmlə, borcla yaşayan ailə həmişə kimdənsə asılı, minnətli olar. Bu günə qədər sənınlə az çətinliklərə dözməmişik ki... Bir az da dözərik, daha az qalıb.

NORA - (sobaya yaxınlaşaraq). Yaxşı, sən deyən olsun, Torvald.

HELMER - (onun ardınca). Hə, bax belə, nəhayət quşcuğaz qanadlarını salladı. Hə? Dələdən küsmüşdü. (Portmanatını çıxarır). Nora, əgər tapsan burda nə var?

NORA - (tez geriyə dönür). Pul?!

HELMER - Al! (Ona bir neçə kağız pul verir). İlahi, mən bilirəm bayramlarda evə nə qədər xərc gedir.

NORA - (pulu sayır). On, iyirmi, otuz, qırx. Sağ ol, çox sağ ol, Torvald, indi bu mənə bir neçə gün bəs edər.

HELMER - Hə, çalış.

NORA - Yaxşı, yaxşı, mütləq. Bir bura gəl, sənə göstərim nə almışam. Özü də necə ucuz. Bax, İvara yeni kostyum, qılınc, Bob üçün at, truba, Emmi üçünsə kukla, çarpayısı ilə. Görürsən nə sadə, həm də nə qəşəngdir? Ona nə var ki, iki günə sındıracaq. Bu işə xidmətçi üçün paltar, bir də döşlükdür. Qoca Anne-Marie üçün, əlbəttə, bir az qiymətli hədiyyə almaq lazım idi, neyləyəsən ki...

HELMER - Bu paketdəki nədir?

NORA - (tez yerindən sıçrayır). Yox, yox, Torvald! Bunu axşama qədər sənə göstərmək olmaz.

HELMER - Yaxşı, yaxşı, bildim. Onda mənə də görüm, ay bədxərc, özün üçün nə almısan?

NORA - Eh, mənə heç nə lazım deyil, tək siz...

HELMER - Xeyr, lazımdır. Sən ən çox istədiyın bir şeyin adını de görüm.

NORA - Düz deyirəm, mənə heç nə lazım deyil. Ya da... Bir qulaq as, Torvald...

HELMER - Nə deyirsən?

NORA - (onun pencəyinin düymələrini oynada-oynada, üzünə baxmadan). Əgər mənə nəsə bir hədiyyə almaq istəyirsənsə, onda... onda...

HELMER - Nə?! De.

NORA - (tez). Sən mənə pul ver, Torvald, nə qədər mümkünsə, mən bu gün - sabah özüm özümə bir şey alım.

HELMER - Yox, qulaq as, Nora...

NORA - Hə, hə, Torvald, əzizim, xahiş edirəm. Yaxşı, sən mənə pul ver, mən onu qızılı kağıza büküb küknar ağacında oyuncaqların arasında asaram, görürsən nə yaxşı görünər, həm də...

HELMER - Onda bəs mənım daima pulu havaya sovuran quşcuğazımı daha necə adlandırmaq olar?

NORA - Bilirəm, bilirəm - bədxərc qadın. Yaxşı, razıyam, ancaq mən deyən kimi edək, Torvald. Sən əgər pulu mənə versən, mən də oyuncaqların arasından assam, sonra bu pulla nə alacağım barədə yaxşı-yaxşı düşünməyə xeyli vaxtım olar, yaxşı-yaxşı götür-qoy edərem ki, əsas nə alım. Necə fikirdir, hə?

HELMER - (gülə-gülə). Yaxşı fikirdir. Ancaq bu şərtlə ki, doğrudan da o pulu saxlayıb özünə çox vacib bir şey ala biləsən. Yoxsa tez - tələsik nə gəldi alsan, ya da evə izafi xərcləsən, sonra mən yenə dolanışiq xərcləri barədə dərde düşəcəyəm.

NORA - Ah, Torvald...

HELMER - Mənim əzizim, bu barədə mübahisə eləmə. (Onu qucaqlayıb öpür). Mənim quşcuğazım nə nəvazişkardır! Ancaq bir cəhəti pisdirdi ki, pulu israf edir. Qıraqdən baxanlardan heç kim inanmaz ki, mənim quşcuğazım ərinə necə baha başa gəlir.

NORA - Ah! Belə deməyə necə dilin gəlir?.. Sən bilirsən ki, mən hər dəfə necə qənaətcil olmağa çalışıram.

HELMER - (gülə-gülə). Çalışsən, çalışsən!.. Baxır necə, bacarırsən, ya yox. Düzünə qalsa, əməlli bacarmırsən.

NORA - (zümzümə edir, yenə gülə-gülə). Hm! Sən bilirsən ki, Torvald, biz dələlərin, torağayların nə qədər xərcləri var?

HELMER - Sən mənim balaca dələmsən, torağayımın! Atanla iki damla su kimi bir-birinizə... Ancaq bir fərqi var ki, sən həmişə pul barədə danışırsən, əlinə düşən kimi tez fikirləşirsən ki, hara xərcləyəsən. Ta harasa xərcləməyəncə dinc dura bilmirsən, sovurursən başına, sonra dincəlisən. Neyləmək olar, mən istəsəm də, istəməsəm də beləsən, bu, sənın canındadır. Hə, hə, bu sənə irsən keçib, Nora.

NORA - Ah, kaş atamın yaxşı keyfiyyətləri məndə olaydı.

HELMER - Amma mən nəşə istəməzdim ki, sən indi olduğun kimi yox, başqa cür olaydın, mənim əziz torağayım!.. Ancaq mənə elə gəlir ki, sən bu gün... necə deyim,.. Sən bu gün nəşə şübhəli görünürsən...

NORA - Mən?

HELMER - Hə, sən. Bir mənim gözlərimə düz bax.

NORA - (ona baxır). Nə oldu?

HELMER - (barmağı ilə onu hədələyərək). Bu gün şəhərdə bir az kef çəkməmişən ki?

NORA - Yox, sən nə danışırsən?

HELMER - Heç şirniyyat mağazasına da baş çəkməmişən?

NORA - Qətiyyəyən yox, Torvald...

HELMER - Barı bir mürəbbənin dadına da baxmadın?

NORA - Heç ürəyimdən də keçmirdi.

HELMER - Badamlı peçenyenin də dadına baxmadın?

NORA - Ah, Torvald, səni inandırım ki...

HELMER - Yaxşı, yaxşı. Sadəcə olaraq zarafat edirdim.

NORA - (sağdakı stola tərəf gedir). Mən heç vaxt ağılıma da gətirmərəm ki, sənın bir sözünün əksinə iş görüm.

HELMER - Bilirəm, bilirəm, axı sən bu barədə mənə söz vermişən. (Ona yaxınlaşır). Bu günkü kiçik milad bayramı barədəki sirlərini açma, mənim sevimli Noram. Qoy hamısı bu gün axşam bəzəkli küknar ağacı yanında açılınsın.

NORA - Həkim Rankı da dəvət etməyi unutmamısan ki?

HELMER - Yox, dəvət eləməmişəm, lazım deyil. Onsuz da bizdə şam yeməyinə gələcək, bilir. Axşama hələ çox var. Gələndə deyərəm ki, qalıb yeni ili bizimlə qarşılınsın. Bəlkə hətta nahara qədər gəldi. Axşama yaxşı çaxır da tapşırırmışam. Nora, sən inanmazsan ki, mən bu günkü axşam üçün nə qədər sevinirəm.

NORA - Mən də! Hələ uşaqlar nə qədər sevinəcəklər, Torvald.

HELMER - Ah, insanın dolanışığı üçün lazımi təminatın, sanballı gəlirin olması necə də fərəhlidir, onda insan özünü yüngül hiss edir. Sevinməyəsən neyləyəsən, hə, Nora?

NORA - Elədir, mənim əzizim.

HELMER - Keçən ilki milad bayramı yadımdadırmı, Nora? Sən düz üç həftə axşamdan ta gecə yarısınaqədər öz otağından çıxmadın. Bizi heyran eləmək üçün elə hey cürbəcür güllər, ağacdən asmağ üçün yaraşlıq oyuncaqlar düzəldirdin. Ah, sən yanımda olmadığın üçün mən necə də darıxırdım. Ömrümdə bu cür darıxmağım yadıma gəlmir...

NORA - Mənsə başımı elə qatmışdım ki, darıxmadım da...

HELMER - (gülümsəyir). Axırda da bütün zəhmətin boşa çıxdı.

NORA - Sən yenə də yadıma salıb məni hirsələndirirsən?... Mən hardan biləydim ki, haçansa pişik gəlib hamısını darmadağın edəcək. Mənim nə günahım?

HELMER - Əlbəttə, mənim əzizim, səndə heç bir günah yoxdu. Sən bizi sevindirmək istəyirdin, ancaq bütün zəhmətin hədəf getdi. Nə isə, hamısı ötüb keçdi, hər şey arxada qaldı.

NORA - Hə, bundan sonra daha bir sıxıntı görməyəcəyik, günlərimiz xoş keçəcək.

HELMER - Bundan sonra daha sən məni darıxmağa qoymayacaqsan. Xırda gözlərini, zərif, incə barmaqlarını cürbəcür fiqurlar düzəltməklə yormayacaqsan.

NORA - (sevincək əl çalaraq). Doğrudan, Torvald, daha düzəltməyəcəyəm?... Ah, bunu səndən eşitmək necə də xoşdur, Torvald, heç inana bilmirəm. (Onun əllərini tutaraq). İndi mən sənə o fiqurları necə düzəldəcəyimi deyəcəyəm. Torvald, bax, elə ki, bayramlar keçdi...

Dəhlizdə zəng çalınır.

Eh bu zəng də qoymaz ki... (Otaqda tez səliqə-səhman yaradır). Yəqin kimsə qonaqdır. Nə pis oldu.

HELMER - Əgər qonaqdırsa, mən evdə yoxam.

XİDMƏTÇİ - (dəhlizin qapısından). Xanım, naməlum bir qadın gəlib.

NORA - Dəvət elə gəlsin.

XİDMƏTÇİ - (Helmerə). Həkim də gəlib.

HELMER - Mənim yanına gəlib?

XİDMƏTÇİ - Hə, hə.

Helmer öz otağına keçir. Onun ardınca həkim Rank ora gedir. Xidmətçi qadın frü Linneni ta içəriyədək müşayiət edir, arxasınca dəhliz qapısını çəkir.

FRÜ LİNNE - (çaşqın halda, çətinliklə) Salam, Nora.

NORA - (qətiyyətsiz). Salam...

FRÜ LİNNE - Deyəsən məni tanımadın?

NORA - Yox, tanımıram... Hə, deyəsən... (Qırıq-qırıq). Ne-cə?!. Kris-tina! Yəni doğrudan sənsən?!

FRÜ LİNNE - Mənəm.

NORA - Kristina! Gör bir ha, necə tanımadım, işə bax! (Səsini alçaldır). Nə yaman dəyişmişən, Kristina.

FRÜ LİNNE - Bəs necə, zarafat deyil, doqquz-on il keçib.

NORA - Doğrudan doqquz-on il keçib? Hə, hə elədir ki, var, olar. Ah, o illər necə də gözəl illərdir, necə də xoşbəxt idik!.. Bizim şəhərə təzə gəlmişən? Özü də qışın bu vaxtında. Ürəkli adamsan, vallah.

FRÜ LİNNE - Bu gün səhər gəmi ilə gəlmişəm.

NORA - Yəqin ki, bayramları burada keçirmək üçün. Nə yaxşı oldu. Yaxşı-yaxşı şənlənərik. Bəlkə üst paltarını soyunasan, soyuq olmaz? (Üst geyimini çıxarmaqda ona kömək edir). Bax, belə. İndi isə gəl sobaya yaxın əyləşək. Yox, sən kreslodada, mən isə yellənən kreslodada. (Onun əllərini əlinə alır). Hə, bax, indi bir az özünə gəldin. Bu hələ harasıdır?!. O vaxtdan bir az ağarmısan, bir az da arıqlamısan, Kristina.

FRÜ LİNNE - Sənsə elə bil qocalmısan, Nora.

NORA - Deyəsən bir az... Bilinə-bilinməyə. (Birdən dayanır, ciddi). Gör bir nə boşboğazam, boş-boş sözlər danışırım. Kristina, əzizim, bağışla məni.

FRÜ LİNNE - Nə üçün, bəyəm nə dedin ki, Nora?

NORA - (sakitcə). Bayaqdan ağılıma da gəlmir ki, axı ürəyin sınıqdır, Kristina, dul qalmısan.

FRÜ LİNNE - Hə, üç il bundan əvvəl...

NORA - Bilirəm, bilirəm, qəzətdə oxumuşdum. Ah, Kristina, inan, o vaxtlar nə qədər sənə məktub yazmaq istəmişəm, elə sabah-sabaha qalıb, bir də görmüşəm ki, nə qədər vaxt keçib.

FRÜ LİNNE - Nora, əzizim, narahat olma, mən elə də bilirdim.

NORA - Yox, mən düz eləməmişəm, Kristina, özüm bilirəm. Təsəvvür edirəm sən bu qədər vaxtı tək yaşamaqla nə qədər əziyyət çəkmişən. O, rəhmətə gedəndə barı sənin üçün azdan-çoxdan pul qoymuşdu?

FRÜ LİNNE - Yox, heç nə.

NORA - Uşaq da olmayıb?

FRÜ LİNNE - Olmayıb.

NORA - Deməli tərtəmiz?

FRÜ LİNNE - Tərtəmiz! Ancaq mən öz ölümüylə dərdə saldı, getdi.

NORA - (sorgulu-sorgulu ona baxa-baxa). Heç adamın ağına gəlməzdi ki, belə olacaq, Kristina.

FRÜ LİNNE - (acı gülüslə Noranın başını sığallaya-sığallaya). Olanda olur, Nora.

NORA - Deməli, tək-tənha yaşayırsan. Bu, necə də ağırdır, nə dəhşətlidir. Mənim sə üç uşağım var. İndi evdə yoxdurlar, dayələri ilə gəzməyə gediblər. Kristina, sən gəl hər şeyi yerli-yerində mənə danış...

FRÜ LİNNE - Yox-yox-yox, yaxşısı budur sən danış.

NORA - Əvvəlcə sən danışacaqsan. Bu gün mən çox şadam. Ancaq buna baxmayaraq sən bütün dərdlərinə şerik olmaq istəyirəm. Özüm barədə sənə ancaq bir şeyi demək istəyirəm ki, bu günlərdə nəhayət bizə bir xoşbəxtlik üz verib.

FRÜ LİNNE - Nə xoşbəxtlik?

NORA - Təsəvvür edirsənmi, ərim səhmdar bankın direktoru keçib!

FRÜ LİNNE - Sənin ərin? Nə yaxşı, nə yaxşı!..

NORA - Hə, böyük müvəffəqiyyətdir! Yoxsa vəkilliklə çörək pulu qazanmaq elə müsibətdir ki... Xüsusən də təmiz işləyən, düzlük tərəfdarı olan adam üçün... Torvald həmişə ədalət tərəfdarı olub, düzlük tələb edib, bu barədə mən həmişə onun tərəfini saxlamışam. Nə qədər yoxsulluq, əziyyətlər çəkmişik. Ah, şükür ki, nəhayət bütün bunlardan xilas olduq. O təzə ildən yeni vəzifədə olacaq, yüksək məvacib, yüksək faizlər alacaq. Daha kasıbçılığın daşını birdəfəlik atırıq, tamam başqa cür, öz zövqümüzə uyğun yaşayırıq. Ah, Kristina, ürəyim elə yerinə gəlib, elə yüngülləşmişəm ki! Dünyada nə yaxşıymış pullu olmaq, ehtiyacsız yaşamaq, dərd nə olduğunu bilməmək, elə deyilmi?!

FRÜ LİNNE - Əlbəttə, ehtiyacsız yaşamaq çox gözəldir.

NORA - Yox, tək ehtiyacsız olmaq yox, həm də varlı olmaq, pullu olmaq.

FRÜ LİNNE - (gülümsəyərək). Nora, Nora!.. Sən hələ də ağıllanmamısan! Məktəbdə oxuyanda da yaman pulsevəndin.

NORA - (xəfif-xəfif gülərək). Torvald da elə həmişə mənə onu deyir. (Barmağı ilə hədələyə-hədələyə). Yox, yox. Nora siz deyən qədər də dəlisov deyil... Axı heç əlimizə o qədər pul gəlmir ki, bədxərclik də edim. Həmişə hər ikimiz işləmişik, həmişə də yoxsul olmuşuq.

FRÜ LİNNE - Sən də işləmişən?

NORA - Bəs necə?! Naxışlı tikmələr tikmişəm, toxumalar toxumuşam, paltar tikmişəm, bu cür nə qədər zərif işlər görmüşəm. (Dilucu). Hələ başqa işlər də. Yəqin yadımdadır, biz Torvaldla evlənəndə o, nazirlikdəki işdən çıxdı. Elə girdaba düşdük ki, bir daha ayağa duracağımıza gümanımız da qalmadı. Hələ onu demirəm ki, nazirlikdə də bir elə maaş almırdı. Özü də orada elə birinci ildən özünü işə elə toxumuşdu ki, bir rahat saati, dəqiqəsi yoxdu. Üstəlik əlavə işlər də götürmüşdü ki, evi dolandırсын. Ona görə də çox ağırlığa dözə bilmədi, günü-gündən zəiflədi, inan, az qaldı ki, ölsün; daha ondan əlimi üzmüşdüm. Həkimlər məsləhət gördülər ki, onu hökmən cənuba göndərək.

FRÜ LİNNE - Zənnimcə o vaxt bütün ili İtaliyada keçirdiniz, yox?

NORA - Hə, borcların içində çabalaya-çabalaya. Çoxusu elə ondan sonra ayağa qalxa bilmədik. İvar təzəcə anadan olmuşdu. Gördük ki, nə olur-olsun getməliyik, getdik. Amma, Kristina, biləsən nə gözəl, nə qəribə səfər idi!.. Torvald orada özünə gəldi. Çoxusu elə o vaxt nə qədər pulumuz getdi, dəhşətdir...

FRÜ LİNNE - Təsəvvür edirəm.

NORA - İki yüz min spetsiy. Dörd min səkkiz yüz kron. Əlbəttə, böyük pul idi bunlar.

FRÜ LİNNE - Elədir. Hər halda əgər indi özünüzlə gəlmişsinizsə, doğrudan da böyük xoşbəxtlikdir.

NORA - Düzünü deyim ki, bu pulu biz atamdan alırdıq.

FRÜ LİNNE - Hə, belə de. Gərək ki, atan o vaxt vəfat etdi.

NORA - Hə, o vaxt, təsəvvür edirsənmi, o vaxt mən bir gün də onun yanına gedə bilmədim, ona qulluq edə bilmədim. Hər gün balaca İvarın dünyaya gəlməsini gözləyirdik. Üstəlik ölüm ayağında olan Torvald da mənim ümidimdə idi. Mənim əziz, mehriban atam, bağışla mənə! Beləliklə mən bir də onu görə bilmədim, Kristina. Hə, ər evinin mənə gətirdiyi ən böyük xoşbəxtlik bu idi.

FRÜ LİNNE - Bilirəm, sən atanı çox istəyirdin. Siz o, vəfat edəndən sonra İtaliyaya getdiniz, yox?

NORA - Hə, axı pulumuz vardı, həkimlər də tələsdirirdilər. Atam vəfat edəndən bir ay sonra yola düşdük.

FRÜ LİNNE - Ərin tamam sağalandan sonra qayıtdınız?

NORA - Hə, tamam sağalandan sonra.

FRÜ LİNNE - Bəs həkim indi də niyə gəlir?

NORA - Nə həkim?

FRÜ LİNNE - Deyəsən, bayaq xidmətçi qız dedi ki, mənimlə bir vaxtda bura gələn həkimdir.

NORA - Hə-ə, doktor Rankdır. O bizə həkim kimi gəlmir, bizim ən yaxın dostumuzdur. Gündə bir dəfə də olsa bizə baş çəkir. Yoxsa Torvald o vaxtdan bir dəfə də xəstələnməyib. Uşaqlar da yaxşıdırlar, gümrahdırlar, mən də. (Birdən ayağa sıçrayıb əl çalaraq). Vallah!.. Kristina, doğrudan da dünyada yaxşı yaşamaqdan, özünü xoşbəxt hesab eləməkdən gözəl heç nə ola bilməz!.. Deyəsən, lap cılığın olmuşam, sadələvhlik edirəm, hey özümdən danışıram. (Frü Linnenin yanındakı kresloya oturur, əllərini onun dizləri üstünə qoyur). Mənə acığın tutmasın, Kristina, səndən bir söz soruşum, sən doğrudan da ərin sevmirdin? Onda bəs niyə ona ərə getmişdin?

FRÜ LİNNE - O vaxt anam sağ idi. Ancaq elə zəif, elə köməksizdi ki, yatağa düşüb qalmışdı. Hələ üstəlik iki balaca qardaşım da mənim boynumda idi. Ona görə də etiraz etmədim, edə də bilməzdim.

NORA - Hə, hə, başa düşdüm, sən haqlısanmış. Yəni siz evləndə ərin varlı imiş, eləmi?

FRÜ LİNNE - Yəqin ki, kifayət qədər varlı idi. Ancaq onun işi elə bir tutarlı iş deyildi. Ona görə də öləndə heç nəyi qalmadı.

NORA - Bəs sən neylədin?

FRÜ LİNNE - Xırda ticarətlə, kiçik məktəb işlərilə, nə düşdü onunla məşğul olmağa başladım. Bu axırıncı üç il mənim üçün çox uzun, yorucu keçdi. Dincələ bilmədim. Şükür allaha ki, nəhayət il başa çatdı. İndi daha yazıq anamın da mənə ehtiyacı yoxdur, vəfat etdi, canını qurtardı. Qardaşlarım da daha böyüyüblər, özləri özlərini dolandırırılar.

NORA - Deməli, daha asudəsən, rahat olmusan...

FRÜ LİNNE - Yox, deməzdim. Əksinə, həyatımda dəhşətli bir boşluq var. Mən kimin üçün yaşadığımı bilmirəm. (Həyəcanla ayağa qalxır). Elə buna görə də orada, uzaq yerdə təkliyə dözə bilmədim. Burda yəqin bir yerdə işləməyə, başımı qatmağa yer tapılar. Hər hansı bir kontorda-filanda, nə olsa daimi bir iş olsaydı...

NORA - Ah, Kristina, kontor işi də elə yorucu, bezikdirici olur ki... Onsuz da sən çox yorğun olmağın üzündən bilinir. Bu saat sən üçün müalicə məqsədilə harasa bir yerə dəniz kənarına getmək daha yaxşı olardı.

FRÜ LİNNE - (pəncərənin qabağına gəlir). Bunun üçün mənə yolpulu verən atam da yoxdur, Nora.

NORA - (ayağa qalxaraq). Ah, məndən incimə...

FRÜ LİNNE - (ona tərəf gedir). Nora, əzizim, sənin yanında xəcalət çəkirəm. İnan, o qədər dərdim var ki, ürəyimə dolub, ürəyim şişib, dərdimi deməyə bir adamım da yoxdur, tək özüm çəkirəm hamısını. Bu nə yaşamaqdır mən yaşayıram. Dərd çəkməkdən çürümüşəm. Bax, belə vəziyyətdə adam başqasına paxıllıq da eləyə bilər. Onu da bacarmıram. Nə yaxşı ki, sən öz vəziyyətinizdəki yaxşı dəyişiklikləri mənə dedin. İnan, sizdən çox özüm üçün sevinirəm.

NORA - Bilirəm, başa düşürəm. Yəni demək istəyirsən ki, Torvald sən üçün də bir iş düzəldə bilər?

FRÜ LİNNE - Hə, sən danışıanda ürəyimdən bu keçdi.

NORA - O elə də eləyəcək, Kristina, bu, mənim boynuma. Mən hər şeyi qabaqcadan elə incəliklə götür-qoy edib ona deyirəm ki, o razılaşırsın. İnan, səmim-qəlbədən deyirəm ki, mən sənə çox kömək eləmək istəyirəm.

FRÜ LİNNE - Nora, sən mənə işimə belə can-başla kömək eləmək istəməyinə elə sevinirəm, elə sevinirəm ki... Axı sən əslində gündəlik dolanışıq qayğıları, ehtiyac nədir, o qədər də dərinəndə bilmirsən.

NORA - Mən? Dərindən bilmirəm?

FRÜ LİNNE - (gülümsəyərək). Hə. Ay allah, bir az əl işləri ilə, bəzək şeyləri ilə məşğul olub, elə bilir ki... Sən uşaqsan, Nora!

NORA - (başını yelləyərək otaqda gəzişə-gəzişə). Sən mənimlə bu cür danışmamalıydın, Kristina!

FRÜ LİNNE - Hə?

NORA - Sən də başqaları kimisən. Siz hamınız fikirləşirsiniz ki, mən heç bir ciddi işə yaramıram...

FRÜ LİNNE - Hə, hə?

NORA - Guya mən bu həyatda heç bir ağır sınaqdan keçməmişəm.

FRÜ LİNNE - Nora, əzizim, narahat olma, sən indicə mənə özünün bütün çətinliklərini danışdın.

NORA - Onlar boş şeylərdir! (Sakit səslə). Mən ən vacibini sənə danışmadım.

FRÜ LİNNE - Ən vacibini? Nədir elə?

NORA - Sən, Kristina, nahaq mənə yuxarıdan aşağı baxırsan. Fəxr edirsən ki, ananın xatirinə o cür ağır, əzablı uzun yol keçmişən...

FRÜ LİNNE - Mən heç kəsə yuxarıdan aşağı baxmıram, düz sözümdür. Lakin anamın ömrünün son günlərini yüngülləşdirməyimi xatırlayanda, doğrusu, fəxr edirəm, sevinirəm.

NORA - Sən qardaşların üçün etdiyini xatırlayanda da fəxr edirsən?

FRÜ LİNNE - Mənə elə gəlir ki, buna haqqım var.

NORA - Mənə də elə gəlir. Lakin qulaq as, Kristina, mən də danışım, gör ki, mən də nəyə görə fəxr edə bilərəm, sevinə bilərəm, ya yox.

FRÜ LİNNE - Şübhə etmirəm! Neyləmişən ki?

NORA - Asta danış, birdən Torvald eşidər! O bu barədə heç vaxt... Bunu heç kəs bilməməlidir, Kristina, heç kəs, səndən başqa...

FRÜ LİNNE - Nə olub ki?

NORA - Bura gəl. (Onu divanda öz yanına çəkir). Hə, bu saat deyim, gör ki, mənim də fəxr eləməyə, sevinməyə haqqım var. Axı Torvaldın həyatını mən xilas etmişəm.

FRÜ LİNNE - Xilas etmişən? Necə xilas etmişən?

NORA - Mən bayaq sənə İtaliyaya səfərimiz haqqında danışdım. Hm, əgər Torvald cənuba getməsəydi, sağ qalmaqda idi.

FRÜ LİNNE - Hə də, bildim. Atan da sizə lazım olan vəsaiti vermişdi.

NORA - (gülümsəyir). Bunu Torvald və başqaları belə düşünürlər. Əslində...

FRÜ LİNNE - Nə?..

NORA - Atam bizə bir qəpik də verməmişdi, pulu mən özüm qazanmışdım.

FRÜ LİNNE - Sən? O qədər pulu?

NORA - Min iki yüz spetsiyi. Dörd min səkkiz yüz kronu. Buna sözün var?

FRÜ LİNNE - Nora, necə qazanmışdın? Lotereyada uduşdun, nədir?

NORA - (rişxəndlə). Hm, lotereyada... Lotereyada çətin ki, udasan.

FRÜ LİNNE - Onda bəs hardan əlinə gəlmişdi?

NORA - (zümzümə edə-edə kələkbazlıqla gülərək). Hm! Tra-lya-lya-lya!

FRÜ LİNNE - Əlbəttə, heç kimdən borc da ala bilməzdin.

NORA - Təzə söz dedin! Niyə ala bilmərəm?

FRÜ LİNNE - Əlbəttə. Axı versəydilər də, heç bir qadın ərinin razılığı olmadan belə bir işi tutmazdı.

NORA - (başını qaldırır). Elədir. Bəs əgər qadın belə işlərə görə baş sındırırsa, bir çıxış yolu tapırsa, onda necə?!

FRÜ LİNNE - Nora, mən qətiyyən heç nə başa düşmürəm.

NORA - Heç başa düşməsən yaxşıdır. Mən heç "borc almışam" sözünü də demədim. O pulu mən başqa yolla da əldə edə bilərdim. (Divanın arxasına söykənir). Mən özümün bu cəlbədicə görünüşümlə hansı pərəstişkarımdan desən ala bilərdim.

FRÜ LİNNE - Sənin başın xarab olub.

NORA - Sən, Kristina, yəqin hər şeyi ətraflı bilmək istəyirsən.

FRÜ LİNNE - Nora, əzizim, de görək bir ağılsızlıq eləməmişən ki?

NORA - (divanda qamətini düzəldir). Öz ərinin həyatını xilas etmək bəyəm ağılsızlıqdır?

FRÜ LİNNE - Əgər onun xəbəri olmadan neyləmişənsə... ağılsızlıqdır.

NORA - Axı o heç nəyi bilməməli idi!.. Ay allah, gəl indi başa sal görüm necə salırsan. O, heç öz səhhətinin ağırlığından da şübhələnməməliydi. Həkimlər mənə demişdilər ki, onun həyatı təhlükədədir, ona nə əsəbiləşmək, nə də həyəcanlanmaq olmaz, vəssalam. Vəziyyətdən yeganə çıxış yolu isə ancaq onu cənuba aparmaqdı. Elə buna görə də mən həmişə Torvaldla söhbətlərimdə müalicəsindən qəti söz salmışdım. Yalnız belə deyirdim ki, başqa gəlinlər, qızlar kimi mən də xaricdə olmaq istəyirəm. Ağlaya-

ağlaya ona yalvarırdım, xahiş edirdim ki, hökmən İtaliyaya gedək. Onu da işarə edirdim ki, pulu borc almaq olar. Əvvəllər o hirsələnirdi, Kristina, mənə deyirdi ki, yelbeyinsən, hələ deyəsən onu da deyirdi ki, bir ər kimi mənim hər naz-qəmzəmə imkan verməyəcək. Mən yenə əl çəkmirdim. Axırı dedi ki, yaxşı, yaxşı, mən fikirləşərəm, hər halda sənin arzunu həyata keçirmək lazımdır. Mənə də elə bu lazımdı.

FRÜ LİNNE - Deməli ərini axıradək bilmədi ki, o pulları sənə atan verməyib?

NORA - Bilmədi. Atam axı elə o günlərdə də vəfat etmişdi. Nə qədər sağ idi, onu bu işdən xəbərdar eləmək, ondan xahiş eləmək istəyirdim ki, məni ələ verməsin, desin ki, guya pulu o verib. Ancaq vəziyyəti elə ağır idi ki... Mən ona heç nə deyə bilmədim...

FRÜ LİNNE - Deməli, sən bu günədək hələ də hər şeyi açıb ərinə deməmişsən, etiraf eləməmişsən.

NORA - Yox, sən nə danışırsan. O, belə məsələlərdə çox sərtidir, heç nəyi mənliliyinə sığışdırmaz... Əgər nəyə görə mənə borclu olduğumu bilsə, bu, onun üçün çox ağır olar, özünə təhqir hesab edər, aləmi bir-birinə qatar, ailəmiz dağıldı, indiki kimi xoşbəxt də olmazdıq.

FRÜ LİNNE - Yəni ona heç vaxt deməyəcəksən də?

NORA - (fikirləşir, xəfif gülümsəyərək). Deyəcəyəm. Ancaq neçə illər keçəndən sonra. O vaxt ki, artıq gəncliyim də, gözəlliyim də arxada qalacaq. O da güman ki... Nəyə gülürsən?! Onu demək istəyirəm ki, bir vaxtlar daha Torvaldın xoşuna gəlməyəndə, mənim rəqslərim, geyinib - bəzənməklərim, deklomasiyalarımı onu əyləndirməyəndə deyəcəyəm. O da o vaxt ki, nəşə bir əlyerim, dayağım var... (Tez sözünü yarımçıq kəsib). Yox, o da yox, yox, boş sözdür, heç onda da deməyəcəyəm... Hə, mənim bu böyük sirrim barədə sən nə deyə bilərsən, Kristina? Doğrudan da əlimdən bir iş gəlir, ya yox? Elə də bilmə ki, bu iş indiyədək mənə az başağrısı verir. Doğrusu, bunun üçün üzərimə düşən işləri vaxtında yerinə yetirmək bəzən mənə çox baha başa gəlir. Onu da bil ki... Kristina, ümumiyyətlə bütün iş adamları aləmində götürülən sələmi üçdə bir faizlə ödəmənin, yaxud borcu ləğv etmənin öz qaydaları var. Götürülən pulları hər dəfə vaxtında ödəmək həmişə mənə çox ağır başa gəlirdi. Ona görə də ev xərclərinə, geyinib-kecinməyimizə çox qənaət etməli olurdu... Başa düşürsənmi? Hələ o da var ki, hər ay təsərrüfat üçün ayırdığımız puldan mən çox saldıra bilmirdim. Çünki hər dəfə Torvalda yaxşı yemək-icmək lazım idi. Uşaqları da necə gəldi geyindirmək olmazdı. Onlar üçün nə qədər pul ayırırdım, hamısı da onlara sərf olunurdu. Mənim əziz balalarım!..

FRÜ LİNNE - Yəni demək istəyirsən ki, sən qənaət üçün özünü hər şeydən məhrum edirdin? Ay yazıq!

NORA - Axı bu borcu mən almışdım, mən də qaytarmalı idim. Bəzən elə olurdu ki, Torvald mənə təzə paltar və sair almaq üçün pul verirdi, mənə gedib sadəsini, ucuzlusunu alırdım. Yaxşı ki, hər şey mənə yaraşdı, ona görə də Torvald heç nə başa düşmürdü. Bütün bu qənaətlərlə ən çoxu özümə qəsd edirdim, Kristina. Axı, indi mənim yaxşı geyinib-kecinən vaxtımdı. İndi geyinməmiş haçan geyinəcəkdim. Düz demirəm?

FRÜ LİNNE - Şübhəsiz.

NORA - Hə, yaxşı ki, mənim başqa gəlir mənbələrim vardı. Keçən qış bəxtim gətirdi, mənə xeyli yazıqköçürmə işləri verdilər. Hər axşam öz otağıma çəkilib ta gecə yarısına qədər işləyirdim. Elə yorulurdum ki... Ancaq burası da vardı ki, hər gün beləcə oturub işləmək, pul qazanmaq mənim ürəyimə bir sərinlik gətirirdi. Elə bil özümü kişi kimi hiss edirdim.

FRÜ LİNNE - Bu yolla nə qədər pul ödəyə bildin?

NORA - Bunu dəqiq deyə bilmərəm. Çünki əvvəldən hesablamamışam, ona görə də indi hesablamaq çətindir. Bircə onu bilirəm ki, nə qədər əlimə gəlirdisə hamısını borca ödəyirdim. Ancaq tez-tez əllərim keyiyirdi. (Gülümsəyir). Belə vaxtlarda otururdum bir tərəfdə, elə təsəvvür eləyirdim ki, mənə çox varlı bir qoca aşıq olub...

FRÜ LİNNE - Nə? O nə qoca idi?

NORA - Gözümün qabağına gəlirdi ki, guya o ölür, vəsiyyətnaməsi açılanda hamı görür ki, orada iri hərflərlə belə yazılıb: "Mənim bütün pullarımı tezliklə nəqd yolla xanım Nora Helmer ala bilər".

FRÜ LİNNE - Nora, əzizim, axı o qoca kim idi elə?

NORA - Pərvərdigara, sən necə də başa düşürsən?! Əslində heç bir qoca olmayıb, yoxdur da. Sadəcə olaraq bu mənim təsəvvürümdü. Bir yerdən əlimə pul gəlməyəndə, bu fikirlərlə özümü ovundururdum,

özümə təskinlik verirdim. İndi artıq hər şey ötüb arxada qalıb. Daha mənə nə o qoca, nə də onun vəsiyyətnaməsi lazım deyil. Kristina, daha mənim heç bir dərdim yoxdur. (Ayağa qalxır). İlahi, fikirləşəndə ki, doğrudan da heç bir dərdim yoxdur, ürəyim necə də fərəhlənir! Nə gözəlmiş dünyada dərdsiz-qəmsiz yaşamaq!.. Özün üçün yaşamaq, uşaqlarla məşğul olmaq, evini Torvaldın istədiyi kimi zövqlə bəzəmək!.. Ondan sonra isə bahar da, mavi səma da, tam asudəlik də, xoşbəxtlik də sənin üçün uzaqda deyil... Hələ üstəlik bəlkə bir yerə səyahətə, istirahətə getmək də müyəssər oldu. Ah, elə yaman dənizi görmək istəyirəm ki... İlahi, doğrudan da həyatda yaşamaq, özünü xoşbəxt hiss etmək nə gözəlmiş!

Dəhlizdə zəng səsi eşidilir.

FRÜ LİNNE - (ayağa durur). Zəng çalınır, kimsə gəlib, daha mən gedim.

NORA - Yox, getmə, qal. Gələnin kim olsa, çətin ki, bura gələ. Yəqin Torvaldın yanına gəlib.

XİDMƏTÇİ - (dəhliz qapısından Noraya). Bağışlayın xanım, bir cənab gəlib, cənab vəkili görmək istəyir.

NORA - Yəqin demək istəyirsən ki, bank direktoru ilə görüşmək istəyir.

XİDMƏTÇİ - Cənab direktorla? Mən bilmirəm axı. Həkimdir gələnin.

NORA - O hansı cənabdır elə?

KROQSTAD - (qapıdan). Mənəm, xanım Helmer.

Frü Linne heyrətlə diksindir, üzünü pəncərəyə tərəf çevirir.

NORA - (qapıya tərəf bir addım atır, səsinə alçaldaraq həyəcanla) Sizsiniz? Xeyir olsun, ərimlə nə barədə danışmaq istəyirsiniz?

KROQSTAD - Əsasən onun bank işləri barədə. Mən səhmdar bankda kiçik vəzifədə işləyən adamam. Sizin ərinizsə, eşitdiyimə görə bizim direktorumuz olacaq.

NORA - Yəni...

KROQSTAD - Şəxsi işimə görə gəlmişəm, xanım Helmer, başqa heç bir sözüüm yoxdur.

NORA - Elə isə buyurub onun otağına keçə bilərsiniz. (Ötəri təzim edir, dəhlizə açılan qapını örtür, sonra isə otaq sobasının yaxşı yanıb-yanmadığını gözdən keçirmək üçün ora yaxınlaşır).

FRÜ LİNNE - Nora, o kimdir elə?

NORA - Məmur Kroqstaddir.

FRÜ LİNNE - Yəni doğrudan odur?

NORA - Bəyəm sən onu tanıyırsan?

FRÜ LİNNE - Tanıyırdım... Bir neçə il qabaq o, bizim tərəflərdə iş aparardı.

NORA - Hə, olar, olar.

FRÜ LİNNE - Necə dəyişib?!

NORA - Deyəsən, evlənməyi uğursuz olmuşdu.

FRÜ LİNNE - Bəs indiyədək duldur?

NORA - Bir qoşun uşaqla... Görürsən də, evlənməmişdi, boşa çıxdı. (Sobanın qapağını örtür, yellənən kürsünü ehməllə geri itələyir).

FRÜ LİNNE - Deyilənə görə müxtəlif işlərlə məşğul olur.

NORA - Hə, ola bilər. Dəqiq bilmirəm. Nə isə daha bu barədə fikirləşməyin mənası yoxdur, sözü dəyişək.

Həkim Rank Helmerin kabinetindən çıxır.

HƏKİM RANK - (qapıya çathaçatda). Yox, yox, daha sənə mane olmaq istəmirəm. Yaxşısı budur gəlməyinə gəlmişəm, bir xanımına da baş çəkdim. (Öz arxasınca qapını örtür, birdən xanım Linnenin də burda olduğunu görür). Ah, bağışlayın, deyəsən burda da mane olacağam.

NORA - Zərrə qədər də mane olmazsınız. (Onları bir-birinə təqdim edir). Həkim Rank, xanım Linne.

RANK - Çox yaxşı. Bu adı mən bayaq da eşitmişəm. Deyəsən, bura gələndə mən sizi pilləkəndə gördüm.

FRÜ LİNNE - Hə... Adətən mən çox yavaş-yavaş qalxıram, tez yoruluram.

RANK - Aydınır... Yəni insanın daxili mexanizminin az da olsa korlanması...

FRÜ LİNNE - Sadəcə olaraq zəiflikdən, taqətsizlikdəndir.

RANK - Təkcə ondan? Yəqin indi şəhərə dincəlməyə gəlmisiniz... Qonaqlıqlara gedirsiniz?

FRÜ LİNNE - Mən buraya iş axtarmağa gəlmişəm.

RANK - Çox yaxşı. Sizcə bu, zəiflikdən, taqətsizlikdən xilas olmaq üçün əsas şərtidir?

FRÜ LİNNE - Yaşamaq üçün hə.

RANK - Adətən çoxları belə düşünür.

NORA - Bilirsiniz, həkim, zənnimcə siz də çox yaşamaqdan imtina etməzsünüz.

RANK - Ola bilər. Mən nə qədər çətinliklə, əziyyətlə də olsa, həmişə mümkün qədər çox yaşamaq istəyirəm. Mənim bütün xəstələrim də həmçinin. Mənəviyyatca şikəst olan bütün əlillər də bizim kimi. Bir beləsi bu saat o otaqda öyləşib. (Helmerin otağına işarə edir).

FRÜ LİNNE - (astadan). A-a-a!..

NORA - Siz kimi nəzərdə tutursunuz?

RANK - Haqqında sizin heç nə bilmədiyiniz adamı - vəkil Kroqstadı. Onun mənəviyyatı da, xarakteri də dibindən çürüyüb. Buna baxmayaraq o da çox yaşamaq istəyir.

NORA - Hə? Sizcə o indi Torvaldla nə barədə danışmağa gəlib?

RANK - Doğrusu, bilmirəm. Ancaq deyəsən, nəşə səhmdar bankla əlaqədar danışqdır.

NORA - Mən bilmirdim ki, Kroq... vəkil Kroqstad bankla əlaqədar gəlib.

RANK - Hə, orada nə işdəsə işləyir. (Fru Linneyə). Bilirəm, sizin bu yerlərdə də gecə-gündüz hər yerə baş vuran, qızdırmalı-qızdırmalı nəşə bir vəzifə tutmaq üçün çarpışan adamlar az deyil. Onlar mənəvi çürüntü yeri axtarırlar ki, orada özlərinə əlverişli bir vəzifə tapa bilsinlər. Sağlam adamlar isə həmişə sakitcə bayraq arxasında qalırlar.

FRÜ LİNNE - Bəs axı, hamıdan çox xəstələr himayə altında yaşamağa ehtiyac duyurlar?

RANK - (çiyinlərini çəkərək). Nə olsun ki? Elə belə hallara görə cəmiyyət getdikcə xəstəxanaya çevrilir.

Fikrə getmiş Nora birdən gülməyə başlayır, əl çalır.

Siz niyə gülürsünüz? Heç bilirsiniz mahiyyətcə cəmiyyət nə deməkdir?

NORA - Sizin bezikdirici cəmiyyətiniz mənə çox lazımmiş! Mən tamam başqa şeyə gülürəm... Adamın yadına düşəndə ürəyi açılır. Həkim, bir deyin görüm, indi bankın bütün işçiləri Torvalda tabe olacaqlar?

RANK - Sizi düşündürən elə budur?

NORA - (gülümsəyərək zümzümə edir). O daha mənim işimdir, özüm bilərəm. (Otaqda gəzişə-gəzişə) Bəli, doğrudan Torvaldın çoxları üzərində nüfuz qazandığını fikirləşmək çox fərəhlidir. (Cibindən bayaqkı peçenyə bağlısını çıxarır).

RANK - Oho, badamlı peçenyə! Deməli, sizin xəlvəti ayaqüstü yeməyiniz də varmış.

NORA - Hə, bunu mənə Kristina gətirib, bir az...

FRÜ LİNNE - Kim, mən?..

NORA - Hə, hə, hə, qorxma, sən nə biləydin ki, Torvald belə yeməkləri mənə qadağan edib. Mənə ürəyi yanır, qorxur ki, dişlərimi korlayaram. Ancaq, bircə dənəsini yeməklə nə olacaq ki... Elə deyil, həkim? Buyurun, biri sizin... (Peçenyeni onun ağzına qoyur). Biri də, Kristina, sənin. Bircə dənə balacası, ya da iki dənəsi qoy olsun mənim. (Yenə də otaqda gəzişir). Hə, mən doğrudan da çox xoşbəxtəm. Bir arzum da var, çox istərdim ki...

RANK - Nədir o?..

NORA - Bir şeyi Torvaldın yanında demək istərdim ki...

RANK - Nə əcəb bu vaxta qədər deyə bilməmişiniz?

NORA - Cürət etmirəm. Çox pis məsələdir.

FRÜ LİNNE - Pis məsələdir?

RANK - Elə isə təkliddə deməyinizi məsləhət bilmirəm. Mən onun yanında olanda isə ürəklənib demək olar. Hə, nəyi Helmerin yanında demək istəyirsiniz?

NORA - Onu demək istərdim ki... Lənət şeytana!

RANK - Axı nəyi demək istərdiniz?

FRÜ LİNNE - İnsafın olsun, Nora.

RANK - Deyin. Odur hey, o da gəlir.

NORA - (tez peçenyə bağlısını gizlədir. Barmağını dodaqlarına qoyub hamıya). Sss!... (Helmer bir qolunun üstünə paltosunu aşırıb, o biri əlində şlyapa, kabinetdən çıxıb bu yana gəlir. Nora ona tərəf gedir). Əzizim, onu yola saldın?

HELMER - Hə, getdi.

NORA - İcəzə ver səni tanış edim. Bu, Kristinadır. Bura, şəhərə gəlib ki...

HELMER - Kristina?.. Bağışlayın, tanımırəm...

NORA - Fru Linne, hörmətli fru Linne!

HELMER - Çox yaxşı, belə de!.. Yəqin ki, mənim arvadımın uşaqlıq rəfiqəsidir.

FRÜ LİNNE - Hə, biz çoxdan tanışlıq.

NORA - Təsəvvür edirsiniz, o, bu qədər uzaq yolu səninlə bir məsələ barədə danışmaq üçün gəlib.

HELMER - Nə danışsan?

FRÜ LİNNE - Elədir, şəxsən sizinlə.

NORA - Kristina əla idarə işçisidir, yaxşı bir iş adamının yanında iş girmək istəyir.

HELMER - Yaxşı eləyib gəlmisiniz, xanım.

NORA - O, qəzətlərdən sənin banka direktor təyin olunduğunu bilən kimi bura gəlib. Torvald, mənim xatirimə, Kristinaya kömək elə, yaxşı?

HELMER - Mümkündür. Siz yəqin dulsunuz?

FRÜ LİNNE - Bəli.

HELMER - İdarə işlərində də təcrübəlisiniz?..

FRÜ LİNNE - Kifayət qədər.

HELMER - Yəqin ki, mən sizə yer verəcəyəm.

NORA - (əl çala-çala). Görürsən... görürsən?!

HELMER - Özü də siz lap yaxşı vaxtda gəlmisiniz.

FRÜ LİNNE - Ah, bilmirəm sizə necə minnətdarlıq edim.

HELMER - Dəyməz. (Paltosunu geyinir). Ancaq bu gün məni bağışlayın.

RANK - Dayan, mən də səninlə gedirəm. (Dəhlizdən öz şubasını gətirib sobanın qabağında istiyə tutur).

NORA - Ləngimə, tez gəl, Torvald!

TORVALD - Bir saata, çox yox.

NORA - Kristina, sən də gedirsən?

FRÜ LİNNE - (paltosunu geyinə-geyinə). Hə, gedim, özümə otaq tapmalıyam.

HELMER - Onda bəlkə bir yerdə çıxacaq?

NORA - (frü Linneyə geyinməkdə görmək edir). Heyif ki, bizdə danışıqlıqdır, yoxsa heç qoymazdım ki, ayrı yerdə qalasan.

FRÜ LİNNE - Nə danışsan?! Bu barədə söhbət ola bilməz. Sağ ol, salamat qal, Nora. Çox sağ ol, çox razıyam.

NORA - Hələlik. Sağ ol. Axşam yəqin ki, yenə gələcəksən. Siz necə, həkim? Əgər özünü də yaxşı hiss etsəniz? Şübhəsiz, özünü də yaxşı hiss edəcəksiniz. Əyin-başınız qalın olsun, vəssalam.

Hamı sağollaşaraq söhbət edə-edə dəhlizə çıxır. Pilləkəndən uşaq səsləri gəlir.

Onlardır gələn, mənim əziz balalarım! (Yüyürərək bayır qapısını açır. Dayə Anne-Marie uşaqlarla birgə daxil olur). Gəlin, gəlin! (Əyilib uşaqları öpür). Ah, mənim əzizlərim, gözəllərim! Kristina, bir onlara bax, gör necə gözəldirlər?!

RANK - Yelvuran yerdə danışmaq olmaz, xəstələnersiniz.

HELMER - Frü Linne, gedəyin, qoy ana balalarını doyunca görsün.

Həkim Rank, Helmer və frü Linne gedirlər. Anne-Marie uşaqlarla birlikdə otağa keçir, Nora da dəhlizə açılan qapını örtüb otağa gəlir.

NORA - Siz necə gümrəh, necə şənsiniz! Yanaqlarınız necə də qızıl gül kimi, alma kimi qızarıb! Mənsiz də şən idiniz! Çox yaxşı, çox gözəl. İvar, sən Bobu da, Emmi də kirşədə gəzdirmisən? İkisini birdən? Afərin, mənim İvarım! Anne-Marie, ver onu mənə, mənim əzizimi, sevimli kuklamı! (Dayədən kiçik qızı alır, şən qəhqəhələrlə onunla hərlənir). Hə, hə, anan Bobla da rəqs edəcək. Nə? Qartopu oynamısınız? Ah, heyif ki, mən sizinlə deyildim. Yox? Anne-Marie, qoy qalsınlar burda, mən özüm onları soyunduraram, ver, mən özüm. Bu balam necə də şəndir?! Orada, sobanın üstündə səninçün kofe saxlamışım.

Dayə soldakı qarıya tərəf gedir. Nora uşaqlarla söhbət edə-edə onları soyundurur, üst paltarlarını hara gəldi atır.

NORA - Bax belə, belə... Dalınızca böyük it qaçırdı? Bəs tutmadı sizi?.. Yox, itlər sizin kimi şən, körpə kuklaları dişləməz... Yox, yox! İvar, sən də bura gəl. Nə? Oynamaq istəyirsiniz? Nə oynayaq, necə oynayaq, hə? Gizlənpaç oynayaq? Yaxşı, gəlin oynayaq. Qoy əvvəlcə Bob gizlənsin... Ah, mən? Yaxşı, əvvəlcə mən gizlənim.

Şən qəhqəhələrlə müşayiət olunan oyun başlanır. Bu otaqda da, sağdakı qonşu otaqda da gizlənilir. Bu dəfə Nora stolun altında gizlənilir. Uşaqlar səs-küylə otağa doluşub analarını axtarırlar, lakin tapa bilmirlər. Birdən onun boğuşu gülüşünü eşidəndə stola tərəf cumurlar, süfrəni qaldıraraq onu tapırlar. Şən qəhqəhələr otağı bürüyür. Nora yalandan onları qorxutmaq üçün başını bayıra çıxarır. Yenidən şən qəhqəhələr. Bu vaxt evin giriş qapısını döyürlər. Ancaq heç kim eşitmir. Dəhliz qapısı aralanır, oradan Kroqstad görünür. O, bir qədər dinnəzəcə gözləyir, oyun davam edir.

KROQSTAD - (içəri gəlir). Bağışlayın, frü Helmer...

NORA - (bir qədər ucadan). Nə istəyirsiniz?

KROQSTAD - Giriş qapısı açıqdı. Yəqin bağlamağı unutmusunuz.

NORA - (ayağa qalxır). Ərim evdə yoxdur, cənab Kroqstad.

KROQSTAD - Bilirəm.

NORA - Elə isə sizə nə lazımdır?

KROQSTAD - Sizinlə danışmaq istəyirəm.

NORA - Mən... (Sakitcə uşaqlara). Anne-Marienin yanına gedin. Nə? Yox, yad əmi mənə heç bir pislik eləməz. O gedəndən sonra yenə oynayırıq. (Uşaqları soldakı otağa aparır, arxalarınca qapını çəkir. Həyəcanla, çox nigaran və gərgin halda). Siz mənimlə danışmaq istəyirsiniz?

KROQSTAD - Hə, istəyirəm.

NORA - Bu gün?.. Bəs axı bu gün hələ ayın biri deyil.

KROQSTAD - Yox, milad axşamıdır. Bayramları necə şən təşkil etmək siz qadınlardan asılıdır.

NORA - Sizə nə lazımdır? Mənim bu gün heç bir işə vaxtım yoxdur.

KROQSTAD - Biz hələlik bu barədə danışmayacağıq. Başqa şey barəsində danışmalıyıq. Yəqin ki, siz bunun üçün bir neçə dəqiqə vaxt taparsınız.

NORA - Hm... Hə, əlbəttə, tapılar. Hərçənd ki,..

KROQSTAD - Çox yaxşı. Mən aşağıda, Ulsenin restoranında oturmuşdum, sizin ərinizin küçədə necə getdiyini gördüm...

NORA - Nə olsun ki?

KROQSTAD - Bir qadınla.

NORA - Nə olar?

KROQSTAD - İcazənizlə soruşum, o qadın frü Linne deyildi ki?

NORA - Ola bilər.

KROQSTAD - Şəhərə təzə gəlib?

NORA - Hə, bu gün.

KROQSTAD - O sizin yaxın rəfiqənizdir?

NORA - Bəli. Necə bəyəm?

KROQSTAD - Mən onu çoxdan tanıyıram.

NORA - Bilirəm.

KROQSTAD - Hə, deməli bilirsiniz? Mən elə də fikirləşirdim. Onda icazə verin sizdən açıq soruşum, frü Linne bankda işləyəcək?

NORA - Cənab Kroqstad, siz mənim ərimin tabeliyində olan bir adam, nə cəsarətlə məni sorğu-suala tutursunuz?.. Neynək, bir halda ki, soruşursunuz, deyərəm, bəli, frü Linne bankda işləyəcək. Bunu mən ərimdən xahiş etmişəm. Kifayətdirmi, cənab Kroqstad?!

KROQSTAD - Deməli, mən öz zənnimdə yanılmamışam.

NORA - (otaqda gəzişə-gəzişə). Qadın olanda nə olar, biz də hər halda müəyyən nüfuza malik ola bilərik. Cənab Kroqstad, siz tabeçi işçi kimi yaxşı olardı ki, kimsəyə toxunmaqda bir az ehtiyatlı olasınız. Hm...

KROQSTAD - (səsinin ahəngini dəyişərək). Frü Helmer, öz nüfuzunuzdan mənim üçün sərf etmək istəməzdiniz ki?

NORA - Necə? Yəni nə barədə? Nə demək istəyirsiniz?

KROQSTAD - Siz mənim bankda tabeçi vəziyyətdə də olsa qalmağıma kömək etməzsiz ki?

NORA - Bu nə deməkdir?! Kim sizi işdən çıxarmaq istəyir ki?

KROQSTAD - Özünüzü bilməməzliyə vurmağın nə mənası. Mən çox gözəl başa düşürəm ki, mənimlə toqquşma rəfiqənizə xoş gəlməz. Onu da bilirəm ki, bunun üçün məni işdən qova bilərlər.

NORA - Sizi əmin edirəm ki...

KROQSTAD - Hə, hə, hə, bir sözlə, hələ vaxt var. Mən bunun qarşısını almalyam. Ona görə də bunun üçün siz öz nüfuzunuzdan istifadə etsəydiniz, çox yaxşı olardı.

NORA - Məmnuniyyətlə. Ancaq, cənab Kroqstad, düzü, mənim heç bir nüfuzum yoxdur!

KROQSTAD - Heç bir nüfuzunuz yoxdur? Bəs indicə deyirdiniz ki...

NORA - Düzdür, deyirdim. Ancaq o mənada deməmişəm. Bir özünüz fikirləşin, mən öz ərimə necə təsir göstərə bilərəm?

KROQSTAD - Mən sizin ərinizi tələbək illərindən tanıyıram. Onu da bilirəm ki, cənab direktor belə məsələlərdə öz qadını qarşısında başqa ərlərdən geri qalmaz.

NORA - Əgər siz mənim ərim barəsində hörmətsizliklə danışırsınız, sizə qapımı göstərəcəyəm.

KROQSTAD - Onu bilirəm, frü Helmer.

NORA - Mən daha sizdən qorxmuram. Yeni ildən sonra mən bütün bu kimi məsələlərə son qoyacağam.

KROQSTAD - (daha təmkinlə). Frü Helmer, qulaq asın, lazım gəlsə, mən bankdakı öz kiçik vəzifəm üçün ölüm-dirim mübarizəsi aparacağam.

NORA - Görürəm, buna oxşayır.

KROQSTAD - Təkcə məvacibə görə yox. Bu, mənim üçün ikinci dərəcəli məsələdir. Burada iş başqa... e... Açıq, ona görə ki... Yəqin siz də başqaları kimi yaxşı bilirsiniz ki, mən bir dəfə bir səhv iş görmüşəm, indiyədək ağrısını çəkirəm.

NORA - Hə, o barədə deyəsən nəşə eşitmişdim.

KROQSTAD - İş gedib məhkəməyə çıxmadı. Ancaq o vaxtdan elə bil bütün qapılar üzümə bağlanıb. Özünüz bilirsiniz. O vaxt mən o işlərdən yapışdım... Axı bir işdən yapışmaq lazımdı. Yoxsa cəsarətlə deyə bilərəm ki, mən kişi kimi başqalarından heç nədə əsgik deyiləm. Yalnız bir dərdim var, bu vəziyyətdən çıxmalyam. Mənim oğlanlarım böyüyür. Onlara görə mən cəmiyyətdə mümkün qədər öz əvvəlki vəziyyətimi bərpa etməliyəm. Bunun üçün mənim bankdakı işim birinci pillədir. Sizin ərinizə məni təzədən bataqlığa itələmək istəyir.

NORA - Başa düşürəm. Ancaq, cənab Kroqstad, sizə kömək etməyə səlahiyyətim çatmır.

KROQSTAD - Ona görə ki, istəmirsiniz. Ancaq bunun üçün mənim sizi məcbur etmək imkanım var.

NORA - Mənim sizdən borc almağımı ərimə demək istəyirsiniz?

KROQSTAD - Hm! Əgər ərinizə desəm, necə olar?

NORA - Bu, sizin tərəfinizdən vicdansızlıq olar. (Səsi titrəyir). O bu sirri bilsə, mənim bütün qürurum, sevincim çox kobudcasına pozulacaq. Sizə görə. Siz bununla məni ən dəhşətli hadisələrə düçar etmək istəyirsiniz.

KROQSTAD - Pis hadisələrə?

NORA - (çılğınlıqla). Əgər buna cəsərət eləsəniz, özünüz pis vəziyyətdə qalacaqsınız. Onda mənim ərim birdəfəlik biləcək ki, siz pis adamsınız, sizi heç vəchlə bankda saxlamayacaq.

KROQSTAD - Siz ancaq evdəki xoşagəlməz hadisələrdən qorxursunuz?

NORA - Əgər ərim bilsə, aydın məsələdir ki, tezliklə qalan borcumu ödəyəcək. Amma bizim əlaqəmizə daha ehtiyac olmayacaq.

KROQSTAD - (ona tərəf bir-iki addım ataraq). Frü Helmer, qulaq asın, ya sizin hafizəniz zəifdir, ya da bu işlərdən yaxşı baş açmırsınız. Görünür, mən hər şeyi sizə ətraflı başa salmalı olacağam.

NORA - Nəyi ki?

KROQSTAD - Əriniz xəstə olanda siz min iki yüz spetsiy borc almaq üçün mənim yanıma gəldiniz, düzdürmü?

NORA - Düzdür. Çünki sizdən başqa müraciət etməli adam yoxdu.

KROQSTAD - Mən bu məbləği sizin üçün düzəltdim.

NORA - Düzəltdiniz.

KROQSTAD - Mən onu sizə məlum şərtlərlə verməliydim. Sizin o vaxt başınız xəstə ərinizə çox qarışıqdı. Nə olur-olsun səfərə getmək üçün pul təpmalıydınız. Bundan başqa heç nə beyninizə batmırdı. Bir o günləri yadınıza salın. Hə, mən o pulu düzəldib verəndən sonra sizin dilinizdən yazılı borc iltizamı da aldım.

NORA - Düzdür, mən də ona qol çəkdim.

KROQSTAD - Lakin mən müqavilənin aşağısında sizin atanızın adından sizə vəkalət yazılması üçün bir neçə sətir də əlavə etdim. Həmin sətirləri atanız imzalamalı idi.

NORA - İmzalamalı idi?.. O da imzaladı.

KROQSTAD - Mən tarix üçün yer saxladım. Yəni sizin atanız özü kağıza qol çəkəndə ayın tarixini, gününü də yazmalı idi, xanım, yadınızdadırmı?

NORA - Deyəsən...

KROQSTAD - Mən borc öhdəliyini sizə verdim ki, poçtla onu atanıza göndərəsiniz. Elə deyilmi?

NORA - Elədir.

KROQSTAD - Şübhəsiz ki, siz təcili olaraq atanıza göndərdiniz. Çünki beş-altı gündən sonra atanızın imza etdiyi veksili mənə gətirdiniz, həmin məbləğ sizə verildi.

NORA - Nə olsun ki, məgər mən borcu qaydasında qaytarmırdım?

KROQSTAD - Qaytarırdınız. Lakin... Bizim söhbətin məğzi başqa şeydir. Doğrudurmu, frü Helmer, o vaxt sizin üçün son dərəcə ağır idi?

NORA - Doğrudur.

KROQSTAD - Bir yandan da atanız ağır xəstə idi.

NORA - Ölüm ayağında idi.

KROQSTAD - Tezliklə də öldü?

NORA - Hə.

KROQSTAD - Frü Helmer, deyin görüm, təsadüfən atanızın öldüyü gün yadınızda deyil ki? Yəni hansı ayda, hansı gündə öldü?

NORA - Atam sentyabr ayının iyirmi doqquzunda öldü.

KROQSTAD - Tamamilə doğrudur, mən öyrənmişəm. Elə bax, burdaca bir qəribəlik meydana çıxır... (Cibindən bir kağız çıxarır). Elə qəribəlik ki, mən bunu heç cür izah edə bilmirəm.

NORA - Nə qəribəlikdir elə? Mən bilmirəm...

KROQSTAD - O qəribəlikdir ki, frü Helmer, belə çıxır ki, sizin atanız bu vekseli ölümündən üç gün sonra imzalayıb.

NORA - Necə yəni? Heç nə başa düşmürəm.

KROQSTAD - Sizin atanız sentyabrın iyirmi doqquzunda ölüb. Düzdürmü? Ancaq bir baxın, bax, burda onun imzasının altında oktyabrın ikisi yazılıb. Bundan artıq qəribəlik nə ola bilər?

Nora susur.

NORA - Siz bunu mənə nə ilə izah edə bilərsiniz?

Nora yenə susur.

Hələ burası da var ki, "iki oktyabr" sözü və il sizin atanızın öz xətti ilə yox, başqa adamın, deyəsən, mənə tanış olan bir xətlə yazılıb. Sizin atanız ayı, günü öz imzası ilə birgə yazdığı unuda bilər, lakin aydın görünür ki, bunu onun ölümündən xəbəri olmayan bir adam fikirləşmədən edib. Hələ bu bir yana, əsas məsələ imzadır. O, həqiqi imzadır mı, frü Helmer. Bu, doğrudan da atanızın imzasıdır mı?

NORA - (az sükutdan sonra başını dik tutub lovğalıqla ona baxır). Xeyr. Onun əvəzinə mən qol çəkmişəm.

KROQSTAD - Frü Helmer, qulaq asın... Siz bu etirafınızın çox təhlükəli olduğunu bilirsinizmi?

NORA - Nəyə görə? Siz tezliklə öz pullarınızın hamısını alacaqsınız.

KROQSTAD - Nə üçün kağızı atanıza göndərməmişiniz? Mən bunun səbəbini sizdən soruşa bilərdimmi?

NORA - Ona göndərmək lazım deyildi, o ağır xəstə idi. Əgər onun imzasını xahiş etsəydim, gərək pulların mənə nə üçün lazım olduğunu da izah edəydim. Onun belə ağır xəstə olduğu bir vaxtda mən ona yaza bilməzdim ki, mənim ərim də ölüm ayağındadır. Bu, qəti mümkün olan iş deyildi.

KROQSTAD - Elə isə, onda xaricə də getməyəydiniz.

NORA - Bu da mümkün deyildi. Ərimin xilasını bu səfərdən asılı idi, getməyə bilməzdim.

KROQSTAD - Bəs fikirləşmədiniz ki, belə etməklə məni aldadırsınız?..

NORA - Buna diqqət yetirməyə qəti imkanım yox idi. Mən siz barədə heç fikirləşmək də istəməirdim. Ərimin təhlükədə olduğunu bilib-bilə mənə rəzil iradlar tutduğunuz üçün sizə nifrət edirəm.

KROQSTAD - Frü Helmer, siz görünür, nədə günahkar olduğunuzu təsəvvür etmirsiniz. Mən bu barədə ancaq onu deyə bilərdim ki, mənim bütün ictimai vəziyyətimi məhv edən səbəblərdən biri bu idi.

NORA - Sizin? Yəni demək istəyirsiniz ki, əgər sizin arvadınız xəstə olsaydı, onu xilas etmək əvəzinə oturub qanunlarla oynayırdınız.

KROQSTAD - Qanunlar baş verən hadisələrə cavabdeh deyillər.

NORA - Yəni qanunlar pisdirlər?!

KROQSTAD - Pisdirlər, ya yaxşıdırlar, bu, ayrı məsələdir. Mən ancaq onu deyirəm ki, əgər bu kağızı məhkəməyə təqdim etsəm, qanuna görə sizi mühakimə edəcəklər.

NORA - Heç vaxt ola bilməz. Yəni doğma qızın ixtiyarı yoxdur ki, öz ölüm ayağında olan qoca atasını hər cür artıq dərd-sərlərdən, həyəcanlardan qorusun, ona yol verməsin? Yaxud qanuni arvadın hüququ çatmır ki, öz xəstə ərinin həyatını xilas etsin?! Mən qanunları yaxşı bilmirəm, ancaq onu bilirəm ki, onlar buna heç cür icazə verməzlər. Siz isə hüquqşünas ola-ola bu qanunları pozursunuz. Görünür, siz çox pis qanunçusunuz, cənab Kroqstad!

KROQSTAD - Qoy belə olsun. Ancaq sizinlə olan yaxınlığımızdan özünüz də gözəl bilirsiniz ki, mən nə etdiyimi də, kimə nə deməli olduğumu da yaxşı bilirəm. Bax belə! Nə istəyirsiniz edin, mənim sizə sözümlə ancaq odur ki, əgər məni işdən qovsalar, siz də mənimlə qovulacaqsınız. (Baş əyir və dəhlizdən çıxıb gedir).

NORA - (bir an fikrə gedəndən sonra başını qapıdan bayıra çıxararaq). Ey, ordakı! Məni qorxutmaq istəyirdin?! Mən o qədər də sadələvh deyiləm. (Əsəbi halda uşaqların şeylərini yığışdırmağa başlayır, lakin hövsələsi çatmayıb tez atır). Amma... Yox, hər halda bu ola bilməz! Mən axı onu sevdiyimə görə etmişəm.

UŞAQLAR - (sol qapıdan gəlirlər). Ana, yad əmi darvazadan çıxıb getdi.

NORA - Hə, hə, bilirəm. Siz yad əmi barəsində heç kimə heç nə deməyin ha? Heç atanıza da!

UŞAQLAR - Yaxşı, yaxşı, ana. Ancaq bir az da bizimlə oynayarsan?

NORA - Yox, yox, indi yox.

UŞAQLAR - Bəs, ana, söz vermişdin axı.

NORA - Bilirəm. Amma indi olmaz. Gedin öz otağınıza, mənim vacib işlərim var. Gedin, gedin, mənim gözəl balalarım! (Mehribanlıqla onları otaqdan çıxarır və arxalarınca qapını çəkir. Divanda əyləşir, yarımçıq qalmış toxumasını götürüb toxumağa başlayır. Lakin buna da hövsələsi çatmayıb dayanır). Yox! (İşi kənara atır, yerindən qalxıb dəhliz qapısına tərəf gedir, çağırır). Helene! Küknar ağacını bura gətir! (Soldakı stola yaxınlaşır və onun siyirməsini açır, yenə dayanır). Yox, bu, ağlabatan deyil.

XİDMƏTÇİ - (küknar ağacını gətirir). Hara qoyum, xanım?

NORA - Ora, otağın ortasına.

XİDMƏTÇİ - Yenə bir şey lazımdır?

NORA - Yox, sağ ol, qalan işləri özüm edərəm.

Xidmətçi küknar ağacını qoyub gedir.

NORA - (Nora onu bəzəməyə başlayır). Bax bura şamları... bura gülləri... Eh, xəbəsin biri xəbis!.. Boş şeydir, boş şeydir, boş şeydir! Elə şey ola bilməz!.. Hə, yolka çox gözəl olacaq. Mən hər şeyi sən istəyənin kimi edəcəyəm, mənim əziz Torvaldım... Sənin üçün oxuyacağam, rəqs edəcəyəm...

Torvald qoltuğunda bir yığın kağız dəhlizdən içəri girir.

Ah!.. qayıtdın?

HELMER - Hə. Bir gələn olmuşdu?

NORA - Gələn?.. Yox.

HELMER - Mən, axı indicə Krokstadı bizim darvazadan çıxan gördüm.

NORA - Hə, hə, düzdür, Krokstad gəlmişdi, bir dəqiqəliyə. Getdi.

HELMER - Nora, mən sənin üzündən görürəm ki, o, xahiş etməyə gəlibmiş ki, sən ona kömək edəsən.

NORA - Düzdür.

HELMER - Niyə onun burda olduğunu məndən gizlədirsən? Bunu da o, xahiş etmişdi?

NORA - Hə, Torvald. Amma...

HELMER - Nora, o xahiş etdi-etdi, sən də razı oldun? Elə adamla bir kəlmə kəsmək, ona nəsə vəd etmək... bilirsen nədir? Üstəlik də mənə yalan deyirsən!

NORA - Yalan?

HELMER - Sən bəyəm demədin ki, heç kəs gəlməyib? (Barmağı ilə onu hədələyərək). Bir də belə şey olmasın, mənim nəğməkar quşum. Nəğməkar quşun səsi həmişə təmiz olmalıdır, bir dəfə də yabançı səs çıxarmamalıdır. (Onu belindən qucaqlayır). Elə deyilmi? Hə, mən də elə bilirəm. (Onun belindən əllərini çəkir). Ah, evimiz nə yaxşı istidir, adam elə hey dincəlmək istəyir. (Gətirdiyi kağızları bir-bir vərəqləyir).

NORA - (küknar ağacını bəzəməklə məşğul ola-ola, az sükutdan sonra). Torvald!

TORVALD - Nədir?

NORA - Sənə şad bir xəbər vermək istəyirəm. Birisi gün Stenborqlarda bal - maskarad olacaq.

TORVALD - Mənim üçünsə o maraqlıdır ki, görəsən sən bu dəfə bizi, tamaşaçıları nə ilə heyrləndirəcəksən?

NORA - Ah, boş sözdür.

TORVALD - Boş sözdür?

NORA - Mən bal üçün heç bir münasib şey fikirləşə bilmirəm. Nə fikirləşirəmsə mənə mənəsiz, məzmunsuz görünür.

HELMER - Doğrudan? Mənim körpə Noram bunu dəqiq bilir?

NORA - (arxadan ona yaxınlaşıb kreslosunun söykənəcəyinə dirsəklənir). Torvald, çox işin var?

HELMER - Hm.

NORA - Bunlar nə kağızlardır?

HELMER - Bank işləridir.

NORA - Artıq başlamısan?

HELMER - Bankın əvvəlki idarə heyətindən qulluqçuların şəxsi işlərini götürdüm. İş planında lazımı dəyişikliklər etmək səlahiyyətini də almışam. Bu həftə bayram günlərini həmin işlərə sərf edəcəyəm. İstəyirəm ki, yeni ildə iş çıxanda hər şey qaydasında olsun.

NORA - Sən demə yazıq Kroqstad nə üçün bura...

HELMER - Hm!

NORA - (əvvəlki kimi kreslonun söykənəcəyinə dirsəklənərək barmaqları ilə Helmerin saçlarını yüngülcə oynadır). Torvald, əgər məşğul olmasaydın, səndən böyük bir xahiş edərdim.

HELMER - Səni eşidirəm. Nə barədə xahiş etmək istəyirsən?

NORA - Axı səndə olan incə zövq heç kəsdə yoxdur. Mən çox istəyirəm ki, bu bal-maskaradda yaxşı görünüm. Torvald, olmaz ki, mənimlə məşğul olasan, necə geyinməyimi özün həll edəsən?..

HELMER - Ah, mənim çilgün quşcuğazım xilaskar axtarır.

NORA - Hə, Torvald, mən sənsiz bacarmaram.

HELMER - Yaxşı, yaxşı, fikirləşərik, bir çarə taparıq.

NORA - Ah, nə yaxşı olar?! (Yenə yolkanın yanına gəlir. Sükut). Gör qırmızı güllər necə seçilir. Torvald, mənə de görün Kroqstad nə günahın sahibidir? Yəni doğrudan da onu bağışlamaq olmaz?

HELMER - O, saxtakarlıqda günahlandırılır. Sən heç bilirsən saxtakarlıq nə deməkdir?

NORA - Bəlkə məcbur olub, ehtiyacdan edib?!

HELMER - Ya da çoxları kimi ağılsızlıqdan edib. Hər halda, mən elə insafsız deyiləm ki, adamın kiçik bir günahına görə tamam ipini kəsim.

NORA - Hə, düz fikirləşirsən, Torvald.

HELMER - Adətən elə adamlar olur ki, büdrəyəndə günahını açıq boynuna alır, cəzasını çəkib məənəviyyatca təmizlənir, sonra yenidən yüksəlir.

NORA - Cəza çəkmək?!

HELMER - Ancaq Kroqstad bu yolla getməyib, hər cür hiylə ilə, yalanla yaxasını kənara çəkib, əvəzində isə məənəviyyatca korlanıb, özünü diri gözlü məhv edib.

NORA - Yəni sənin fikrincə gərək...

HELMER - Bir özün təsəvvür elə, vicdanı ləkələnmiş bir adam düşdüyü çətin vəziyyətdən boyun qaçırmaq üçün hamının qarşısında qızıl-qırmızı riyakarlıq edir, hətta öz yaxın qohumları, arvadı, doğma uşaqları qarşısında yalan danışır. Yaxşı fikir ver, uşaqların qarşısında! Bu, hər şeydən pisdir, Nora.

NORA - Nə üçün?

HELMER - Ona görə ki, mühit yalanla zəhərlənəndə bütün insanların həyatını pozur, zəhərləyir, dağıdır... Belə bir vaxtda isə ən çox uşaqlar zəhərlənir. Yəni onlar hər dəfə belə havada nəfəs alanda məənəviyyatları kökündən dəyişir, korlanır, həyat üçün, cəmiyyət üçün yararsızlaşırlar.

NORA - (arxadan ona yaxınlaşaraq). Sən bunu dəqiq bilirsən?

HELMER - Ah, əzizim, mən öz vəkillik təcrübəm müddətində buna nə qədər desən rast gəlmişəm. Öz yolundan tez azan adamların, demək olar ki, hamısının anaları yalançı olub.

NORA - Nəyə görə məhz anaları?

HELMER - Çünki adətən uşaq öz rüşeymini hər şeydən əvvəl anasından alır. Bunu bütün vəkillər yaxşı bilirlər. Əlbəttə, ataların da bu işdə böyük rolu var. Kroqstad isə öz uşaqlarını uzun illər boyu yalanla, riyakarlıqla zəhərləyib. Bax, buna görə mən onu məənəviyyatca pozğun adlandırırım. (Əllərini ona uzadaraq). Buna görə qoy mənim istəkli Noram söz versin ki, onun üçün bir daha xahiş etməyəcəm. Əlini ver ki, söz verirsən. Razılaşırsan nədir? Əlini ver. (Nora əlini ona uzadır). Bax belə, deməli danışdıq. Səni inandırırım ki, mənim onunla işləməyim qəti mümkün deyil. Mən belə adamlara nifrət edirəm.

NORA - (əlini geri çəkib yolkanın bu biri tərəfinə keçir). Bu tərəf nə yaxşı istidir! Bu saat o qədər iş-gücüm tökülüb qalıb ki.

HELMER - (ayağa qalxıb kağızlarını yığıdırır). Hə, mən də nahara qədər bir az bunlarla məşğul olmalıyam. Sonra sənin geyim məsələnlə də məşğul olaram. Məndə yolkanı bəzəmək üçün qızılı kağıza oxşayan bir şey də tapılar. (Onun əllərini öz başına qoyur). Ah, mənim dünyada hər şeydən əziz olan nəğməkar quşcuğazım! (Kabinetinə gedir, arxasınca qapını çəkir).

NORA - (bir qədər susur, sakitcə). Yox, bu olmayacaq! Bu mümkün deyil! Yol verilə bilməz!

ANNE-MARIE - (soldakı qapıdan). Uşaqlar analarının yanına gəlməyi elə xahiş edirlər ki...

NORA - Yox, yox, yox. Onları mənim yanıma buraxma! Anne-Marie, bir şeylə başlarını qatsana...

ANNE-MARIE - Hə, yaxşı, yaxşı. (Qapını örtür).

NORA - (həyəcanlı düşüncələrdən özünə yer tapmayaraq). Mənim uşaqlarımın mənəviyyatını korlamaq, ailəmi zəhərləmək?! (Ani sükutdan sonra başını qaldırıb). Bu ola bilməz! Heç vaxt, heç bir əsrdən sonra da!

İKİNCİ PƏRDƏ

Yenə həmin otaq. Pianonun yanında, küncdə hər cür oyuncaqları, bəzəkləri çıxarılmış, şamları yanib qurtarmış yolka durur. Divanın üstündə Noranın mantosu və şlyapası. Otaqda tək olan Nora həyəcanla o baş-bu başa vargəl

edir, nəhayət divanın yanında dayanır, mantosunu götürür.

NORA - (mantosu əlindən düşür). Kim isə gəlir. (Qapıya yaxınlaşıb qulaq verir). Yox, heç kəs yoxdur. Əlbəttə, bu gün heç kəs gəlməz, milad bayramının birinci günüdür... hamı evində bayram edir. Sabah da elə. Olsa-olsa bəlkə... (Qapını açıb bayıra, yana boylanır). Yox, qutuda da məktub-zad yoxdur, tamam boşdur. (Geri qayıdır). Eh, nahaq yerə bu qədər həyəcanlanıram, o belə şey eləməz! Yox, qətiyyənlə ola bilməz, mümkün deyil, mənim üç azyaşlı uşağım var.

ANNE-MARIE - (sol qapıdan gəlir. Əlində iri karton qutu var). Maskarad paltarları bu qutunun içindədir, güclə axtarıb tapmışam.

NORA - Çox sağ ol. Qoy stolun üstünə.

ANNE-MARIE - (qoyur). Ancaq ütülənməyib. Allah bilir necə qırış-qırış vəziyyətdədirlər.

NORA - Hə, hələ bəlkə cırıq-sökükləri də var.

ANNE-MARIE - Hə, budur ey. Amma tikmək olar. Bir az səbr lazımdır.

NORA - Eybi yox, mən gedib frü Linnedən xahiş elərəm, bir az mənə kömək edər.

ANNE-MARIE - Belə havada çölə çıxmaq istəyirsiniz? Soyuq dəyər, xəstələnersiniz, frü Nora...

NORA - Yox, heç nə olmaz, narahat olma. Uşaqlar neyləyirlər?

ANNE-MARIE - Təzə oyuncaqlarla oynayırlar. Amma tifillər...

NORA - Tez-tez mənə soruşurlar?

ANNE-MARIE - Əlbəttə. Ana uşağıdırlar, onları qınamalı deyil.

NORA - Özün görürsən də, Anne-Marie, mən indi onlarla əvvəlki kimi çox məşğul ola bilmirəm.

ANNE-MARIE - Eybi yox, hər şeyə öyrəşərlər.

NORA - Sən elə bilirsən? Yəni səncə əgər mən ölsəm, onlar analarını unuda bilərlər?

ANNE-MARIE - Allah eləməsin, ölsəm nədir?!

NORA - Qulaq as, Anne-Marie... Mən tez-tez onu fikirləşirəm ki... Sən o vaxt öz uşağın özgəsinə verməyə necə ürək elədin?

ANNE-MARIE - Çarəm nə idi? Ayrı cür eləyə bilməzdim. O vaxt sən çox balacaydın, sizin evinizdə dayə işləməliydim.

NORA - Sən nə üçün dayəlik etmək istəyirdin?

ANNE-MARIE - Belə yaxşıydı. Yazıq qızımın mənim yanımda dərd içində çürüməyindənə, orda qalması yaxşıydı. Axı o namərd də mənə heç nə ilə kömək eləmirdi.

NORA - İndiyədək sən qızın yəqin səni unudub, hə?

ANNE-MARIE - Nə üçün? O özünün kilsədəki kəbinkəsmə mərasimi barədə də, ərə getməsi barədə də mənə yazırdı.

NORA - (onun boynunu qucaqlayaraq). Mənim ağbircək analığım! Mənə də uşaqkən analıq eləmişən!

ANNE-MARIE - Axı zavallı Noranın məndən başqa kimi vardı ki...

NORA - Bilirəm. Əgər mənim uşaqlarımın da ata-anası olmasaydı, sən... Yox, ola bilməz, ola bilməz, ola bilməz!..

(Karton qutunu açır). Anne-Marie, get onların yanına. İndi mən bunları qaydaya salaram. Sabah görürsən mən necə gözəl olacağam.

ANNE-MARIE - Düzdür, balda səndən gözəli olmayacaq. (Soldakı qapıya tərəf gedir).

NORA - (karton qutunu açıb içindəki geyimləri çıxarmağa başlayır, lakin hövsələsi çatmayıb yerinə atır). Ah, bu vəziyyətdən çıxmağa gücüm çatsaydı... Kaş indi bura heç kim gəlməyəydi. Yox, onsuz da heç kim gəlməyəcək. Heç nə barəsində fikirləşmək lazım deyil. Bu barədə daha heç nəyi yadıma salmamalıyam. Bir şeylə başımı qatmalıyam... Çox qərribə əlcəkdir... Çox gözəl əlcəkdir... Yox, fikirləşmək lazım deyil, lazım deyil!... Bir, iki, üç, dörd, beş, altı... (Qışqırır). Hə, gəlirlər! (Qapıya tərəf atılmaq istəyir, lakin tərəddüd içində dayanır).

Dəhlizdə üst geyimini çıxarmış frü Linne otağa daxil olur.

FRÜ LİNNE - Mənə dedilər ki, bizə gəlmisən, məni soruşmusan.

NORA - Hə, mən elə sən olan evin yanından keçirdim, dedim bir sənə dəyim, sənə vacib bir işim düşmüşdü. Gəl burda, divanda əyləşək. Sabah axşam konsul Stenborqildə yüksək, ali səviyyədə bal-maskarad olacaq. Torvald istəyir ki, mən neopolitan balıqçısının qızı rolunda çıxış edim, tarantella oynayım. Bunları mən Kiprdə öyrənmişəm.

FRÜ LİNNE - Belə de. Sən əməlli-başlı çıxış da edə bilirsənmiş.

NORA - Torvald deyir ki, belə lazımdır. Bax, bu da kostyumu. Torvald bunu mənə orada tikdirmişdi. Görürsən nə tez süzülüb?.. Heç bilmirəm...

FRÜ LİNNE - Narahat olma, tezliklə düzəldərik. Bəzi yerlərinin bəzəkləri də qopub. İynə-sap varındır? Hər şey öz əlimizdədir, düzəldərik.

NORA - Çox sağ ol, Kristina, səni mənə allah yetirdi.

FRÜ LİNNE - (tikir). Deməli, Nora, sabah qəşəng kostyumunda çıxış edəcəksən. Mən birçə dəqiqəliyə gələcəyəm sənə baxmağa. Hə, onu da deyim ki, mən dünənki xoş axşam üçün sənə minnətdarlıq etməyi yadımdan çıxarmışdım.

NORA - (qalxıb otaqda gəzişir). Hələ zənnimcə mən istəyən kimi olmadı. Kristina, sən gərək bizim şəhərə çoxdan gələydin. Hə, Torvald hər şeyi gözəl, əlvan təşkil eləməyi çox xoşlayır.

FRÜ LİNNE - Məncə sən ondan geri qalmazsan. Əsl atanın qızısan! Doğrudan, bir mənə de görüm həkim Rank həmişə dünənki kimi qaraqabaqdır?

NORA - Yox. Dünən o, nəşə çox... hə, həm də axı o ciddi xəstədir. Yazığın bel sütununda çürümə gedir. Atası çox zay adam idi, min cür aşnabazlıq edirdi, hərəcayı arvadlar saxlayırdı. Ona görə də oğlu xəstə doğulub. Başa düşürsən də...

FRÜ LİNNE - (tikməni dizinin üstünə qoyub). Mənim əziz Noram, sən bu qədər məlumatları hardan bilirsən?

NORA - (otaqda gəzişə-gəzişə). Eh, adamın uşağı olanda onun yanına gəlib-gedənlər də çox olur. Onların arasında başı tibbdən çıxanlar da az olmur, hər şeyi açıq danışirlər.

Frü Linne yenə tikməyə başlayır. Kiçik fasilə.

FRÜ LİNNE - Həkim Rank tez-tez sizə gəlir?

NORA - Allahın verdiyi hər gün. Torvaldın gənclik illərindən dostudur. Mənim də yaxın dostumdur. Elə bil bizim ailənin bir üzvüdür.

FRÜ LİNNE - Onu da de mənə görüm, o, sözü düz adamın üzünə deyən adamdır? Onda yəqin ki, hər cür xoşrəftar adamları xoşlamaz, eləmi?

NORA - Əksinə. Yəni nəyə görə belə deyirsən?

FRÜ LİNNE - Dünən sən bizi tanış eləyəndə, o elə hey deyirdi ki, mənim adımlı bu evdə çox eşidib. Sonra isə məlum oldu ki, sənin ərinin mənim barəmdə heç təsəvvürü də yoxmuş. Səncə həkim Rank niyə belə deyirdi?

NORA - Tamamilə doğrudur, Kristina. Torvald məni o qədər sevir ki, özünün dediği kimi... heç kəslə məni yan-yana qoymaq istəmir. Qabaqlar mən öz yaxın dostlarım barədə, doğma yerlər haqqında danışanda da məni qışqanırdı. Hə, ona görə mən daha bunlar barədə danışmıram. Ancaq həkim Rankla tez-tez ordan-burdan söhbətləşirəm. Həkimin bir yaxşı xasiyyəti var ki, dinləməyi sevir.

FRÜ LİNNE - Nora, qulaq as, sən hələ çox şeydə uşaqsan, mən səndən yaşlıyam, təcrübəliyəm. Ona görə də sənə deyirəm, sən çalış həkim Rankla aranızdakı haqq-hesabı kəs, qurtar.

NORA - Mənim onunla nə haqq-hesabım var ki?

FRÜ LİNNE - Ümumiyyətlə bütün münasibətlərini. Yadındadırmı, sən dünən burada sənə pul vəsiyyəet edən varlı pərəstişkarların haqqında danışdırdın...

NORA - Düzdür. Ancaq əslində elə adam yoxdur!.. Nə olsun ki...

FRÜ LİNNE - Həkim Rank varlıdır mı?

NORA - Hə, varlıdır.

FRÜ LİNNE - Onun qayğısına qalan bir xanımı, ya bir kəsi yoxdur ki?

NORA - Heç kəsi yoxdur. Ancaq...

FRÜ LİNNE - Ona görə də hər gün burda, bu evdə olur, eləmi?

NORA - Hə də, sən ki, bunu artıq eşitmişən.

FRÜ LİNNE - Axı əxlaqlı adamdırsa, niyə belə ədəbsizlik edir?

NORA - Mən səni heç cür başa düşə bilmirəm, Kristina.

FRÜ LİNNE - Özünü bilməməzliyə vurma, Nora. Elə bilirsən mən başa düşürəm ki, min iki yüz spetsiyi sənə o borc verib?

NORA - Sən nə danışsan, Kristina, bu hardan sənənin ağına gəldi? Mən olsa-olsa hər gün bizim evdə olan dostumuz demişəm! Burda nə var ki? Əgər, allah eləməsin, sən deyən kimi olsaydı...

FRÜ LİNNE - Yəni borcu o verməyib?

NORA - Səni inandırırım ki, yox! Bu, mənim heç ağıma da gəlməzdi. Axı o vaxt o hardan, necə pul tapa bilərdi ki, mənə də verəydi?! O, varisliyi sonra aldı.

FRÜ LİNNE - Hə, əlbəttə, sənənin bu barədə bəxtin gətirib, əzizim Nora.

NORA - Yoxsa həkim Rankdan pul istəmək mənim heç vaxt ağıma da gəlməyib... Hərçənd mən tamamilə əminəm ki, əgər ondan borc istəsəydim...

FRÜ LİNNE - Əlbəttə, istəməzsən.

NORA - Yox, yox, heç cür. Mən bunu heç təsəvvürümə də gətirə bilmirəm. Ancaq mən tamamilə əminəm ki, əgər həkim Ranka bu barədə ağız açsaydım...

FRÜ LİNNE - Ərindən gizlin?

NORA - Mən hər halda bu işi qurtarmalıyam. Əlbəttə, ondan gizlin qurtarmaq lazımdır.

FRÜ LİNNE - Hə, hə, mən də dünən sənə onu deyirdim. Amma...

NORA - (otağın ortasında vargəl edə-edə). Kişi belə işlərə qadından daha tez son qoya bilər...

FRÜ LİNNE - Əgər bu onun öz əridirsə...

NORA - Boş şeydir. (Dayanır). Əgər bütün borcunu vaxtında artıqlaması ilə qaytarırsansa, onda borc barədə verdiyin iltizamı da geri alırsan?

FRÜ LİNNE - Aydın məsələdir.

NORA - Onda bu mənfur, çirkli kağızı yandırmaq da, cırıb atmaq da olar?

FRÜ LİNNE - (diqqətlə Noraya baxır, əlindəki işi bir yana qoyur, yavaşca ayağa qalxır). Nora, sən nəyisə məndən gizlədirsən.

NORA - Bəyəm bu hiss olunur?

FRÜ LİNNE - Dünən səhərdən sənə nəşə olub, Nora. Bir desənə nə işdir?

NORA - (ona tərəf gedə-gedə). Kristina! (Qulaq asır). Tss!..

Torvald gəldi. Eşidirsən? Hələlik sən uşaqların yanına get. Torvald onun yanında nəşə tikməyi xoşlamır. Qoy orda Anne-Marie də sənə kömək etsin.

FRÜ LİNNE - (hər şeyi yığışdırır). Yaxşı, yaxşı. Ancaq danışdığımız məsələ barəsində nə qədər ki, hər şeyi açıq danışmamışıq, mən sizdən getməyəcəyəm. (Soldakı qapıya tərəf gedir).

Bu vaxt Helmer dəhlizdən içəri daxil olur.

NORA - (onun qarşısına gedərək). Mənim əziz Torvaldım, səni gözləməkdəm yoruldum.

HELMER - Bu dərzilik nədir?

NORA - Kristinanındır. Sabah üçün mənə kostyum düzəltməkdə kömək edir. Görəsən mən məclisdəkilərə necə təsir bağışlayacağam?

HELMER - Bəyəm mən yaxşı şey fikirləşməmişəm?

NORA - Çox gözəl təklif vermişən! Bəs mən də sənə sözünə əməl etdiyimə görə ağıllı deyiləmmi?

HELMER - (onun çənəsindən tutaraq). Ağıllısan, ona görə ki, ərinə qulaq asırsan? Ay kələkbaz! Sənə belə də deyəcəyini bildirdim. Arxayın ol, mən burada sənə mane olmayacağam. Yəqin geyinib özünə baxmaq istəyirsən.

NORA - Sən də yəqin ki, öz otağına işləməyə gedirsən?

HELMER - Hə. (Bir topa kağızı göstərərək). Budur ey, banka baş çəkmişdim. (Öz otağına getmək istəyir).

NORA - Torvald!..

HELMER - (dayanır). Nədir?

NORA - Əgər sənə istəklili bir adamın səndən bir şey haqqında xahiş eləsə...

HELMER - Nə barədə?

NORA - Əvvəlcə de görüm, xahişimi yerə salmazsan ki?

HELMER - Baxır nə barədə. Onu bilməmiş nə demək olar ki.

NORA - Əgər xahişimi yerinə yetirirsən, sənə həmin istəklili, əzizin elə sevinər, dəcəlləşər, səni elə əyləndirər ki, gəl görəsən.

HELMER - Desənə nə xahişdir elə.

NORA - Torağayın səsi bütün evi bürüyər.

HELMER - Hə, o elə onsuz da susmur.

NORA - Mən sənə üçün "Ay işığında" rəqsini oynayaram, Torvald!

HELMER - Nora!.. Ümidvaram ki, bu xahişin dənən danışdıgımız məsələ barəsində deyil.

NORA - (ona yaxın gəlir). Hə, o barədədir, Torvald. Mən səndən xahiş edirəm, sənə yalvarıram...

HELMER - Sən doğrudanmı bu məsələni təzədən qaldırırsan?!

NORA - Hə, hə, sən mənə qulaq asmalısan, Krokstadı bankdakı vəzifəsindən qovmamalısan!

HELMER - Ay mənim əziz Noram, axı mən onun yerinə frü Linneni götürməyi qərara almışam.

NORA - Linneni işə götürməyin çox yaxşı, böyük xeyirxahlıqdır. Ancaq sən Krokstadın əvəzinə kontor işçilərindən bir başqasını da çıxara bilərsən.

HELMER - Yox, bu mümkün olan iş deyil. Ona görə ki, sən burada onun əvəzinə xahiş edirsən, mənimlə danışmamış ona boş vədlər vermişən!.. Mən...

NORA - Bunu sənə görə etmişəm, Torvald. Ona görə ki, özün bilirsən, o, ən alçaq fikirli qəzətlərə yazan adamdır, sənə böyük zərər vura bilər. Mən ondan qorxuram.

HELMER - Səni yaxşı başa düşürəm. Sən olub-keçənlərin açılacağından qorxursan.

NORA - Yəni nəyin açılacağından? Sən bununla nəyi nəzərdə tutursan?..

HELMER - Əlbəttə, atanla əlaqədar məsələləri.

NORA - Hə, düzdür. Bir özün o vaxt hər cür xəbis adamların atam haqqında yazdıqlarını, ona necə böhtanlar, iftiralar yaxdıqlarını yadına sal. Özün bilirsən ki, əgər nazirlik bu məsələni yoxlamağa səni müfəttiş göndərməsəydi, sən atama o cür xeyirxahlıqla, rəğbətlə yanaşmasaydın, onlar atamın istefaya çıxmasına nail olacaqdılar.

HELMER - Mənim əziz Noram, sənə atanla mənim aramda xeyli fərq var. Sənə atan qüsursuz məmur deyildi. Mən isə qüsursuzam. Elə bilirəm ki, nə qədər öz vəzifəmi daşıyıram, belə də qalacağam.

NORA - Torvald, xəbis adamların nə fikirləşdiyini heç kəs qabaqcadan bilə bilməz. Biz indi elə yaxşı, xoşbəxt, dərdsiz əminamanlıqla yaşaya bilərik ki, sən də, mən də, uşaqlar da ruhən sakit olarıq, Torvald. Bax, ona görə səndən bu xahişi edirəm...

HELMER - Sən onu müdafiə etməklə işləri korlayırsan. Bankda artıq hamı bilir ki, mən Krokstadı qovmağı qərara almışam. İndi mən təzə direktor kimi öz qərarımı arvadımın təsiri ilə dəyişsəm, hər yanda nə cür söz-söhbətlər yayılır, bilirsən? Nə üçün özümüz buna şərait yaradırıq?

NORA - Lap tutaq ki, elədir, arvadımın təsiri ilə, nə olsun ki?

HELMER - Hə, əlbəttə, təki sənə inadkarlığın yerinə yetsin. Mən bütün qulluqçular qarşısında gülünc vəziyyətə düşsəm də cəhənnəmə ki?! Yəni özüm öz əlimlə mənim barəmdə cürbəcür danışdıqlar

getməsinə şərait yaradım. Sonra bunun nəticələri nə olacaq, allah bilir. Bundan başqa elə bir səbəb də var ki, nə qədər mən orada direktoram, Kroqstadı heç cür bankda saxlamaq mümkün deyil.

NORA - Nə səbəbdir elə?

HELMER - Mən onun bəzi mənəvi çatışmazlıqlarına barmaqarası da baxa bilərdim, əgər ki...

NORA - Hə, Torvald, əgər nə?

HELMER - Onu da deyirlər ki, o, kifayət qədər bacarıqlı, işgüzar işçidir. Ancaq əsas məsələ orasıdır ki, biz nahaq yerə onunla ilkin gənclik yaşlarımızdan dost olmuşuq. Mən indi buna görə tez-tez elə pis vəziyyətə düşürəm ki, özüm də o illərə nifrət edirəm. Məsələn, aydındır ki, biz onunla bir-birimizə həmişə "sən"lə müraciət etmişik. İndi o, bundan sui-istifadə edir, başqalarının da yanında mənə belə müraciət edir. Elə bilir ki, bu, ona nüfuz gətirəcək, tez-tez "sən", "sən", "Helmer"- deyə hamıya özünü göstərir. Əlbəttə, bu, mənə çox toxunur. O, bankda mənim hörmətimi yerə salmağa çalışır. Belə işlərdə ustadır.

NORA - Torvald, sən bütün bunları ciddi deyirsən?

HELMER - Necə bəyəm?

NORA - Çünki bütün bunlar xırda məsələlərdir.

HELMER - Necə yəni xırda? Səncə mən xırdaçı adamam?

NORA - Yox, Torvald, əksinə. Elə buna görə də təəccüblənirəm.

HELMER - Çox nahaq yerə. Sən mənim fikirlərimi xırda adlandırırısan. Deməli, məni belə də hesab edirsən. Mən xırdaçıyam! Demək belə!.. Yox, belə olmayacaq, bütün bunlara son qoymaq lazımdır. (Dəhlizdəki qapıya tərəf gedir, çağırır). Helene!

NORA - Nə istəyirsən?

HELMER - (kağızları araşdıraraq). Son qoymaq lazımdır! (İçəri girən xidmətçi). Bu məktubu götürün, elə bu saat da kuryeri tapın, qoy lazımı yerə çatdırsın. Ancaq tez. Ünvan yazılıb. Bu da yolpulu.

XİDMƏTÇİ - Yaxşı. (Məktubu götürüb gedir).

HELMER - (kağızları sahmanlayaraq). Bax, belə, inadkar xanım!

NORA - (bir an nəfəs almır. Nəhayət). Torvald, bu nə məktub idi?

HELMER - Kroqstadın qovulması haqqında sərəncamdı.

NORA - Qaytar, Torvald, nə qədər gec deyil, geri qaytar. Mənim xatirimə, öz xatirinə, uşaqların xatirinə! Eşidirsən, Torvald! Qaytar. Sən bilmirsən bu bizim hamımızın həyatını necə zəhərləyəcək!

HELMER - Geddir.

NORA - Hə, geddir.

HELMER - Nora, əzizim, nahaq yerə qorxursan. Hərçənd bunu mən sənə deməməliyəm. Bəli, bəli! Yoxsa bu nədir, hər yoldan azan hoqqabazın qisasçılıq xülyasından qorxursan, üstəlik məni də buna çəkirsən?! Bu, mənim heysiyyətimə toxunur. Ancaq hər halda səni bağışlayıram. Çünki bu, sənə mənə olan məhəbbətindən irəli gəlir. (Onu özünə tərəf çəkir, köksünə sıxır). Bax belə! Sən mənim zərif, istəkli Noramsan. Qalan şeylər qoy nə olur-olsun. Əgər bərkə qalsa, inan, mənim hər şeyə gücüm də, cürətim də çatır. Görərsən, mən elə adamam ki, hər şeyi öz üstümə də götürə bilərəm.

NORA - (dəhşətlə heyrlənərək). Sən nə demək istəyirsən?

HELMER - Özüm bilirəm nə deyirəm, qurtardı!

NORA - (özünü ələ alır). Mən heç vaxt qoymaram ki, sən...

HELMER - Yaxşı, elə isə sənənlə yarı bölərək, Nora... Ər-arvad kimi. Əslində elə belə də olmalıdır. (Onu oxşayaraq). Danışdıq? Hə, hə, hə, belə! Mənim göyərçinim heç nədən ehtiyatlanmamalıdır. Biz bir-birimizi şirin xəyallarla ovundurmalıyıq. İndi isə sən son dəfə bir də tarantellanı məşq elə, oyna, mən də öz otağıma gedirəm. Qapıları elə bağlayacağam ki, heç nə eşidilməsin. Nə qədər istəyirsən çal - oyna, mənə maneçiliyin olmayacaq. (Qapıdan qayıdır). Hə, əgər Rank gəlsə, ona mənim evdə olduğumu de. (Ona işarə edərək öz otağına gedir, qapını içəridən bağlayır).

NORA - (qorxudan karıxmış halda dayanıb öz-özünə pıçıldayır). O, dediyi kimi də edəcək, onu işdən qovacaq. Nəyin bahasına olursa-olsun eləyəcək... Yox, heç vaxt, heç vaxt buna yol vermək olmaz! Bir çarə tapmalıyam. Təhlükədən xilas olmalıyam!.. Çıxış yolu tapılmalıdır!..

Dəhlizdə zəng çalınır.

Həkim Rank!.. Məsələ həll olunmayınca mənə dinclik olmayacaq. (Əllərini üzünə çəkir, özünü toplayır, dəhlizə gedib qapını açır).

Həkim Rank dəhlizdə şubasını çıxarıb asır. Oradan bayırda havanın qaralmağa başlaması görünür.

Salam, həkim Rank, mən sizi zənginizdən tanıdım. Torvald öz otağındadır. Yanına getməyin, deyəsən məşğuldur.

RANK - Bəs siz necə? (Otağa daxil olur).

NORA - (dəhlizə açılan qapını öz arxalarınca örtür). Özünüz bilirsiniz ki, sizin üçün mənim həmişə asudə vaxtım tapılar.

RANK - Çox sağ olun. Mən nə qədər ki mümkündür, bundan istifadə edəcəyəm.

NORA - Siz bununla nə demək istəyirsiniz? Necə yəni nə qədər ki mümkündür?

RANK - Necə başa düşürsünüzsə, elədir ki var. Bu, sizi qorxudur?

NORA - Siz bunu elə qərribə dediniz ki... Bəyəm nəsə bir hadisə baş verə bilər?

RANK - Bəli, mənim çoxdan gözlədiyim iş ola bilər. Ancaq, düzü, mən gözləməirdim ki, belə tez ola.

NORA - Siz nəyi bilmisiniz, həkim, deyin mənə.

RANK - (səbəyə yaxın əyləşərək). İşlər xarəbdir, get-gedə dağın altına sürüklənirəm, ağırlıq məni basır. Bilmirəm neyləyim.

NORA - (köks ötürür). Yəni özünüz haqda...

RANK - Bəs kimin haqqında? Özümü yalandan aldada bilmirəm. Mənim yanıma müalicəyə gələn xəstələrimin ən bədbəxti elə mən özüməm, frü Helmer. Bu günlərdə mən öz səhhətimi kökündən araşdırmağa başladım, öyrəndim, gördüm ki, bankrot! Heç bir ay çəkməz ki, mən qəbristanlıqda çürüməyə başlayaram.

NORA - Fu... Nə yaman bəd danışırırsınız?!

RANK - Onsuz da vəziyyətim ölümdən də betərdir. Məsələnin ta əvvəlindən mayası bədləklə yoğrulub. Lakin hər şeydən pisi odur ki, hələ mənim son bədləyimdən qabaq neçə-neçə dəhşətli bədləklər olacaq. Ona görə də mənim indi yeganə bir çıxış yolum o qalır ki, bütün bu bədləkləri qabaqcadan birdəfəlik qurtarım, bilim ki, təxminən nə vaxt çürümə başlanacaq. Bir də görün sizə nə deyirəm: Helmer öz cılız vücudu ilə hər cür belə bədləklərə sonsuz nifrət bəsləyir, ondan iyirənir. Mən onu özümün ölüm yatağıma buraxmayacağam.

NORA - Amma, həkim Rank...

RANK - Buraxmayacağam. Heç vəchlə. Qabaqcadan qapıları onun üzünə bağlayacağam. Yalnız son dəhşətli məqamın üstümə hücum çəkdiyini görəndə, özümün qara xaç şəkilli vizit kartoçkamı sizə göndərəcəyəm. Onda bilin ki, artıq cəsədimin iyirənc çürüməsi başladı.

NORA - Aman allah, siz bu gün nə qədər bəd fikirlərdəsiniz. Mən isə bu gün sizi elə xoş əhval - ruhiyyədə görmək istəyirdim ki...

RANK - Ölüm ayağında ola-ola necə xoş əhval-ruhiyyədə olmaq olar? Bir halda ki, kiminsə bəd əməllərinin cəzasını mən çəkməliyəm, bununla necə razılaşmaq olar?! Bəs haqq-ədələt harda qaldı?! Onu da yaxşı bilirəm ki, hər bir ailə üzvləri arasında bu cür günahsız cavabdehliklər ola bilər. Günahkar biri, cəzaya məhkum olansa başqası.

NORA - Boş sözdür! (Qulaqlarını tutaraq). Çıxarın bütün bu fikirləri başınızdan, şən olun!

RANK - Hə, düzü, bütün bu işlərə ancaq gülmək qalır, ancaq gülmək. Mənim zavallı əsəblərim, onurğa beynim atamın zabitlik vaxtlarındakı kefli günlərinin cəzasını çəkir.

NORA - (soldakı stolun yanında). O, qulancar bişmişinin, Strasburq paşetlərinin pərəstişkarıydı, hə?

RANK - Hə, tryufelin də.

NORA - Hə, hə, tryufelin də. Deyəsən dəniz ilbizinin də, yox?

RANK - Hə, dəniz ilbizinin də, həmişə.

NORA - Yəqin ki, hər cür portveynin də, şampanskinin də. Ən pisi isə odur ki, bütün bu ləziz yeməklər, içkilər onun onurğa beyninə çox pis təsir edir.

RANK - Ələlxüsus da bu yeməkləri, içkiləri dadmayanların, yəni hələ dünyaya gəlməyənlərin beyninə. Bütün bu kefləri, eys-ışrətləri çəkən birisi, cəzasını çəkən isə onun törəməsi.

NORA - Hə, bu hər şeydən acınacaqlıdır.

RANK - (sınayıcı nəzərlərlə ona baxa-baxa). Hm...

NORA - (bir az sonra). Siz nəyə gülümsəyirsiniz?

RANK - Mən gülümsəmirəm, siz gülümsəyirsiniz.

NORA - Yox, siz gülümsəyirsiniz, həkim.

RANK - (ayağa qalxır). Siz mən fikirləşəndən də hiyləgərsiniz.

NORA - Mən bu gün elə nəşə eləmək istəyirəm ki...

RANK - Hiss edirəm.

NORA - (hər iki əlini onun çiyinə qoyur). Bizim əziz həkimimiz, Torvaldı, məni atmayın, bizdən uzaqlaşmayın.

RANK - Bu itkiyə siz tez öyrəşəcəksiniz. Gözdən uzaq - könlüdən də iraq.

NORA - (qorxu ilə ona baxır). Siz elə bilirsiniz?

RANK - Yeni tanışlar taparsınız, sonra...

NORA - Kim yeni tanışlar tapar, biz?

RANK - Bəli. Mən olmayandan sonra siz də, Helmer də. Özü də deyəsən artıq tapmışınız. Yoxsa dünən axşam frü Linne sizin nəyinizə lazımdı?

NORA - Ay-yay-ya, siz məni bədbəxt Kristinaya qısqanırırsınız?

RANK - Bəs necə? O, mənim burda - sizin evdə əvəzedicim olacaq. Mən burda olmayanda sözsüz ki...

NORA - Sss!.. Bərkədən danışmayın, o burdadır, eşidər.

RANK - Bu gün də burdadır? Görürsünüzmü?

NORA - O mənim kostyumumun ora-burasını düzəltməkdə mənə kömək etmək üçün gəlib. Ay allah, siz necə də hər şeyə başqa gözlə baxırsınız. (Divana əyləşir). Özünü ələ alın, həkim Rank. Sabah görürsünüz mən nə gözəl rəqs edəcəyəm. Özü də təsəvvür edin ki, bu, şəxsən sizin üçündür. Hə, əlbəttə, həm də Torvald üçün. (Karton qutudan müxtəlif bəzək və xırda geyim şeyləri çıxarır). Həkim Rank, bir bura əyləşin, görün sizə nə göstərəcəyəm.

RANK - (əyləşir). Nədir elə?

NORA - Budur, baxın!

RANK - İpək corablardır.

NORA - Ət rəngi. Görün nə qəşəngdirlər. Hə, bura əməlli işiq deyil, ona görə çox bilinmir. Amma sabah orada... Yox, yox, yox, siz hökmən yuxarıya qədər görəcəksiniz. Hərçənd ki, sizə bir qədər yuxarını da göstərmək olar.

RANK - Hm...

NORA - Siz nə üçün belə iradçılıqla baxırsınız? Sizcə mənə o qədər də yaraşmır?

RANK - Doğrusu, belə işlərdən çox başım çıxmadığına görə heç nə deyə bilmirəm.

NORA - (bir an onu süzür). Fu, siz necə də utanmazsınız. (Corablarla yüngülcə onun qulağına vurur). Alın, payınızdır. (Yenidən həmin şeyləri yığışdırıb yerinə qoymağa başlayır).

RANK - Mənə daha nə qəşəng şeylər göstərəcəkdiniz?

NORA - Daha heç nə görməyəcəksiniz. Siz quru adamsınız. (Zümzümə edə-edə hələ də şeyləri yığışdırmaqla məşğuldur).

RANK - (bir an susandan sonra). Sizinlə belə oturmaq çox xoşdur. Həm də sizə elə öyrəşmişəm ki... Əgər indi sizin evdə olmasaydım, gör necə darıxardım.

NORA - (gülümsəyərək). Mənə də elə gəlir ki, siz özünü bizdə pis hiss etmirsiniz.

RANK - (sakit-sakit ətrafa baxınaraq). İstəsən də, istəməsən də bütün bunları tərək eləmək...

NORA - Boş şeydir. Tərək etməyəcəksiniz.

RANK - (yenə sakitliklə). Özündən sonra həyatda boş yerdən başqa heç bir xoş xatirə qoymayıb getmək... Bu evdə mənim yerim tez tutulacaq.

NORA - Əgər mən indi sizdən bir xahiş eləsəm... Yox, eləməyəcəyəm.

RANK - Nə barədə?

NORA - Sizin həqiqi dostluğunuzu sübut edən böyük bir məsələ barədə.

RANK - Deyin, deyin.

NORA - Yox, bilirsinizmi, mən böyük bir məsələ barəsində demək istəyirəm.

RANK - Yəni görəsən ömrümdə barı bir dəfə də olsa mənə belə bir xoşbəxtlik nəsb olacaqmı?

NORA - Ah, siz bilmirsiniz əsl məsələ nədədir.

RANK - Deyərsiniz, bilərəm.

NORA - Yox, deyə bilmərəm, həkim. Onsuz da çox şeyə görə sizə minnətdarlıq etməliyəm. Həm sizin bu vaxta qədər bizə verdiyiniz məsləhətlərə görə, həm köməkliklərə görə, həm də ayrı xidmətlərə görə...

RANK - Nə qədər çox olsa, o qədər yaxşıdır. Lakin bütün bunlar heç mənim ağıma də gəlmirdi. İndi nə barədə xahiş etmək istəyirdiniz, deyin. Bəyəm mənə etibar etmirsiniz?

NORA - Mən sizə hamıdan çox inanıram. Mən bilirəm ki, siz mənim ən sadıq, ən yaxın dostumsunuz. Elə ona görə də sizə demək istəyirəm. Həkim, siz mənə vacib bir məsələnin qarşısını almaqda kömək etməlisiniz. Özünüz bilirsiniz ki, Torvald məni necə səmimi, sonsuz məhəbbətlə sevir. O, hər an mənim üçün öz həyatını qurban verməyə hazırdır.

RANK - (ona tərəf əyilərək). Nora, siz elə bilirsiniz bu barədə o təkdir?..

NORA - (diksinən kimi olur). Tək deyil?..

RANK - Bilirsinizmi daha kim öz həyatını sizin üçün qurban verər?

NORA - (çaşqın halda). Belə de...

RANK - Mən özümə söz vermişəm ki, nə qədər bu dünyadan köçməmişəm, bu barədə hər şeyi bilirsiniz. Bunun üçün daha indikindən yaxşı məqam ola bilməz. Hə, Nora, elə bilirəm ki, hamısını başa düşdünüz. Onu da yaxşı bilirsiniz ki, mənə hamıdan çox etibar edə bilərsiniz.

NORA - (ayağa durur, sakit, rəvan səslə). Mənə yol verin.

RANK - (yerində olduğu halda ona yol verir). Nora...

NORA - (dəhlizin qarısında). Helene, lampanı gətir. (Sobaya tərəf gedir). Ah, əziz həkimimiz Rank, düzü, bu, siz tərəfdən heç yaxşı olmadı.

RANK - (ayağa qalxır). Yəni deyirsiniz ki, mən sizi başqası sevən kimi qəlbən sevməyim? Bu, sizə pis təsir edir?

NORA - Yox, sizin bu barədə deməyiniz lazım deyildi, gərək deməyəydiniz.

RANK - Düzünü deməyəydim? Yoxsa özünüz bilirdiniz, ona görə?..

Xidmətçi Helene əlində lampa içəri girir, lampanı stolun üstünə qoyub gedir.

Nora... frü Helmer... soruşuram, bəyəm siz bu barədə bir şey bilirdiniz?

NORA - Ah, nəyinizə gərək bilirdim, ya bilmirdim. Mən bu barədə sizə heç nə deyə bilmərəm. Axı bunu demək hardan ağılınıza gəldi, həkim?

RANK - Belə yaxşıdır. Hər halda siz indi əmin ola bilərsiniz ki, mən tamamilə sizin ixtiyarınızdayam, həm qəlbimlə, həm də bütün varlığım. İndi bayaq demək istədiyiniz sözü deyin.

NORA - (onu süzür). Bundan sonra nə deyim.

RANK - Xahiş edirəm, deyin görüm nədir.

NORA - Siz indi daha heç nə bilməyəcəksiniz.

RANK - Yox, yox, məni qınamayın, deyin, sizin üçün insanın qadir olduğu nə mümkünsə, onu da edəcəyəm.

NORA - İndi siz mənim üçün daha heç nə edə bilməzsiz. Daha mənə heç bir kömək lazım deyil. Özünüz görürsünüz ki, bütün bunların hamısı xəyalpərvərlikmiş. Elədir ki, var. Əlbəttə. (Yellənən kürsüyə əyləşir, ona baxa-baxa gülümsəyir).

Heç yaxşı iş görmədiniz, həkim. Özü də lampa işığında, utanmadınız?

RANK - Sözü düzü, yox. Mən daha getməliyəm... həmişəlik gedim?

NORA - Həmişəlik yox. Şübhəsiz ki, əvvəlki kimi gəlib - gedəcəksiniz. Özünüz bilirsiniz də, Torvald sizsiz keçinə bilmir.

RANK - Bəs siz necə?

NORA - Əlbəttə, siz hər dəfə bizə gələndə mən nə qədər sevinirəm.

RANK - Bax, elə məni də həmişə bu çaşıdırırdı. Siz mənim üçün sirsiniz. Mənə dəfələrlə elə gəlib ki, mənim sizin yanınızda olduğum sizə Helmerin yanında olmaq qədər xoşdur.

NORA - Görürsünüzmü?.. Bəzən elə olur ki, bir adamı hər şeydən çox sevirsen, başqası ilə isə nəşə daha çox ünsiyyətdə olmaq istəyirsən.

RANK - Şübhəsiz ki, burda bir həqiqət var.

NORA - Mən atamın evində əlbəttə, hamıdan çox atamı sevirdim. Ancaq tez-tez xəlvəti xidmətçilərin otağına keçmək mənim daha çox xoşuma gəlirdi. Çünki orada mənə zərrə qədər nəsihət vermirdilər, ancaq şən söhbətlər edirdilər.

RANK - Aha, deməli mən indi sizin üçün onları əvəz edirəm?..

NORA - (yerindən sıçrayıb onun üstünə yüyürərək). Ah, əziz, hörmətli doktor Rank, mən qətiyyəni sizi nəzərdə tutmurdu. Bilirsiniz, mən adətən çox vaxt Torvaldla da atamla olduğu kimi...

XİDMƏTÇİ - (dəhlizdən keçib gəlir). Xanım... (Qulağına nəşə pıçıldayır və kartoçkanı ona verir).

NORA - (kartoçkaya öteri nəzər salaraq). A! (Onu cibinə dürtür).

RANK - Nəşə olub?

NORA - Yox, yox, qətiyyəni! Elə belə... Təzə kostyumumun...

RANK - Nə danışırırsınız, odur, kostyum burdadır.

NORA - Ah, bu o deyil, başqasıdır. Mən tapşırırdım ki... Amma Torvald heç nə bilməməlidir.

RANK - Yəni sirdir? Böyük sirdir?

NORA - Sirdir! Siz gedin Torvaldın yanına, öz otağındadır. Çalışın onu orada birtəhər ləngidin.

RANK - Arxayın olun, çalışaram, əlimdən qurtarmaz. (Torvaldın kabinetinə gedir).

NORA - (xidmətçiyə). O, mətbəxdə gözləyir?

XİDMƏTÇİ - Hə. Bura o, arxa yoldan gəlib.

NORA - Sən bəyəm ona demədin ki, burda özgə adamlar var?

XİDMƏTÇİ - Dedim, xeyri olmadı.

NORA - Yəni çıxıb getmək istəmir?

XİDMƏTÇİ - Ta xanımla danışmayınca getmək istəmir.

NORA - Elə isə bura göndər. Ancaq sakitcə, Helene. Heç kimə də bu barədə bir söz demə. Bu, mənim ərim üçün sürpriz olacaq.

XİDMƏTÇİ - Hə, hə, başa düşürəm, başa düşürəm... (Gedir).

NORA - Bəla gəlir... Nə yolla olursa-olsun gəlir... Yox, yox, yox! Bu olmayacaq, ola bilməz! (Gedib kabinetin qapısını bu üzdən bağlayır).

Xidmətçi dəhlizin qapısını açıb Kroqstadı otağa buraxır, arxasınca qapını örtür. Kroqstad yol şubasındadır. Ayağında uzunboğaz çəkmə, başında xəz papaq var.

NORA - (onun qabağına çıxaraq). Sakit danışın, ərim evdədir.

KROQSTAD - Nə olsun ki...

NORA - Sizə nə lazımdır?

KROQSTAD - Bəzi şeyləri öyrənmək.

NORA - Elə isə tez deyin, nəyi öyrənmək istəyirsiniz?

KROQSTAD - Sizə əlbəttə, məlumdur ki, məni işdən qovdular.

NORA - Mən bunun qarşısını ala bilmədim, cənab Kroqstad. Mən sizi axıra qədər müdafiə etdim, ancaq hamısı hədəf getdi...

KROQSTAD - Deməli, sizi əriniz çox az istəyir. Bilir ki, mən sizə nəşə edə bilərəm, ancaq yenə öz bildiyini edir, eləmi?

NORA - Sizin mənə nə eləyə biləcəyinizi o hardan bilə bilər?

KROQSTAD - Bəlkə heç bu barədə fikirləşməyib də, bilmirəm. Bilsəydi əgər, mənim əziz Torvald Helmerimin bəlkə də kişiliyi çatardı ki...

NORA - Cənab Kroqstad, sizdən tələb edirəm ki, mənim ərim barədə hörmətsiz sözlər danışmayasınız.

KROQSTAD - Mən lazımı hörmətlə danışırım. Lakin bir halda ki, siz bu işi qatı sirr kimi saxlayırsınız, mən düşünə bilərəm ki, siz özünüzdən nə kimi iş törətdiyinizi dünənkindən daha yaxşı başa düşürsünüz.

NORA - Lap yaxşı başa düşürəm. Sizin fikirləşdiyinizdən də çox.

KROQSTAD - Mən hər halda nə qədər pis qanunçu olsam da...

NORA - Siz məndən nə istəyirsiniz?

KROQSTAD - Xanım Helmer, mən gəlmişəm görəyim ki, işləriniz necə gedir. Mən bütün günü sizin haqqınızda düşünmüşəm. İstəyirəm biləsiniz ki, sələmçinin də, mərdimazarın da, bir sözlə, mənim kimi bir başqasının da ürəyi var, o da insandır.

NORA - Əgər elədirsə, niyə onu işlə sübut etməirsiniz? Niyə mənim üç balaca uşağım barədə fikirləşmirsiniz?!

KROQSTAD - Bəs siz ərinizlə mənimkilər barədə fikirləşmisinizmi? Daha indi fikirləşməyin xeyri də yoxdur. Mən ancaq sizə onu demək istəyirdim ki, sizin bu işi həddən artıq ürəyinizə salmağa dəyməz. Mən ilk vaxtlarda hələ sizə qarşı məhkəmə işi açdırmayacağam.

NORA - Doğrudan? Mən bilirdim, bilirdim ki, siz...

KROQSTAD - Hər şeyi dinc yolla həll etmək olar. Bura başqalarını da qatmaq lazım deyil. İş bizim üçümüzün arasında qalacaq.

NORA - Mənim ərim bu barədə heç vaxt bilməməlidir.

KROQSTAD - Siz mənim qoyduğum məsələyə necə mane ola bilərsiniz? Yoxsa borcunuzun hamısını artıqlaması ilə qaytaracaqsınız?

NORA - Yox, indi hamısını birdən bacarmaram.

KROQSTAD - Bəlkə pulu tezliklə qaytarmaq üçün nəsə başqa yol tapmışınız? Əlinizə bir yerdən pul gələcək?

NORA - Mənim bu işdə heç bir çıxış yolum yoxdur.

KROQSTAD - Olsaydı da, bu sizə heç vaxt kömək edə bilməyəcəkdi. Düzünə qalsa, siz bu saat mənə istənilən qədər neqd pul versəniz də, öz yazılı iltizamınızı məndən geri ala bilməyəcəksiniz.

NORA - Elə isə deyin görüm, o iltizamı saxlayıb nə eləmək istəyirsiniz?

KROQSTAD - Ancaq özümdə saxlayacağam. Bərk-bərk qoruyub saxlayacağam. Ətrafda da heç kim heç nə bilməyəcək. Ona görə də indi siz bir qərara gəlmisinizsə...

NORA - Yəni nə qərara?

KROQSTAD - Əgər evinizi, ailənizi atmaq fikrinə düşsəydiniz...

NORA - Yəni necə?

KROQSTAD - Ya da bundan daha pis fikrə düşsəydiniz...

NORA - Siz hardan bilirsiniz ki...

KROQSTAD - Onda bu fikirləri kənara qoyun.

NORA - Siz hardan bilirsiniz ki, mən artıq bu fikirdə olmuşam?

KROQSTAD - Bizlərdən çoxumuz, adətən, belə hallarda əvvəllər bu cür fikirləşirik. Bir vaxt mən də... Ancaq cürətim çatmadı.

NORA - (düşkün səslə). Məndə də belə...

KROQSTAD - (rahatlıqla dərinə köks ötürür). Hə, eləmi? Deməli, sizin də cürətiniz çatmır?

NORA - Çatmır, çatmır.

KROQSTAD - Elə hərəkət axmaqlıq olardı. Çətini evdəki birinci ailə tufanı keçənə qədərdir... Mənim cibimdə sizin ərinizə çatacaq məktub var.

NORA - Orada hər şey yazılıb?

KROQSTAD - Mümkün qədər çox zərif ifadələrlə.

NORA - (tez). Bu məktub mənim ərimə çatmamalıdır. Cırın onu! Mən axır ki, çıxış yolu tapacağam, bir yerdən pul düzəldəcəyəm.

KROQSTAD - Bağışlayın, möhtərəm xanım, deyəsən, mən indicə sizə dedim ki...

NORA - Mən sizə olan borcumu demirəm. Deyin görüm, ərimdən nə qədər pul tələb edirsiniz ki, onu mən özüm tapıb sizə verim?

KROQSTAD - Mən sizin ərinizdən heç bir pul almaram.

NORA - Onda bəs nə tələb edirsiniz?

KROQSTAD - İndi bilərsiniz. Mən, möhtərəm xanım, ayağa durmaq istəyirəm, qalxmaq istəyirəm. Sizin əriniz mənə kömək etməlidir. Mən bankda işlədiyim ilyarım müddətində heç bir nalayiq iş görməmişəm. Bütün bu müddətdə daim balıq quruda çırpınan kimi çırpınmışam. Həmişə də inanmışam ki, öz əməyimlə yenidən yavaş-yavaş yüksələ bilərəm. Əvəzində nə oldu? Məni işdən qovdular. Heç cür də razılaşa bilmərəm ki, mənə yazıqları gəldiyinə görə yenidən geri çağırırlar. İstəyirəm ki, məni bankda daha yüksək vəzifəyə götürsünlər. Sizin əriniz mənə həmin xüsusi vəzifəni verməlidir.

NORA - O, bunu heç vaxt etməyəcək!

KROQSTAD - Edəcək. Mən onu tanıyıram. O, heç cıncırımı da çıxarmağa cəsarət etməyəcək. Mən birçə dəfə orada onun yanında əyləşsəm, özünüz görəcəksiniz, heç bir il də çəkməyəcək ki, direktorun sağ əli olacağam. Bankı Torvald Helmer yox, Nils Kroqstad idarə edəcək.

NORA - Siz heç vaxt bunu görməyəcəksiniz!

KROQSTAD - Bəlkə siz...

NORA - İndi mənim buna cəsarətim çatar.

KROQSTAD - Məni qorxuda bilməzsiz. Sizin kimi zərif, ərköyün bir xanım...

NORA - Görərsiniz! Görərsiniz!..

KROQSTAD - Bəs onda buzun altı necə olar? Buzlu suyun zülmət dərinliyi. Yazda isə öti çürümüş, kimliyi tanınmayan, saçları tökülüb getmiş halda üzə çıxması... Necə olar?

NORA - Siz məni qorxuda bilməzsiz.

KROQSTAD - Siz isə məni! Frü Helmer, adətən belə hallarda bu cür, sizin kimi danışmırlar. Bunun nə xeyri ola bilər? Bir fikirləşin ki, o, hər nə olursa-olsun mənim əlimdə olacaq.

NORA - Mən artıq olmayanda...

KROQSTAD - Unudursunuz ki, o zaman mən sizin hafizənizə hakim olacağam.

Nora keyləşərək ona baxır.

Sizə xəbərdarlıq edilib. Ona görə də heç bir axmaqlıq etməyin. Helmer mənim məktubumu alandan sonra mən ondan cavab gözləyəcəyəm. Yadınızda saxlayın, sizin əriniz özü məni təzədən bu yolu seçməyə vadar etdi. Mən bunu ona heç vaxt bağışlamayacağam, frü Helmer, xudahafiziniz! (Dəhlizdən keçib gedir).

NORA - (dəhlizin bayır qapısına tərəf gedir, azca aralayıb bayıra qulaq asır). Gedir. Məktubu mənə vermədi. Yox, yox, bu mümkün olmayacaq! Mümkün deyil! (Qapını bir az da açır). Bu nədir? O qapının arxasında dayanıb. Aşağı düşür. Fikirləşir? Görəsən doğrudan da o...

Məktubun necə qutuya düşməsi səsi eşidilir. Pillələrdən enən Kroqstadın addım səsləri getdikcə yox olur. Qışqırmaqdan özünü güclə saxlayan Nora otaq-da divanın qarşısındakı stola tərəf yüyürür. Kiçik fasilə.

Məktub... Qutudadır. (Qorxa-qorxa dəhlizin qapısına tərəf gedir). Torvald, Torvald... İndi daha xilas ola bilməyəcəyik.

FRÜ LİNNE - (əlində kostyum soldakı otaqdan çıxır). Hə, daha burda düzəldilməli bir şey qalmadı. Geyin bax!

NORA - (asta, xırıltılı səslə). Kristina, bura gəl.

FRÜ LİNNE - (paltarı da divanın üstünə atır). Sənə nə olub, rəngin tamam ağarıb?!

NORA - Bura gəl. Ordakı məktubu görürsən? Get poçt qutusunun şüşəsindən içinə bax.

FRÜ LİNNE - (gedib baxır). Hə, hə, görünür, görürəm.

NORA - Kroqstaddandır...

FRÜ LİNNE - Nora, sən dediyin pulları Kroqstaddan borc almışdın?

NORA - Hə. İndi daha Torvald hər şeyi biləcək.

FRÜ LİNNE - İnan mənə, Nora, əslində onun bilməsi hər ikiniz üçün daha yaxşıdır.

NORA - Sən hələ hamısını bilmirsən. Mənim sənəddəki imzam saxtadır.

FRÜ LİNNE - Aman allah...

NORA - Kristina, mən səndən ancaq bir şeyi xahiş etmək istəyirəm, sən gəl bu işdə şahidlik elə.
FRÜ LİNNE - Nə, şahidlik? Necə?
NORA - Yəni əgər mən ağlımı itirsəm... Getdikcə itirirəm...
FRÜ LİNNE - Nora!
NORA - Ya da mənim burda olmağıma maneçilik törədən başqa bir hadisə baş versə...
FRÜ LİNNE - Nora, Nora, sən özündə deyilsən, başını itirmisən!
NORA - Əgər kimsə başqa bir adam günahı öz boynuna götürsəydi... Başa düşürsən?..
FRÜ LİNNE - Hə, hə. Bəs sənin ağlına necə...
NORA - Sən şahidlik edərsən ki, bu, doğru deyil, Kristina. Mən hələ ağlımı itirməmişəm, şüurum özümdədir. Sənə deyirəm: başqa heç kəs bu barədə heç nə bilmirdi. Hər şeyi mən tək özüm eləmişəm, Linne, yadında saxla.
FRÜ LİNNE - Yaxşı, yaxşı. Ancaq yenə heç nə başa düşmürəm...
NORA - Sən hardan başa düşəsən? İndi möcüzə hazırlanır.
FRÜ LİNNE - Möcüzə?
NORA - Hə, möcüzə. Dəhşətli möcüzə, Kristina! Yer üzündə belə şeylər qəti olmamalıdır!
FRÜ LİNNE - Mən bu saat gedib Kroqstadla danışaram.
NORA - Onun ayağına getmə, sənin xətrinə dəyər, acılayar.
FRÜ LİNNE - Bir vaxtlar o mənim üçün hər şey etməyə hazır idi.
NORA - O?
FRÜ LİNNE - Harda yaşayır o?
NORA - Mən hardan bilim? Hə, yadıma düşdü. (Cibindən bir kartoçka çıxarır). Onun vizit kartoçkasıdır. Məktub isə! Məktub isə!..
HELMER - (kabinetin qapısını döyə-döyə). Nora!
NORA - (qorxu içində qışqırır). Hə, nə olub? Nə istəyirsən?!
HELMER - Qapımı aç! Qorxma, biz sən tərəfə heç baxmayacağıq da. Qapımı aç! Bilirəm, yəqin soyunub-geyinirsən, qorxma, aç!
NORA - Hə, hə, paltarımı dəyişirəm. Torvald, bilsən sabah orda nə gözəl görünəcəyəm...
FRÜ LİNNE - (kartoçkanın üstündəki yazını oxuyur, sonra). O burda, yaxınlıqda yaşayır.
NORA - Bundan nə hasil olacaq ki... Heç bir çıxış yolumuz yoxdur, çünki məktub qutudadır.
FRÜ LİNNE - Açar ərindədir?
NORA - Həmişə onda olur.
FRÜ LİNNE - Kroqstad öz məktubunu açılmamış geri tələb etməlidir... Bir bəhanə tapar.
NORA - Adətən Torvald həmişə bu vaxtlar...
FRÜ LİNNE - Onu ləngit, hələlik başını qat. Mən bacardıqca tez qayıdacağam. (Tez dəhlizdən keçib gedir).
NORA - (kabinetin qapısına tərəf gedir, açıb içəri boylanır). Torvald!
HELMER - (o biri otaqdan). Yaxşı, görəsən, adamı öz mənzilinin qonaq otağına buraxarlar?.. Gedək, Rank, baxaq görək. (Qapıda). Yaxşı, bu nə deməkdir?
NORA - Nə olub, əzizim?
HELMER - Mən Rankın sözlərinə görə güman edirdim ki, bu saat nəsə çox ecazkar bir soyunub-geyinmə mənzərəsi görəcəyəm. Amma...
RANK - (qapıda). Mən elə bilirdim. Ancaq görünür səhv etmişəm.
NORA - Sabah axşama qədər mənim gözəlliyimi heç kim görməyəcək.
HELMER - Mənim əziz Noram, sən elə həmişə təzəgəlin sən. Çox məşq edib belə yorulmuşan?
NORA - Hələ ki, heç məşq etməmişəm.
HELMER - Bəs bu da lazımdır axı...
NORA - Əlbəttə lazımdır, Torvald. Ancaq mən sənsiz heç nə edə bilmərəm, hər şey yadımdan çıxıb.
HELMER - Hamısını tezliklə yadıma salırıq.
NORA - Yaxşı. Ancaq sən mütləq mənimlə məşğul ol, Torvald. Söz verir sən? Ah, elə qorxuram ki... Orada o qədər adam olacaq... Bu gün bütün axşamı mənə sərf elə, ayrı heç bir işdən yarışma, qələmi də əlinə alma! Yaxşı, əzizim?

HELMER - Söz verirəm. Bütün axşamı sənın ixtiyarında olacağam, mənım zavallı, köməksiz gözəlım... hm... hə, əvvəlcə... (Dəhlizin qapısına tərəf gedir).

NORA - Sən nə üçün ora gedirsən?

HELMER - Baxım görüm məktub var?

NORA - Yox, yox, lazım deyil, baxma, Torvald.

HELMER - Nə üçün?

NORA - Torvald! Mən səndən xahiş edirəm! Orda heç nə yoxdur.

HELMER - Qoy baxım! (Yenə getmək istəyir).

Nora pianoya tərəf sıçrayıb "Tarantella"nı çalmağa başlayır. Helmer qapıda dayanıb.

Aha!

NORA - Əgər indi sənınlə məşq etməsəm, sabah rəqs edə bilmərəm.

HELMER - (ona tərəf gedir). Əzizim, sən doğrudan da qorxursan?

NORA - Çox qorxuram. Gəl indi məşq edək, hələ şam yeməyinə qədər xeyli vaxt var. Əyləş, mənım üçün çal, əzizim, həmişəki kimi göstər, öyrət mənı!

HELMER - Bir halda ki, çox istəyirsən, məmnuniyyətlə, məmnuniyyətlə. (Pianonun arxasına əyləşir).

NORA - (karton qutudan tanburini* və uzun rəngbərəng şərfi çıxarır, cəld bir hərəkətlə şərfə bürünür, sonra bir sıçrayışla otağın ortasında dayanıb qışqırır). Çal! Çal! Mən rəqs etmək istəyirəm!

Helmer çalır. Nora rəqs edir, həkim Rank Helmerin arxasında dayanıb ona baxır.

*

HELMER - (çala-çala). Yavaş-yavaş, asta-asta...

NORA - Ayrı cür bacarmıram.

HELMER - Çox coşğun yox, əzizim!

NORA - Yox, elə belə lazımdır!

HELMER - (çalğını kəsərək). Yox, yox, bu cür qəti yaramaz!

NORA - (gülə-gülə tanburini başının üstündə silkələyərək). Mən sənə demirdim ki, sənsiz keçinmərəm?!

RANK - Qoyun mən əyləşim çalım.

HELMER - (ayağa qalxıb yerini ona verir). Hə, mənım ona öyrətməyim üçün belə yaxşıdır.

Rank piano çalır, Nora daha coşğunluqla oynamağa başlayır. Helmer sobanın yanında dayanıb Noraya aramsız göstərişlər verir. Lakin o, sanki eşitmir; saçları dağılıb üzünə tökülür. O, buna da əhəmiyyət vermədən oynayır. Frü Linne içəri daxil olur, qapı ağzında quruyub qalır.

FRÜ LİNNE - A-a-a!

NORA - (rəqsini davam edə-edə). Kristina, görürsən bizdə nə şənlikdir?!

HELMER - Ancaq, mənım əziz Noram, sən düzgün ölçülərlə oynamırsan.

NORA - Belə yaxşıdır.

HELMER - Rank, dayan, belə olmaz. Saxla deyirəm sənə.

Rank dayanır. Az sonra Nora da birdən dayanır.

(Noraya). Heç səndən gözləməzdim. Mən sənə necə öyrətmişəm, sən necə oynayırısan.

---

* Tanburin - Saza oxşayan qədim musiqi aləti.

NORA - (tanburini bir yana ataraq). Gördüyün kimi.

HELMER - Hamısını təzədən öyrənməlisən.

NORA - İndi gördün ki, mənimlə məşğul olmağın necə vacibdir? Sən hamısını təzədən öyrətməlisən mənə. Ta sabah son dəqiqəyə qədər. Buna söz verirsən, Torvald?

HELMER - Arxayın ol.

NORA - Bu gün də, sabah da sənin başında məndən başqa heç bir fikir olmamalıdır. Ancaq mənim haqqımda düşünməlisən. Bu gün bir məktuba da əl vurmamalısan... Heç poçt qutusunu da açmayacaqsan!..

HELMER - Belə de! Deməli, sən hələ də o adamdan qorxursan?

NORA - Hə, hə, bu da var.

HELMER - Nora, mən sənin üzünün ifadəsindən görürəm ki, orada, poçtda həmin adamdan məktub var.

NORA - Bilmirəm. Bəlkə də. Ancaq sən mənimlə işlərimizi qurtarmamış o məktubu oxumamalısan.

Bizə bu saat heç bir bəd xəbər lazım deyil.

RANK - (Helmerə sakitcə). Onun sözünü yerə salma.

HELMER - (Noranı bağına basır). Yaxşı, qoy mənim körpə Noram deyən olsun. Ancaq sabah axşam sən orada öz çıxışını edəndən sonra...

NORA - Sonra sən azadsan, nə istəyirsən elə.

XİDMƏTÇİ - (sağdakı qapıdan). Xanım, şam süfrəsi hazırdır.

NORA - Helene, şampan da gətir.

XİDMƏTÇİ - Yaxşı. (Gedir).

HELMER - Eh-he, böyük qonaqlıq olacaq?

NORA - Sabaha qədər yeyib-içəcəyik. (Xidmətçinin dalınca qışqırır). Bir az da badamlı peçenye gətir, Helene... Yox, çox gətir ki, daha bir də gəlib-getməyəsən.

HELMER - (onun əlindən tutaraq). Nədən qorxursan? Həmişəki kimi mənim mehriban, istəkli torağayım olsana.

NORA - Yaxşı, yaxşı, olacağam. Hələlik ora get. Siz də, həkim. Kristina, gəl kömək elə saçlarımı düzəldim...

RANK - (Helmerlə birgə sakitcə sağ tərəfə gedə-gedə). Yox, burada nəşə var. O, hamilə deyil ki?..

HELMER - Qətiyyəni yox, əzizim. Yadındadır, bir vaxt sənə demişdim, onun yanında uşaqlıqdan bərk qorxu qalıb, ona görə belədir. (Sağ tərəfə gedirlər).

NORA - (frü Linneyə). Hə, nə oldu?

FRÜ LİNNE - Şəhərdən çıxıb, harasa gedib.

NORA - Mən bunu sənin üzündən oxudum.

FRÜ LİNNE - Sabah axşam evə qayıdacaq. Mən onun üçün kiçik bir kağız yazıb qoydum.

NORA - Lazım deyildi. Sən onun fikrini heç cür dəyişə bilməyəcəksən. Hər dəqiqə möcüzə gözləmək... nə böyük səadətdir.

FRÜ LİNNE - Sən nəyi gözləyirsən?

NORA - Eh, sən başa düşməzsən. Get onların yanına. Mən bu dəqiqə gəlirəm.

Frü Linne sağ tərəfə gedir. Nora bir an sakit dayanır, sanki özünə gəlməyə çalışır, sonra saata baxır.

Beş. Gecə yarısına hələ yeddi saat var. Onda "tarantella" başa çatacaq. İyirmi dörd saat üstəgəl yeddi saat, bərabərdir ömrün otuz bir saatına.

HELMER - (sağdakı qapıdan). Mənim torağayım harda qaldı?

NORA - (qollarını açıb onun üstünə atılır). Burdadır sənin torağayın!..

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

Yenə həmin otaq. Divanın qarşısındakı stol stullarla birlikdə otağın ortasına çəkilib. Stolun üstündə lampa yanır. Dəhlizin qapısı açıqdır. Üst mərtəbədən bal musiqisinin səsləri eşidilir. Frü Linne stolun qarşısında əyləşərək əlindəki kitabı tez-tez vərəqləyərək oxumağa çalışır, lakin görünür fikirlərini cəmləşdirə bilmir. Gələn olub-olmadığını bilmək üçün ara-sıra qapıya baxır, qulaq verir.

FRÜ LİNNE - (öz saatına baxaraq). Hələ gəlib çıxmayıb. Vaxta lap az qalıb. Gəlib çıxsaydı... (Yenə qapıya qulaq verir). Hə, gəlir. (Dəhlizə gedir, ehtiyatla sol qapını açır. Pülləkəndə aram addım səsləri eşidilir. O yavaşdan pıçıldayır). Buyurun. Heç kəs yoxdur.

KROQSTAD - (qapıda). Evdə sizin yazdığımız kağızı gördüm. Nə əcəb sizdən?

FRÜ LİNNE - Mən sizinlə danışmalıyam.

KROQSTAD - Belə de! Mütləq burda, bu evdə?

FRÜ LİNNE - Nə olsun, burda da olar. Mənim otağımın ayrıca qapısı yoxdur. Buyurun bura, burada özge heç kəs yoxdur, özümüzük. Xidmətçi yatıb, Helmerlər isə yuxarıda, bal axşamındadır.

KROQSTAD - (otağa girir). Belə de! Helmerlər yəqin indi rəqs edirlər.

FRÜ LİNNE - Niyə də etməsinlər?!

KROQSTAD - Hm, doğrudan da.

FRÜ LİNNE - Demək belə. Kroqstad, gəlin söhbət edək, açıq danışaq.

KROQSTAD - Məgər bizim sizinlə danışmalı sözüümüz qalıb?..

FRÜ LİNNE - Hə, danışmalı çox söz var.

KROQSTAD - Heç ağılıma da gəlməzdi.

FRÜ LİNNE - Ona görə ki, heç vaxt məni lazımınca başa düşməmişiniz.

KROQSTAD - Başa düşülməyən nə vardı ki? Hər şey aydındır. O vaxt mənə qarşı ürəksiz olan qadın, yəni siz münasib kişiyyə rast gələn kimi məni atdınız.

FRÜ LİNNE - Siz elə bilirsiniz ki, mən tamamilə ürəksizəm? Elə bilirsiniz o vaxt mənim üçün sizdən ayrılmaq asandı?

KROQSTAD - Yəni elə deyildi?

FRÜ LİNNE - Kroqstad, siz doğrudanmı bu fikirdəsiniz?

KROQSTAD - Əgər belə deyildisə, nə üçün mənə elə məktub yazırdınız?

FRÜ LİNNE - Axı mənim başqa çarəm yox idi. Bir halda ki, mən sizdən uzaqlaşmalıydım, deməli hökmən sizin qəlbinizdəki mənə olan hissləri soyutmalı idim.

KROQSTAD - (əllərini bir-birinə sıxaraq). Deməli belə. Bütün bunlar ancaq puldan ötrü imiş!

FRÜ LİNNE - Unutmayın ki, Kroqstad, o vaxt mənim öhdəmdə qoca anam və iki kiçik qardaşım vardı. Sizinse gələcəyə, ailəyə olan ümidləriniz hələ çox çiy idi. Biz dayanıb gözləyə bilməzdik ki, siz nə vaxt imkanlı şəxs olacaqsınız.

KROQSTAD - Tutaq ki, elədir. Bəs sizin kiminsə xatirinə məni atmağa haqqınız varmı?

FRÜ LİNNE - Bu günədək bilmirəm. Dəfələrlə özümə bu sualı vermişəm ki, görüm mən haqlı idimmi?

KROQSTAD - (səsini yavaşdır). Mən sizi itirəndə elə bil yer ayağımın altından qaçdı. Bir mənə baxın, mən fəlakətə uğrayan gəminin taxta parçaları üstündə qalıb təsadüfən xilas olan adama oxşayıram.

FRÜ LİNNE - Kömək üçün çox uzağa getmək lazım deyildi.

KROQSTAD - O yaxındaydı, bilirəm. Ancaq siz öz gəlişinizlə mənim yolumu kəsdiniz.

FRÜ LİNNE - Mənim qətiyyəən xəbərim olmayıb, Kroqstad. Ancaq bu gün bildim ki, məni sizin yerinizə təyin edirlər.

KROQSTAD - Mən sizə inanıram, siz bunu açıq ürəklə deyirsiniz. Bəs indi ki bilirsiniz, mənim yolumdan çəkilməyəcəksiniz?

FRÜ LİNNE - Yox. Bu, onsuz da sizə heç bir xeyir gətirməyəcək.

KROQSTAD - Eh, xeyir, xeyir!.. Hər halda mən sizin yerinizdə olsaydım, belə edərdim.

FRÜ LİNNE - Mən düşüncəmlə hərəkət etməyə öyrənmişəm. Acı, sərt həyat yolu məni həmişə buna öyrədib.

KROQSTAD - Mənə isə həyat sözə inanmamağı öyrədib.

FRÜ LİNNE - Həyat sizə ağıllı şey öyrədib. Bəs siz işə necə, inanırsınızmı?

KROQSTAD - Yəni nə mənada?

FRÜ LİNNE - Siz dediniz ki, fəlakətə uğrayan gəminin taxta parçaları üstündə üzüb sahilə çıxan adama oxşayırsınız.

KROQSTAD - Bəli, elə bilirəm ki, bunu deməyə əsasım var.

FRÜ LİNNE - Mən də sizin kimi fəlakətə uğrayan gəminin parçaları üstündə üzüb sahilə çıxan adam kimiyəm. Nə dərdimi çəkməli bir adamım var, nə də qayğıma qalan bir kəsim.

KROQSTAD - Özünüz özünü belə yol seçmişiniz.

FRÜ LİNNE - O vaxt mənim başqa çıxış yolum yox idi.

KROQSTAD - Sonrası necə oldu?

FRÜ LİNNE - Kroqstad, biz hər ikimiz - fəlakətə uğramış adamlar bir-birimizə əl uzatsaq necə olar?

KROQSTAD - Siz nə barədə deyirsiniz?

FRÜ LİNNE - Yəni o barədə deyirəm ki, bizim kimi batan gəminin taxta parçaları üstündə qalıb xilas olmağa çalışan adamların birliyi daha möhkəm, daha etibarlı olardı, nəinki ayrı - ayrılıqda.

KROQSTAD - Kristina!

FRÜ LİNNE - Sizin zənninizcə, mən bura nə üçün gəlmişəm?

KROQSTAD - Yəni doğrudan məni yadınıza salmışınız?

FRÜ LİNNE - İşsiz-gücsüz necə yaşayırdım? Mən bütün həyatım boyu həmişə zəhmətdə olmuşam, işləmişəm. Həmişə də əmək mənim ən yaxın, yeganə təsəllim olub. Ancaq indi tək-tənhayam, həm də işləmirəm. Təklük çox ağırdır. Tək özün üçün işləyib-çalışmaq da mənasızdır. Kroqstad, mənə deyin, mən kimin üçün, nə üçün işləməliyəm?

KROQSTAD - Mən heç nəyə inanmıram. Bütün bunların hamısı adi qadın fəryadlarıdır. Özünü nəyə görə fəda etməyə hazır olan mərdanə qadın fəryadları!

FRÜ LİNNE - Siz nə vaxtsa mənim fəryadlarımı eşitmisinizmi?

KROQSTAD - Mənə deyin görüm... Siz doğrudanmı... Siz mənim keçmişim haqqında hər şeyi bilirsinizmi?

FRÜ LİNNE - Bəli.

KROQSTAD - Onu da bilirsiniz ki, mənim haqqımda nə şayiələr gəzir?

FRÜ LİNNE - Mən sizin danışdıqlarınızdan onu başa düşdüm ki, mənimlə olsanız, tamamilə dəyişib başqa adam olarsınız.

KROQSTAD - Əlbəttə!

FRÜ LİNNE - Bəyəm bunun üçün çox vaxt keçib?

KROQSTAD - Kristina!.. Siz bütün bunları ciddi deyirsiniz? Hə, sizin üzünüzdən görürəm ki, elədir. Yəni sizin buna cəsarətiniz çatır?..

FRÜ LİNNE - Mən kimisə sevməliyəm, kiminsə qayğısına qalmalıyam, kiminsə anasını əvəz etməliyəm; sizin uşaqlara isə ana lazımdır. Biz bir-birimizə lazırıq. Kroqstad, mən inanıram ki, bizim birliyimizin bünövrəsi yaxşı qoyulub, mən sizinlə birlikdə hər şeyə hazırım.

KROQSTAD - (onun əllərini tutur). Sağ ol, sağ ol, Kristina! İndi mən hamının gözündə ucala bilərəm... hə, hə, mən az qala unutmışdım...

FRÜ LİNNE - (üst mərtəbəyə qulaq asır). Sss! "Tarantella!" Gedin burdan, gedin.

KROQSTAD - Nə üçün? Nə olub?

FRÜ LİNNE - Eşidirsinizmi, yuxarıda "Tarantella"nı oynayırlar. Onu qurtaran kimi Helmergil gələcəklər.

KROQSTAD - Hə, hə, onda mən gedim. Siz, əlbəttə, mənim Helmergilə qarşı neyləmək istədiyimi bilirsiniz.

FRÜ LİNNE - Bilirəm, Kroqstad.

KROQSTAD - Buna baxmayaraq siz istəyirdiniz ki...

FRÜ LİNNE - Mən yaxşı başa düşürəm ki, sizin kimi adamı işsiz qoymaq nə deməkdir? Bu, sizi nələr etməyə sövq edə bilər.

KROQSTAD - Ah, əgər mən məktubumu geri götürə bilsəydim!..

FRÜ LİNNE - Sizin məktub hələ poçt qutusundadır.

KROQSTAD - Yəqin bilirsiniz?

FRÜ LİNNE - Yəqin. Ancaq...

KROQSTAD - (sınayıcı nəzərlərlə ona baxır). Onda belə başa düşmək olar ki, siz nəyin bahasına olursun, rəfiqənizi xilas etmək istəyirsiniz. Düzünü deyin, elədir?

FRÜ LİNNE - Kroqstad! Özünü bir dəfə başqalarına görə satan adam ikinci dəfə bunu etməz.

KROQSTAD - Mən öz məktubumu geri tələb edərəm.

FRÜ LİNNE - Yox, yox.

KROQSTAD - Mən Helmeri gözləyəyəm, ona deyərəm ki, mənim məktubumu özümə qaytarsın, məktub ancaq mənim istefama, şəxsən mənə aiddir, onu heç kim oxumamalıdır.

FRÜ LİNNE - Yox, Kroqstad, siz öz məktubunuzu geri tələb etməyin.

KROQSTAD - Onda deyin görüm, bəyəm siz məni buna görə çağırمامısınız?

FRÜ LİNNE - Ona görə çağırmışam. Əvvəlcə mən qorxudan belə etdim. Amma sonra bütün günü siz inanmazsınız ki, mən burda nələr gördüm. Ona görə də indi bu qərara gəlmişəm ki, qoy Helmer hər şeyi bilsin, qoy bu sirr açılıb aydınlığa çıxsın, qoy nəhayət onlar öz aralarında hər şeyi ayırd etsinlər, bir-birini yaxşı tanısinlər. Bu sirlər həmişə üstüörtülü qala bilməz.

KROQSTAD - Yaxşı, əgər siz belə istəyirsinizsə... Mən ancaq bir şeyi edə bilərəm ki...

FRÜ LİNNE - (ətrafa qulaq asır). Tez olun, çıxın gedin. Rəqs qurtarıb. Bizi bir yerdə görə bilərlər.

KROQSTAD - Mən sizi aşağıda gözləyirəm.

FRÜ LİNNE - Yaxşı. Sonra məni evə qədər ötürərsiniz.

KROQSTAD - Ömrümdə bu qədər xoşbəxt olmamışdım. (Çıxır).

Dəhlizin qapısı əvvəlki kimi açıq qalır.

FRÜ LİNNE - (stolun üstünü yığışdırır, öz üst paltarlarını səliqəyə salır). Nə böyük dönüş! Kimin üçünsə işləyəcəyəm... Kimin üçünsə yaşayacağam... Harayasa işıq, nəvaziş gətirəcəyəm. Hə, bütün bunlar üçün var qüvvəmi toplamalıyam. Tez gəlib çıxsaydılar... (Ətrafa qulaq verir). Hə, gəlirlər, tez geyinim. (Şlyapasını qoyur, mantosunu geyinir).

Səhnə arxasından Helmerlə Noranın səsləri gəlir. Açarın qapıda necə fırlanması eşidilir. Helmer demək olar ki, zorla Noranı dəhlizə gətirir. Nora neopolitan kostyumundadır, uzun qara şala bürünüb. Helmer isə çiyinə atdığı domino* frakdadır.

NORA - (qapıda da müqavimət göstərərək). Yox, yox, yox! Evə istəmirəm! Yenə də yuxarıya istəyirəm. Hələ tezdür, getmək istəmirəm.

HELMER - Əzizim, Nora, əzizim!..

NORA - Səndən xahiş edirəm, sənə yalvarıram, Torvald! Çox xahiş edirəm, bircə saat da!

HELMER - Bir dəqiqə də olmaz, mənim əzizim, daha bəsdür. Səninlə gedəndə şərtləşmişdik, yadımdadırmı? Bax belə. Bura keç, dəhlizdə soyuqlayarsan. (Noranın müqavimətinə baxmayaraq, onu mehribanlıqla otağa keçirir).

* Domino - başlıqlı maskarad plışı.

FRÜ LİNNE - Axşamınız xeyir!

NORA - Kristina!

HELMER - Fru Linne, siz bu vaxtadək burdasınız?

FRÜ LİNNE - Hə, bağışlayın, mən Noranın kostyumuna baxmaq istəyirdim.

NORA - Ona görə sən bayaqdan oturub məni gözləmişən?

FRÜ LİNNE - Mən təəssüf ki, bayaq bura bir az gecikdim, sən artıq yuxarıda idin. Sənə baxmamış getmək istəmədim.

HELMER - (Noranın şalını açaraq). Buyurun, ona yaxşı-yaxşı baxın. Görürsünüz, doğrudan da baxmağına dəyər, frü Linne, elə deyilmi?

FRÜ LİNNE - Hə, etiraf edirəm...

HELMER - Görün nə gözəldir?! Orda hamı bunu yekdilliklə bəyəndi. Lakin o özü, bu körpə həddən artıq inadkardır. Ancaq neyləyəsən ki?.. Təsəvvür edirsinizmi, mən onu oradan evə az qala zorla gətirdim.

NORA - Yaxşı, Torvald, sən hələ çox peşiman olacaqsan ki, mənə heç olmasa yarım saat da şənlənməyə qoymadın.

HELMER - Eşidirsinizmi, frü Linne! O, "Tarantella"nı rəqs elədi, çox yüksək səviyyədə... Gurultulu alqışlarla... Sənət baxımından çox təbii, füsunkar idi. Bütün hərəkətləri, jestləri gözlənilmədiyindən də artıq dərəcədə ecazkarı. Çox böyük təntənə ilə keçdi. Belə gurultulu müvəffəqiyyətdən sonra onun orada qalmasına necə icazə vermək olardı?! Ona görə də mən öz gözəl xanımımın əlindən tutub təntənə ilə zal boyu camaatın arasından keçirdim... və hamıya təzim...Sonra isə romanlarda deyildiyi kimi "Gözəl, xəyal kimi gözəldən itdi". Mənim dəcəl xanımım isə bütün bunların əvəzində hələ məndən inciyir də. Mən onu necə başa salım ki, mən düz eləmişəm?! Fu, bura necə istidir. (Dominosunu çıxarıb atır, kabinetin qapısını açır). Eh, ora da qaranlıqdır ki, əlbəttə... Bağışlayın... (Öz otağına gedir, orada şamları yandırır).

NORA - (boğula-boğula tez pıçıltı ilə). Nə oldu? Necə oldu?

FRÜ LİNNE - Mən onunla danışdım.

NORA - Nə dedi?

FRÜ LİNNE - Nora,.. Sən hər şeyi ərinə deməlisən.

NORA - Mən bilirdim belə olacaq.

FRÜ LİNNE - Sənin Krokstaddan ehtiyat etməyinə lüzum yoxdur. Ancaq hər şeyi ərinə deməlisən.

NORA - Mən deməyəcəyəm.

FRÜ LİNNE - Onda məktub deyər.

NORA - Sağ ol, Kristina. Mən bilirəm indi neyləməliyəm. Sss!..

HELMER - (bura gəlir). Hə, frü Linne, siz ona yaxşı-yaxşı baxıb zövq aldınızımı?

FRÜ LİNNE - Bəli, bəli. İndi gedə bilərəm.

HELMER - Gedirsiniz? Bu toxuduğunuz şey sizindir, qalıb.

FRÜ LİNNE - (əl işini götürür). Hə, təşəkkür edirəm, tamam unutmuşdum.

HELMER - Deməli, siz yaxşı toxuculuq da bilirsiniz?

FRÜ LİNNE - Hərdənbir olur.

HELMER - Zənnimcə, bədii tikmə tiksəydiniz daha yaxşı olardı.

FRÜ LİNNE - Doğrudan? Nə üçün?

HELMER - O daha qəşəng olur. Görürsünüzmü, bax belə, sol əllə tuturlar, sağ əllə parça üstünə tikirlər... Bax belə, rəngbərəng saplarla. Düz demirəm?..

FRÜ LİNNE - Yəqin ki...

HELMER - Toxumaqsa, nə qədər olsa da, elə qəşəng görünə bilməz. Həmişə birtəhər çıxır. Baxın, gərək əllərinlə parçanı sıxa-sıxa... milləri... gah yuxarı, gah aşağı... Nəsə müşkül işdir... Amma... bilsəydiniz orda nə gözəl şampən verirdilər!..

FRÜ LİNNE - Yaxşı, sağ olun. Nora, daha inadkarlıq eləmə.

HELMER - Yerində dediniz, frü Linne!

FRÜ LİNNE - Gecəniz xeyrə qalsın, cənab direktor.

HELMER - (onu qapıya qədər ötürərək). Xoş gəldiniz, xeyirə qarşı, xeyirə qarşı. Elə bilirəm ki, evə salamat çatacaqsınız, yaxınlıqda olursunuz. Yoxsa məmnuniyyətlə sizi ötürərdim... Yaxşı yol, xeyrə qarşı.

Frü Linne gedir, Helmer onun arxasınca qapını bağlayıb geri qayıdır.

Şükür, onu yola saldıq. Çox darıxdırıcı qadındır.

NORA - Sən çox yorulmusan, Torvald?

HELMER - Yox, zərrə qədər də.

NORA - Yatmaq da istəmirsən?

HELMER - Qətiyyən yox. Əksinə, çox çevikləşmişəm. Bəs sən necə? Görürəm çox yorğunsan, yuxulu kimisən.

NORA - Hə, mən çox yorulmuşam. Yerimə girən kimi yatacağam.

HELMER - Görürsən, deməli yaxşı elədim ki, orada çox qalmadıq.

NORA - Ah, Torvald, sən hər şeyi yaxşı edirsən.

HELMER - (onun alnından öpərək). Hə, axır ki, torağay insan kimi dil açdı. Gördün Rank bu gün necə canlanmışdı?

NORA - Bəyəm eləydi? Mən onunla heç danışa da bilmədim.

HELMER - Mən də bir elə danışmadım. Ancaq onu çoxdan belə deyən - gülən görməmişdim. (Bir an onu süzür, sonra ona yaxınlaşır). Hm!.. Başqa yer nə qədər yaxşı olsa da, adamın öz evi hamısından yaxşıdır. Ah, Nora, sən nə qədər gəncsən, gözəlsən, füsünkarsan!..

NORA - Torvald, mənə belə baxma!

HELMER - Nə üçün? Bəyəm öz bənzərsiz gözəlimə baxa bilmərəm? Bir halda ki, bu gözəllik büsbütün mənim üçün, yalnız mənim üçündür, ona necə baxmayım?

NORA - (stolun o biri tərəfinə keçərək). Bu gün mənimlə bu cür danışma, Torvald.

HELMER - (onun dalınca gedə-gedə). Deyəsən, sənın qanında hələ də "Tarantella" qaynayır. Əslində sən ondan da füsünkarsan... Qonaqlar dağılışmağa başlayırlar, eşidirsən? (Səsini yavaşdır). Nora... Tezliklə evdə hər şey sahmana düşəcək, hər şey yaxşı olacaq.

NORA - Mən də elə bilirəm.

HELMER - Eh, heç bilirsən mən səninlə bir yerdə, adam arasında olanda nə üçün səninlə az danışırım, səndən uzaq gəzirəm, ancaq oğrun-oğrun sənə baxıram?.. Bilirsən nəyə görə? Ona görə ki, özlüyümdə elə təsəvvür edirəm ki, guya sən mənim gizli məhəbbətimdən, səninlə gizli sevişirik, bizim aramızda nəşə olduğuna heç kəs şübhə eləmir.

NORA - Hə, hə, hə, mən də həmişə onu bilirəm ki, sənın bütün fikrin-zikrin mənim yanımdadır.

HELMER - Biz getməyə hazırlaşarkən mən şərfi sənın zərif, ətirli çiynlərinə salanda təsəvvür edirdim ki, sən mənim evimə yeni qədəm qoyan təzəgəlinimsən... Biz indicə evlənmişik... Mən indicə birinci dəfə səni evimə gətirəcəyəm... Təkcə səninlə... Mənim ürəyi çırpına-çırpına evimə gələn gələn gözəlim! Bütün bu axşam boyu mən ancaq sənın xəyallarınla olmuşam, ancaq sənın. Sənın "Tarantella"nı oynadığımı görəndə isə... qanımda daha da qaynadı... Daha dözə bilmədim... Ona görə də səni oradan tez evimə gətirdim.

NORA - Çəkil, Torvald, məni rahat burax... İstəmirəm...

HELMER - Bu nə deməkdir? Sən məni yaxın qoymursan, körpə Noram? İstəmirəm nədir? Bəyəm sənın ərin deyiləm?..

Dəhlizin giriş qapısı döyülür.

NORA - (diksindir). Eşidirsən, qapı döyülür.

HELMER - (dönərək). Görəsən kimdir?

RANK - (qapının dalından). Mənəm. Bir dəqiqəliyə olarmı?

HELMER - (sakit, həvəssiz). Görəsən indi ona nə lazımdır? (Ucadan). Bu saat. (Gedib qapını açır). Yaxşı eləyib gəlmisən.

RANK - Yuxarıdan düşəndə sənın səsinə eşitdim, ona görə sizə baş çəkmək istədim. (Otağın hər tərəfinə göz gəzdirir). Bu otaqlar mənə o qədər doğma, əzizdir ki,.. Bura sizin üçün də çox yaxşı, rahat olar.

HELMER - Deyəsən, bu gün sənın üçün yuxarıda çox yaxşı idi.

RANK - Hə, çox gözəldi. Nəyə görə də olmayaydı? Taleyin verdiyi qismətlərdən niyə imtina etməliyəm? Hər halda nə mümkündürsə, deməli o da qismətimdir. Şərab çox əla idi.

HELMER - Ələlxəsus da şampan!..

RANK - Sən də hiss elədin? İnana bilmirəm ki, mən də o qədər içə bilərəmmiş.

NORA - Torvald da bu gün çox şampan içdi.

RANK - Hə?

NORA - Hə. O, həmişə bundan sonra əla əhval-ruhiyyədə olur.

RANK - Səməreli keçən gündüzdən sonra axşam nəyə görə də yaxşı kef çəkməyəsen?

HELMER - Səməreli keçən gündən sonra? Təəssüf ki, bu gün mənim üçün çox da səməreli olmayıb.

RANK - (əlini onun çiyinə vuraraq). Mən isə bu günlə öyünə bilərəm.

NORA - Həkim Rank, yəqin bu gün siz nəşə elmi axtarışlarla məşğul olmusunuz?

RANK - Elədir ki var.

HELMER - Buna bax, mənim körpə Noram da elmi axtarışlardan, tədqiqatlardan danışıq.

NORA - Müvəffəqiyyət qazanmağınız münasibətilə sizi təbrik eləmək olarmı?

RANK - Hm, olar.

NORA - Deməli, yaxşı nəticə əldə etmişiniz?

RANK - Həkim üçün də çox yaxşıdır, xəstə üçün də çox etibarlıdır.

NORA - (tez, sınaıyıcı). Etibarlı?

RANK - Tam etibarlı. Axı bundan sonra necə kef çəkməyəsen?

NORA - Siz düz eləmişiniz, həkim.

HELMER - Mən də onu deyəcəkdim. Ancaq qorx ki, sabah bunun altını çəkməyəsiniz.

RANK - Onsuz da bu dünyada insana əvəzsiz heç nə verilmir!

NORA - Həkim Rank, yəqin siz əvvəllər də maskaradı çox sevmişiniz?

RANK - Bəli, əgər orada çoxlu məzəli maskalar varsa.

NORA - Onda deyən görək, gələn dəfə biz sizinlə necə geyinib maskalansaq yaxşıdır?

HELMER - Ay səni qadın ağılı! Sən hələ gələn dəfəki bal haqqında da fikirləşirsən?

RANK - (Noraya). Sizinlə birlikdə?.. Bu saat deyim. Sizə, yəni bal xoşbəxtlərinə...

HELMER - Bax, elə bir geyim de ki, bu fikri aydın ifadə eləsin.

RANK - Əvvəla, qoy ora sənin arvadın adı həyatda olduğu kimi gəlsin...

HELMER - Bax, bu, yerində deyildi. Bəs sən özün necə geyimdə gəlmək fikrindəsən?

RANK - Hə, dostum, o barədə də fikirləşmişəm.

HELMER - Necə geyimdə?

RANK - Gələn maskarada mən gözəgörünməz kimi gələcəyəm...

HELMER - Gör nə fikirləşib-a-a!

RANK - Elə bir iri, qara papaq var ki, adam onu başına qoyan kimi yoxa çıxır. Sən bu cür papaq haqqında heç eşitməmişən?

HELMER - (gülməyini güclə saxlayır). Eşitmişəm, eşitmişəm.

RANK - Hm, mənim bayaqdan tamam yadımdan çıxıb deyim ki, bura nə üçün gəldim. Helmer, mənə bir siqar ver, Havana siqarı, bir az tünd olsun...

HELMER - Böyük məmnuniyyətlə. (Portsıqarı açıb onun qarşısına tutur).

RANK - (birini götürüb ucunu kəsir). Sağ ol.

NORA - (kibrit yandıraraq). Mənsə, icazə verin, yandırım.

RANK - Siz də sağ olun.

Nora yanan kibriti onun qarşısına tutur. Həkim siqarını yandırır.

İndisə xudahafiziniz.

HELMER - Xudahafiz, xudahafiz, dostum!

NORA - Yuxunuz şirin olsun, həkim Rank!

RANK - Çox sağ olun.

NORA - Mənə də bunu arzulayın.

RANK - Sizə? Nə olar, bir halda ki, istəyirsiniz, sizin də yuxunuz şirin olsun. Siqarı yandırdığımız üçün də çox sağ olun. (Onların hər ikisinə başının işarəsi ilə təzim edir və çıxıb gedir).

HELMER - (astadan). Yaman çox içib.

NORA - (dalğın halda). Yəqin.

Helmer cibindən açarları çıxarıb dəhlizə gedir.

Torvald!.. Nə üçün?..

HELMER - Poçt qutusunu boşaltmaq lazımdır, dolub, səhər qəzetlər üçün yer olmayacaq.

NORA - Sən gecə də işləmək istəyirsən?

HELMER - Özün bilirsən ki, istəmirəm... Bu nədir? Kimsə qıfılı əlləşdirib.

NORA - Qıfılı əlləşdirib?

HELMER - Bəs necə? Bu, niyə belə olub? Nəsə ilişib eləsən... Bundan sonra xidmətçiləri qoymaq olmaz ki... hə, sınıq sancaq ilişib. Nora, sənın sancağındır!..

NORA - (tez). Hə... yəqin uşaqlar...

HELMER - Onları belə şeylər etməyə qoymayın. Hm!.. Hm!.. Şükür, axır ki, açdım, (Qutudan məktubları çıxarır, mətbəxə tərəf qışqırır). Helene! Helene! Dəhlizdə lampanı söndürmək lazımdır. (Otağa gəlib dəhlizə açılan qapısını bağlayır, gətirdiyi bir yığın məktubu Noraya göstərərək). Bax, görürsən nə qədər məktub yığılıb? (Məktubları araşdırır). Bu nədir?

NORA - (pəncərənin yaxınlığında). Məktub! Lazım deyil, Torvald, lazım deyil.

HELMER - Oho, Rankdan iki vizit kartoçkası.

NORA - Rankdan?

HELMER - (kartoçkalara baxır). "Həkim Rank". Bunlar üstdə idilər. Görünür onları indi gedəndə qutuya salıb.

NORA - Üstlərində bir şey yazılıb?

HELMER - Öz adının üstünə qara xaç çəkib. Bir bax. Bu nə bəd işarədir? Öz ölümü haqqında aydın xəbərdarlıq edib!

NORA - Elədir ki var.

HELMER - Necə yəni? Bəyəm sən bir şey bilirsən? Bəlkə bu barədə sənə bir şey deyib?

NORA - Bir halda ki, bu kartoçkaları almışıq, deməli, o bizimlə vidalaşib. İndi o, öz otağının qapısını bağlayacaq... Sonra isə... öləcək.

HELMER - Mənim zavallı dostum!.. Mən həmişə özüm də hiss edirdim ki, onu çox qoruyub saxlaya bilməyəcəyəm. Ancaq onun bu qədər tezliklə... İndi o adi bir canlı kimi hamıdan birdəfəlik ayrılıb uzaqlaşacaq.

NORA - Əlimizdən bir iş gəlmirsə, susmaq daha yaxşıdır, Torvald.

HELMER - (otaqda vargəl edir). Biz onunla bir-birimizə elə öyrəşmişdik ki! Mən onun bir daha olmayacağını heç cür təsəvvür edə bilmirəm. Onun tənhalığı, iztirabları həmişə bizim gəncliyimizin ən xoşbəxt anlarına zərif, dumanlı bir fon çəkirdi... hə, bəlkə də belə olmalı imiş?! (Dayanır). Kim bilə, bizim taleyimizdə nə var, Nora. İndi biz daha təkik, ancaq bir-birimiz üçünük, o daha olmayacaq. (Onu bağrına basır). Mənim sevimlim... Mənə həmişə elə gəlir ki, hələ də səni istədiyim kimi saxlaya bilmirəm. Bilirsən, mən dəfələrlə istəmişəm ki, sənə nəsə bir təhlükə üz versin, mən bütün həyatımı, qanımlı-canımlı sənın xilasın yolunda qurban verim.

NORA - (onun qolları arasından çıxaraq qəti inamla). Helmer, məktublarını oxu!

HELMER - Yox, yox, bu gün yox. Mən sənınlə olmaq istəyirəm, əzizim.

NORA - Dostunun öldüyünü bilə-bilə?

HELMER - Hə, düz deyirsən. Bu, bizim hər ikimizi həyəcanlandırmalıdır, hüznü olmalıyıq. Çünki bu ölüm xəbəri beynimizi, ürəyimizi çox sıxıb. Əvvəlcə bütün bu hisslərdən xilas olmalıyıq, sonra, hələlik hərəimiz öz otağımıza gedək.

NORA - (qollarını onun boynuna dolayaraq). Gecən xeyrə qalsın, Torvald, gecən xeyrə qalsın!

HELMER - (onun alnından öpür). Gecən xeyrə qalsın, mənim nəğməkar quşcuğazım! Yuxun şirin olsun, Nora! İndi mən məktubları oxuyaram. (Məktubları götürüb öz otağına gedir, qapını içəridən bağlayır).

NORA - (çaşqın nəzərlərlə o tərəf - bu tərəfə baxa-baxa otaqda gəzinir, səndələyir. Helmerin dominosunu götürüb öz çiyinə salır və xırıltılı səslə kəsik-kəsik pıçıldayır). Onu bir daha, heç vaxt görməməliyəm... heç vaxt, heç vaxt! (Şalı başına örtür). Uşaqları da heç vaxt görməməliyəm... heç vaxt, heç vaxt, heç vaxt... Eh, eh, birbaş qaranlıq, buzlu suyun altına... sonsuz dərinliyə... eh, eh! Tezliklə bunu

eləşəydim... Tezliklə... Bax, indi o, orada, öz otağında məktubu götürüb... oxuyur... Yox, yox, hələ indi yox... Əlvida, Torvald! Sən də, uşaqlar da əlvida!.. (Dəhlizə yüyürmək istəyir. Bu vaxt birdən Helmerin iş otağının qapıları taybatay açılır, Helmer əlində məktub kandarda görünür).

HELMER - Nora!

NORA - (bərkdən qışqırır). Hə!

HELMER - Bu nədir? Sən bilirsən bu məktubda nə yazılıb?

NORA - Bilirəm. Burax məni! Qoy gedim!

HELMER - (onu tutub saxlayır). Hara gedirsən?

NORA - (onun əlindən çıxmağa çalışır). Məni heç cür xilas edə bilməyəcəksən, Torvald.

HELMER - (geri çəkilərək). Düzdür?! Deməli onun yazdığı doğrudur?! Dəhşət! Yox, yox! Ola bilməz ki, bu doğru olsun.

NORA - Həqiqətən elədir, Torvald. Mən səni dünyada hər şeydən çox sevirdim, ona görə...

HELMER - Ah, yaxşısı budur çıx get öz yalanlarınla, uydurmalarınla!

NORA - (ona tərəf bir addım ataraq). Torvald!

HELMER - Ay bədbəxt... Heç bilirsən neyləmişən?!

NORA - Qoy çıxım gedim. Mənə görə sən cavab verməməlisən, bunu öz boynuna götürməməlisən.

HELMER - Oyun çıxarma! (Dəhlizə açılan qapını açarla bağlayır). Mənə cavab verməmiş yerindən tərپənməyəcəksən! De görüm, özün başa düşürsənmi neyləmişən? Cavab ver! Başa düşürsən?

NORA - (Sifəti donuqdur. Gözlərini ona dikib zənnlə baxır). Hə, indi dərindən başa düşməyə başlayıram.

HELMER - (otaqda gəzişə-gəzişə). Ah, ötən bu səkkiz ildə nə dəhşətli bir aşkarlıq oldu! Sən demə mənim bu səkkiz ildəki sevincim də, fəxrim də... hamısı ikiüzlü, yalançı, saxta imiş... Çox qatı cinayətkar imiş! Uf, nə dərin çirkab bataqlığı, ölüm uçurumu! Tfu! Tfu!!

Nora susur, yenə əvvəlki kimi dinməz ona baxır. Helmer Noranın qarşısında dayanır.

Gərək mən bütün bu işlərin baş verəcəyini hiss edəydim, qabaqcadan biləydim. Sənin atanın bütün bivec prinsipləri... Sss! Sənin atanın bütün boş prinsipbazlığı sənə keçib. Sizin prinsipləriniz nə din - ilahiyyat tanıyır, nə də onlarda şəxsi mənəviyyat, insani keyfiyyətlər hissi var... Gör bir, mən o vaxt sənin atanın cinayət işinə barmaqarası baxdığım üçün indi necə cəzalandırıldım. Sənin mənə minnətdarlığın bu imiş?

NORA - Belə de... Belə de...

HELMER - İndi sən mənim bütün xoşbəxtliyimi məhv etmişən, mənim bütün gələcəyimi darmadağın etmişən! Adam fikirləşəndə dəhşətə gəlir. Sən demə mən insafsız, vicdansız bir adamın əlində oyuncaq olacağam! İndi o, mənimlə istədiyi kimi rəftar edə bilər, məndən nə istəsə, onu da əmr edə bilər... Mənsə heç cıncırım da çıxara bilmərəm. Kimə görə, kimə görə, başiboş bir qadına görə. İndi mən düşdüyüm bataqlıqda beləcə məhv olmalıyam!..

NORA - Torvald, bir halda ki, mən artıq həyatda olmayacağam, deməli, sən istədiyini kimi asudə yaşaya bilərsən.

HELMER - Hoqqabazlıq lazım deyil! İşin bərkə düşəndə sən də atan kimi belə sözlər işlədirsən. Sənin həyatda olmamağının zərrə qədər də mənə xeyri yoxdur. Çünki iş açıla bilər. Aydın məsələdir ki, açılacaq da. Yəni o, bunu açacaq. Belə olduğu halda sözsüz ki, məni sənin cinayətindən xəbərdar olmaqda günahlandıracaq. Özü də fikirləşəcəklər ki, sənin arxanda mən durmuşam, səni bu işə mən təhrik etmişəm. O zaman mənim ancaq bir çarəm qalır ki, bu pislik üçün sənə "minnətdarlıq" edim. Təqsirkar mən özüməm ki, səni həmişə bu qollarımın üstündə gəzdirmişəm. İndi başa düşürsən ki, mənə nə böyük ziyan vurmusan?

NORA - (soyuqqanlıqla). Hə.

HELMER - Bu, o qədər ağlasığmazdır ki, mən hələ də heç cür inana bilmirəm. Vəziyyətdən birtəhər çıxmaq lazımdır. Aç şalını, aç deyirəm sənə! Birinci növbədə birtəhər onun könlünü almalyam. İş nəyin bahasına olur-olsun ört-basdır eləmək lazımdır. Biz isə elə dolanmalıyıq ki, guya heç nə olmayıb, hər şey əvvəlki kimidir. Əslində bu, əlbəttə, ancaq kənar adamların gözündən pərdə asmaq üçündür. Deməli

sən, aydın məsələdir ki, evdə qalacaqsan. Ancaq uşaqları sən tərbiyə etməyəcəksən. Mən onların tərbiyəsini sənə etibar eləyə bilmərəm. Oh!-oh!.. Mən bu sözləri dünyada hər şeydən artıq sevdiyim adama deyirəm. O adama ki, hələ də onu sevirəm. Ancaq yox, daha qurtardı. Bundan sonra xoşbəxtlik haqqında heç danışmaq da ola bilməz, ancaq onun qırıntıları, zahiri əlamətləri barədə danışmaq olar!

Dəhlizdə zəng səslənir, Helmer səksənir.

Kimdir görəsən? Gecənin bu vaxtında kim bilə daha nə dəhşətlər görəcəyik?.. Görəsən doğrudan da odur gələn?.. Gizlən, Nora! Özünü xəstəliyə vur.

XİDMƏTÇİ - (yarıgeyinmiş halda dəhlizdən). Xanım, məktub var.

HELMER - Ver bura. (Məktubu alıb qapını örtür). Hə, Kropstaddandır. Sən oxumayacaqsan, mən özüm oxuyacağam.

NORA - Oxu.

HELMER - (lanpanın yanında). Heç cür ürək eləyə bilmirəm. Bəlkə biz artıq həlak olmuşuq... Sən də, mən də... hər halda nə barədə olduğunu bilməliyəm. (Həyəcanla zərfi açır, bir neçə sətri tələsik gözdən keçirir; məktubun arasına qoyulmuş kağıza baxır, birdən sevinclə qışqırır). Nora!

Nora sualedici nəzərlərlə ona baxır.

Nora... Yox, qoy bir də oxuyum... Hə, hə. Belədir ki var. Xilas oldum! Nora, mən xilas edildim!

NORA - Mən necə?

HELMER - Aydın məsələdir ki, sən də. Hər ikimiz xilas edildik, sən də, mən də. Bax! O, sənə borc barədə verdiyin iltizamı da özünə qaytarır. Yazır ki, peşiman olub, təəssüflənir. Onu da bildirir ki, öz taleyində fərəhli dönüş yaratdığına görə... Hə, daha sonra yazdıqlarının sənə dəxli yoxdur. Əsas odur ki, biz xilas edildik, Nora! Daha heç kəs sənə bir şey edə bilməz. Ah, Nora, Nora! Yox, əvvəlcə bütün qara, qorxunc fikirləri ürəyimizdən çıxarmalıyıq. Bir də baxaq görək. (Kağızları bir də nəzərdən keçirir). Yox, heç baxmaq da istəmirəm. Qoy bütün bunlar mənim üçün yuxuya dönsün. (Məktubu da, borc iltizamını da tikə-tikə doğrayıb sobaya atır, necə yanmasına baxır). Bax belə. Daha heç izi də qalmadı... O yazırdı ki, sən milad axşamından... Ah, bu üç gün sənə üçün necə də dəhşətli keçib, Nora!

NORA - Mən bu üç günü özüm-özümə çox çətin mübarizələr aparmışam. Hər dəfə də bir çıxış yolu tapa bilmədiyimi görəndə əzab çəkmişəm...

HELMER - Daha bütün bu dəhşətləri heç xatırlamaq da lazım deyil. İndi ancaq fərəhlə bu sözləri deməliyik: hər şey keçdi, birdəfəlik qurtardı. Qulaq as, Nora, sən deyəsən hələ də inana bilmirsən ki, doğrudan da hər şey keçib... Bu nədir, sənə nə olub, elə bil daşa dönmüsən? Ah, mənim zavallı körpə Noram, səni yaxşı başa düşürəm, başa düşürəm. Sən hələ də inana bilmirsən ki, mən səni bağışlamışam. Mən axı bilirəm ki, sən bütün bunları məni sevdiyinə görə eləmişən.

NORA - Bu düzdür.

HELMER - Sən məni doğrudan da seviridin. Əlbəttə, arvad ərini sevməlidir. Bir şey var ki, sən pul işlərindən yaxşı baş aç bilməmişən. Neynək. Elə də fikirləşmə ki, mən belə işlərə görə səni az istəyəcəyəm. Yox, yox, tam ürəklə mənə arxalana bilərsən. Mən həmişə sənə ən yaxın məsləhətverənin, həm də rəhbərin olacağam. Sənə bu qadın acizliyini sənə mənim gözlərimdə ikiqat əziz, şirin edir, mən indi özümün kişi olduğumu daha aydın hiss edirəm. Mənim bayaq qorxudan dilimdən çıxan o sərt sözləri də qətiyyənlə ürəyinə salma. Əvvəlcə mənə elə gəldi ki, ətrafımda hər şey uçulur, dağılır. Sonra hər şey keçdi, mən səni bağışladım, Nora. Nəyə deyirsən and içirəm ki, səni bağışlamışam.

NORA - Məni bağışladığına görə sənə minnətdaram. (Sağ tərəfdəki qapıya doğru gedir).

HELMER - Yox, dayan,.. Nora. (Oraya baxır). Nə eləmək istəyirsən?

NORA - (həmin sağ tərəfdəki otaqdan). Maskarad kostyumunu çıxarıb atmaq istəyirəm!

HELMER - (qapıda). Hə, yaxşı. Çalış sakitləş, özünə gəl mənim zavallı, ürkmüş, nəğməkar quşcuğazım. Sakit ol, ürəyin mənimlə olsun, mənə arxalan, mənim səni hər təhlükədən qorumağa möhkəm qanadlarım var. (Qapının yanında gəziş-gəziş). Ah, evimiz necə də yaxşıdır, rahatdır, Nora, sənə əsl

toxunulmaz yuvan buradır. Burada mən səni çalağanın iti caynaqlarından xilas edilmiş göyərçin kimi əzizləyəcəyəm, sənin qorxudan çırpıman ürəyini sakitləşdirəcəyəm. Nora, inan mənə, mən yavaş-yavaş buna nail olacağam. Sabah bütün bunlar sənə tamam başqa cür görünəcək, tezliklə hər şey öz yoluna düşəcək. Daha mən səni bağışladığımı tez-tez təkrar etməyəcəyəm. Sən özün hiss edəcəksən ki, hər şey mən deyən kimi oldu. Onu da qəti ürəyinə salma ki, yenə səni özümdən bezikdirmək, ya da nəyin üstündəsə danlamaq istəyəyəm. Ah, Nora, sən necə də ərinin ürəyini başa düşürsən. Bilsən ərin səni bağışladığına nə qədər şaddır. Özü də səmim-qəlbdən bağışladı. Sən indi ərinin ikiqat məhəbbətinə layiq əzizsən. Sən indi mənə özünlə birlikdə ikinci həyat verirənsən, mənim həm arvadım, həm də uşağım olursan. Sən indi bundan sonra mənim üçün hər ikisisən, mənim köməksiz, biçarə həyatım, özünü itirmiş göyərçinim. Heç nədən qorxma, Nora, ancaq mənimlə açıq ürəkli ol, mən sənin həm arxan-dayağın, həm də köksündə döyünən ürəyin olacağam, mənimlə açıq ol, həmişə ürəyində nə varsa de, mənə etibar et... Sən niyə uzanmırsan? Paltarını dəyişdin?

NORA - (adi ev paltarında). Hə, Torvald, paltarımı dəyişdim.

HELMER Axı, nə üçün? Bu gecə vaxtı nəyə görə?..

NORA - Mən bu gecə yatmayacağam.

HELMER - Nə üçün, əzizim?

NORA - (öz saatına baxır). O qədər də gec deyil. Əyləş, Torvald. Mənim sənənlə danışmalı vacib söhbətim var. (Stulda əyləşir).

HELMER - Nora, üzündəki bu donuq ifadə nədir?

NORA - Əyləş, söhbətimiz uzun çəkəcək. Mənim sənə deməli çox sözüm var.

HELMER - (onun qarşısındakı stula əyləşir). Nora, sən məni qorxudursan. Mən səni heç cür başa düşmürəm.

NORA - Elə əsl məsələ də bundadır ki, sən məni başa düşürsən. Bu günkü axşama qədər mən də səni başa düşmürdüm. Yox, sözümü kəsmə, Torvald, ancaq mənə qulaq as, hər şeyi aydınlaşdırıq.

HELMER - Bu nə deməkdir, sən heç bilirsən nə danışırsan?

NORA - (az sükutdan sonra). Səni indi bizim belə əyləşməyimiz təəccübləndirir, hə?

HELMER - Axı nə ola bilər ki?

NORA - Biz səkkiz ildir evlənmişik. Yəqin heç ağlına da gəlmir ki, biz bu səkkiz ildə birinci dəfədir ki, ər-arvad belə ciddi danışığa əyləşmişik?

HELMER - Ciddi?.. Nə mənada?

NORA - Səkkiz il sərəsər... Nə az, nə çox... Çox təəssüflər olsun ki, tanışlığımızın ilk anlarından bu günədək biz sənənlə bir dəfə də olsun aramızdakı ciddi məsələlər barədə danışmamışıq.

HELMER - Mənim iş-gücüm barədə deyirsənsə, mən onların hamısını sənə desəydim də, sən onları yüngülləşdirə bilməzdin.

NORA - Mən iş-güc barəsində demirəm. Onu deyirəm ki, biz ümumiyyətlə heç vaxt ciddi söhbət etməmişik, aramızdakı çox vacib olan ciddi bir məsələni aydınlaşdırmamışıq.

HELMER - Ay mənim əziz Noram, bütün bunlar sənənin nəyinə gərəkdir?

NORA - Bax, indi əsl məsələyə çatdıq. Sən heç vaxt məni başa düşməmişən... Torvald, həmişə mənimlə uşaq kimi rəftar etmişən. Bununla da çox ədalətsizlik eləmişən. Əvvəllər atam, sonra da sən.

HELMER - Nə? İkimiz də?! Biz hər ikimiz səni dünyada hamıdan çox istəmişik.

NORA - (başını yelləyərek). Siz əslində məni heç vaxt müstəqil şəxs hesab etməmişiniz. Siz sadəcə olaraq mənə heyran olmusunuz, məndən xoşunuz gəlirdi, vəssalam.

HELMER - Nora, bu nə sözlərdir sən deyirsən?

NORA - Əsl həqiqət budur, Torvald. Bir vaxtlar evimizdə atamla olanda o, öz rəftarı ilə mənə özünün adicə olaraq hər şeyə qarşı münasibətini öyrədirdi, mən də hər şeyə onun kimi baxmağa çalışırdım. Öz xüsusi baxışlarım olanda isə onları atamdan gizlədirdim. Çünki bilirdim ki, bu, onun xoşuna gəlməyəcək. O məni özünün kukla qızı çağırırdı, mən öz kukllarımla əylənən kimi o da mənimlə əylənirdi. Sonra mən sənənin evinə düşdüm...

HELMER - Düşdün... Bizim nikahımız haqqında bu nə sözdür sən deyirsən?

NORA - (soyuqqanlıqla). Mən demək istəyirəm ki, atamın əllərindən sənənin əllərinə keçdim. Sən hər şeyi öz zövqünə, öz düşüncənə uyğun qurdun, mən də hər işdə səni təkrar etməyə, səni yamsılamağa

başladım. Çox vaxt da özümü elə göstərdim ki, guya bu, elə belə də olmalıdır. Özüm isə saymazyanılıqla unudulur, daim özüm özümə xəyanət etmiş olurdum. Bəzən daha dözə bilməyib bir işdə özüm kimi hərəkət edəndə sən o dəqiqə öz münasibətinlə bunu amansızlıqla dəf edirsən, onu özünə tabe etdirirdin. İndi keçən günləri yada salanda mənə elə gəlir ki, burada - sənin evində çox yazıq həyat sürmüşəm... Məni yedirirlər, içirdirlər, geyindirirlər, əvəzində sənə mənim işim ancaq səni əyləndirməkdən ibarətdir. Torvald, mənim həyatım beləcə fərəhsiz keçir. Onu sən belə qurmusan. Sən də, atam da mənim qarşımda çox günahkarsınız. Siz günahkarsınız ki, mən heç nəyə çevrilmişəm, heçnəyəm.

HELMER - Nora! Bu nə cəfəng sözlərdir danışırısan?! Bu, nə nankorluqdur?! Nə üçün deyirsən ki, burada xoşbəxt olmamısan?!

NORA - Yox, olmamışam, heç vaxt! Mən həmişə zahirən özümü elə göstərirdim ki, guya xoşbəxtəm. Əslində sən heç vaxt xoşbəxt olmamışam.

HELMER - Olmamısan... Xoşbəxt olmamısan?

NORA - Yox. Ancaq həmişə yalandan özümü şən göstərirdim. Sən də həmişə mənimlə çox mülayim rəftar etmişən. Əslində bizim evimiz - böyük uşaqlar evi olub. Mən atamın evində onun kukla qızı idimsən, burada sən kukla arvadın olmuşam. Uşaqlar da mənim kuklalarımdır. Mənim onlarla oynamağım, əylənməyim uşaqların xoşuna gələn kimi, sən də mənimlə oynamağın, əylənməyinin mənim xoşuma gəlirdi. Bax, bizim günahımız ancaq bundan ibarətdir, Torvald.

HELMER - Bu sözlər nə qədər şişirdilmiş, təmtəraqlı olsa da, onlarda müəyyən həqiqət var. Ona görə də bildirirəm ki, daha bundan sonra hər şey başqa cür olacaq. Əylənmək vaxtı keçdi! Təbiiyəyə başlamaq vaxtıdır.

NORA - Kimin təbiiyəyə başlamaq, mənim, yoxsa uşaqların?

HELMER - Sən də, uşaqların da, mənim əziz Noram.

NORA - Ah, Torvald, sən məndən özün üçün yaxşı arvad təbiiyəyə edə bilməzsən.

HELMER - Bunu sən deyirsən?

NORA - Hə. Bəyəm nə vaxtsa mənə uşaq təbiiyə etməyi öyrədən olub?

HELMER - Nora!

NORA - Elə indicə sən özün deyildin mənə deyən ki, bu vəzifəni mənə etibar etməzsən?!

HELMER - Hirsli vaxtımda demişəm. Buna fikir vermək lazım deyil.

NORA - Yox, sən əslində düz demisən. Bu vəzifə mənim işim deyil, bacarmaram. Mən əvvəlcə başqa vəzifəni yerinə yetirməliyəm, yəni özümü təbiiyələndirməliyəm, sonra. Bunun üçün mən səndən kömək gözləməməliyəm. Bu işlə tək mən özüm məşğul olmalıyam. Elə ona görə də sənə evindən çıxıb gedirəm.

HELMER - Nə dedin?

NORA - Mən özüm özümdən, başqa şeylərdən aydın baş açmaq üçün tək olmalıyam. Buna görə də heç cür sənə yanında qala bilmərəm.

HELMER - Nora! Nora!

NORA - Mən elə indi gedəcəyəm. Kristina yəqin mənə gecələməyə yer verər.

HELMER - Sənənin ağılı başında deyil! Kimdən icazə istəyirsən?! Mən qadağan edirəm!

NORA - İndi mənə nəyə qadağan etmək əbəsdir. Mən özümə ancaq öz şeylərimi götürəcəyəm. Səndən heç nə götürməyəcəyəm, nə indi, nə də sonra.

HELMER - Bu nə ağılsızlıqdır?!

NORA - Sabah mən çıxıb öz doğma şəhərimizə, oradakı evimizə gedəcəyəm... Orada işlərimi yoluna qoymaq mənim üçün asan olacaq.

HELMER - Ah, sən - gözləri pərdələnmiş təcrübəsiz insan!..

NORA - Torvald, axı mən nə vaxtsa təcrübə toplamalıyam.

HELMER - Evini, ərinə, uşaqlarını atıb getməklə?! Bəs heç fikirləşməyəcəksən ki, buna camaat nə deyər?

NORA - Buna heç əhəmiyyət də verməyəcəyəm. Özüm yaxşı bilirəm ki, bu, mənim üçün zəruridir.

HELMER - Xeyr, bu, biabırçılıqdır! Sən özünün ən müqəddəs vəzifələrinə görə necə laqeyd yanaşırsan?!

NORA - Səncə mənim ən müqəddəs vəzifəm nədən ibarətdir?

HELMER - Bunu da sənə mən deməliyəm? Bəlkə sən öz ərin, uşaqların qarşısında heç bir vəzifən yoxdur?

NORA - Mənim eynilə bu cür başqa müqəddəs vəzifələrim var.

HELMER - Ola bilməz! Nədir onlar?

NORA - Özümün özüm qarşısındakı vəzifələrim!

HELMER - Sən hər şeydən əvvəl həyat yoldaşın, anasan.

NORA - Mən buna daha inanmıram. Mən ancaq onu fikirləşirəm ki, hər şeydən əvvəl mən də sən kimi insanam, yaxud da insan olmağa çalışmalıyam. Bilirəm ki, çoxluq sən tərəfində olacaq, Torvald, nə olsun. Elə kitablarda da sən deyənler yazılır. Ancaq mən daha nə çoxluğun, nə də kitabların dediyi ilə razılaşa bilmərəm. Həyatdakı hər şey haqqında mən özüm ancaq özüm kimi fikirləşməliyəm, onları ayırd etməyə çalışmalıyam.

HELMER - Guya öz evindəki vəziyyətin bunlarsız da yaxşı deyil? Məgər sən evdə belə məsələlərdə bir məsləhət verənin, mötəbər bir rəhbər yoxdur? Allahın da, dinin də yoxdur?

NORA - Ah, Torvald, mən heç yaxşı bilmirəm din nədir.

HELMER - Sən nə danışırsan?

NORA - Mən bunu o vaxt nikah mərasiminə hazırlaşanda pastor Hansenin sözlərindən eşitmişdim. O deyirdi ki, din filandır, filandır, filandır... Mən həyatımın bütün bu qarmaqarışıqlıqlarından azad olub tək qalanda bunu da aydınlaşdıracağam ki, görüm pastor Hansenin sözləri doğrudur, ya yox. Yaxud onun sözləri heç olmasa mənim üçün düz çıxsa bilər, yoxsa yox.

HELMER - Yox, belə sözlərin sən kimi gənc bir qadının dilindən çıxması yaxşı deyil. Əgər din səni yola gətirə bilmirsə, onda qoy sən vicdanın oyansın. Axı səndə mənəvi hissiyyat yoxdur?.. Mənə də görüm, bəlkə səndə heç o da yoxdur?

NORA - Bilirsən, Torvald, buna cavab vermək çətindir. Mən, düzü, bunu da bilmirəm. Bütün bu məsələlərdə qaranlıq meşədəki ayı kimiyəm. Ancaq onu bilirəm ki, bunların hamısı barədə, səndən fərqli olan mənim öz mühakiməm var. Bəzən mənə deyirlər ki, guya qanunlar da mənim fikirləşdiyim kimi deyil. Ancaq bu qanunların doğru olması üçün neyləmək lazımdır, - bax, bunu mən heç cür bile bilmirəm. Məsələn, qanunlardan belə çıxır ki, qadının nə ölənin qoca atasının, nə də ərinin həyatını xilas etməyə haqqı yoxdur. Mən belə qanuna inanmıram.

HELMER - Sən uşaq kimi mühakimə yürüdürsən, yaşadığın cəmiyyəti başa düşmürsən.

NORA - Düzdür, başa düşmürəm. Buna görə də onu öyrənmək istəyirəm. Mən özüm üçün ayırd etməliyəm ki, görüm mən öz mühakimələrimdə haqlıyam, yoxsa cəmiyyət öz mühakimələrində haqlıdır.

HELMER - Nora, sən xəstəsən. Sənin qızdırman var. Mən getdikcə daha aydın görürəm ki, sən doğrudan da ağılını itirmisən.

NORA - Mənim heç vaxt indiki kimi sağlam düşüncəm, möhkəm yaddaşım olmayıb.

HELMER - Sən bu cür sağlam düşüncə ilə, möhkəm yaddaşla ərini, uşaqlarını atırsan?

NORA - Hə.

HELMER - Onda ancaq bir şeyi güman etmək olar.

NORA - Nəyi?

HELMER - Sənin daha məni sevmədiyini.

NORA - Hə, elə bütün məsələlər də bundadır.

HELMER - Nora, bunu sən deyirsən?!

NORA - Ah, bunu demək mənim özüm üçün də ağırdır, Torvald. Sən həmişə mənimlə çox nəzakətli olmusan. Ancaq mən daha özüm özümü aldada bilmirəm. Mən səni daha sevmirəm.

HELMER - (güclə özünə gəlib). Sən bunu da sağlam düşüncə ilə, möhkəm yaddaşla qərara almısan?

NORA - Hə, tamam sağlam düşüncə ilə. Elə ona görə də daha burada qalmaq istəmirəm.

HELMER - Mən nəyə görə sən məhəbbətindən məhrum olmuşam? Bunun səbəbini mənə izah edə bilərsənmi?

NORA - Hə, bilərəm. Bu qətiyyət məndə bu gün axşam burada gözləmədiyimiz möcüzə baş verəndə yarandı. Mən gördüm ki, sən mənim düşündüyüm adam deyilsənmiş.

HELMER - Yaxşı, izah edə bilərsənmi? Mən səni heç cür başa düşmürəm.

NORA - Mən sənin evində düz səkkiz il səbrlə yaşadım. Amma həmişə düşünürdüm ki, aramızda nəşə bir möcüzə baş verəcək. Tək onu bilmədim ki, belə möcüzələr tez-tez olmur. Nəhayət, belə bir möcüzə bütün dəhşəti ilə məni çulğaladı. Əvvəlcə nə qədər ki, Kroystadın məktubu poçt qutusundaydı, mənim heç ağıma da gəlməzdi ki, sən onun qoyacağı şərtə tabe olacaqsan. Elə bilirdim ki, sən ona deyəcəksən ki, buyurun, istəyirsiniz bunu bütün dünyaya car çəkin! Sən bütün günahları öz üstünə götürərək hamının qarşısına çıxıb deyəcəksən: -Günahkar mənəm!

HELMER- Nora!

NORA - Sən demək istəyirsən ki, mən heç vaxt belə bir özümü qurban verməyə razı olmazdım? Düzdür, bu, öz yerində. Bəs onda mənim sənə arxalanmağım harda qalardı? Mənə tək birçə şey - sənin mətinliyin lazım idi; səbrsizliklə gözlədiyim möcüzə bax, bu idi. Onsuz da mən buna yol verməmək üçün özümü öldürməyi qərara almışdım.

HELMER- Nora, mən sənin üçün gecə-gündüz yorulmadan, fərəhlə işləyəyəm, sənə görə hər cür məhrumiyyətlərə, dərdə, bəlalara dözərəm. Ancaq özün de, kim öz şəxsiyyətinin ləkələnməsini hətta özünün ən əziz adamı üçün qurban verir?

NORA - Yüz minlərlə kişi qurban verir.

HELMER- Ah, sən lap düşüncəsiz uşaq kimi mühakimə yürüdürsən.

NORA - Qoy belə olsun. Bəs sən, mənim arxalana biləcəyim adam kimi mühakimə yürütmürsən, danışmırsan, ona nə deyək? Mənim üçün yox, özün üçün çox qorxduğun təhlükə sovuşandan sonra birdən-birə elə sakitləşdin ki, elə bil heç nə olmamışdı. Mən yenə əvvəlki kimi sənə qısqıncı, torağayın, kuklan oldum. Halbuki sənə bu yalançı adların sahibi məsələnin açıldığı vaxt elə zərif, köyrək idi ki, sən onu qorumaq, belə vaxtda ona ehtiyatla yanaşmalı idin. (Ayağa qalxır). Bax, Torvald, məhz həmin anda mənə tamamilə aydın oldu ki, mən bu səkkiz ili tamamilə yad adamla yaşamışam, hələ ondan üç uşaq da dünyaya gətirmişəm. O-o-o, aman allah, bunu heç yadıma da sala bilmirəm!.. Özümü elə tikə-tikə didib parçalayardım ki!

HELMER - (astadan). Görürəm, görürəm... Doğrudan da bizim aramızda uçurum varmış... Ancaq onu doldurmaq olmazmı, Nora?

NORA - Mən indiki vəziyyətimlə heç cür sənə arvad ola bilmərəm.

HELMER- Mənim özümü dəyişdirməyə gücüm çatır.

NORA - Ola bilər, əgər sənə kuklanı səndən ayırsalar.

HELMER- Ayrılmaq... Səndən ayrılmaq!.. Yox, Nora, heç ağıma da gətirə bilmirəm!

NORA - (sağ tərəfə gedir). Bu, vacibdir. (Əlində mantosu və çox da iri olmayan yol sumkası, qayıdır. Sumkanı stolun yanındakı stulun üstünə qoyur).

HELMER - Nora, Nora, indi yox! Heç olmasa səhərə qədər qal.

NORA - (mantosunu geyinərək). Mən yad adamın yanında gecələyə bilmərəm.

HELMER - Bacı-qardaş kimi də qala bilmərik?

NORA - (şlyapasının lentini bağlaya-bağlaya). Sən yaxşı bilirən ki, bu cür də çox çəkməz... (Şalını çiyinə salır). Əlvida, Torvald. Mən uşaqlarla görüşməyəcəyəm. Bilirəm, onlar məndən də yaxşı əllərdədir. İndiki halda onlara mənim kimi ana lazım deyil.

HELMER - Lakin bir vaxt, Nora... sənə nə vaxt?

NORA - Mən nə bilim. Mən heç özüm də bilmirəm necə olacağam.

HELMER - Lakin sən hara getsən də, mənim arvadımsan. İndi də, gələcəkdə də, hər necə olsan da.

NORA - Torvald, qulaq as. Bir halda ki, arvad ərini atır, mənim kimi, eşitdiyimə görə qanunla ər arvadı qarşısında bütün təəhhüdlərdən azaddır. Ona görə də mənim özümün səndən belə ayrılmağım səni hər şeydən tamamilə azad edir. Sən mənim kimi özünü heç bir şeyə bağlı hesab etmə. Hər iki tərəf tamamilə azad olmalıdır. Bu da sənə üzüyün. (Üzüyü çıxarıb ona verir). Sən də mənimkini qaytar.

HELMER - Hələ bu da?

NORA - Bu da!

HELMER - (üzüyü çıxarıb ona verir). Al.

NORA - Belə. İndi hər şey qurtardı. Bax, mən açarları bura qoyuram. Xidmətçilər evdə nəyin harada olduğunu məndən yaxşı bilirlər. Sabah mən olmayanda Kristina mənim evimizdən gətirdiyim şeylərimi yığmağa gələcək. Qoy onları mənə göndərsinlər.

HELMER - Əlbəttə, əlbəttə! Nora, sən məni heç yadına da salmayacaqsan?

NORA - Yox, mən düzü, səni də, uşaqları da, evi də tez-tez xatırlayacağam.

HELMER - Nora, olar ki, mən sənə məktub yazım?

NORA - Yox. Heç vaxt. Olmaz!

HELMER- Axı sənə nəşə göndərmək istəyirəm...

NORA - Heç nə. Qətiyyən heç nə!

HELMER- Ehtiyacın olsa, qoy sənə kömək edim.

NORA - Yox deyirəm! Mən yad adamdan heç nə almaram.

HELMER- Nora,.. doğrudanmı mən sənin üçün həmişə yad adam olacağam?..

NORA - (öz yol sumkasını götürür). Ah, Torvald, sənin yenidən doğmalaşmağın üçün möcüzələr möcüzəsi baş verməlidir.

HELMER- Yəni necə möcüzə?

NORA - Elə möcüzə ki, sən də, mən də o qədər dəyişək ki... Yox, Torvald, mən daha möcüzələrə inanmıram.

HELMER- Mən isə inanacağam. Sən də söz ver! O qədər dəyişəcəyik ki...

NORA - Bizim birgə yaşayacağımıza qədər, əsl nikah olana qədər. Əlvida!

Dəhlizdən keçib gedir.

HELMER- (qapının yanında stula əyləşir, əlləri ilə üzünü örtür). Nora! Nora! (Hər tərəfə göz gəzdirir, ayağa qalxır). Boşluqdur, boşluq!.. O daha burada yoxdur. (Ümid şüası onun üzünü işıqlandırır). Ancaq möcüzələr möcüzəsi olmalıdır!..

Aşağıda çırpılan darvaza qapılarının səsi eşidilir.

SON